

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับความผิ้อาณานิยมความไม่ได้
กรณีความผิดฐานลักทรัพย์

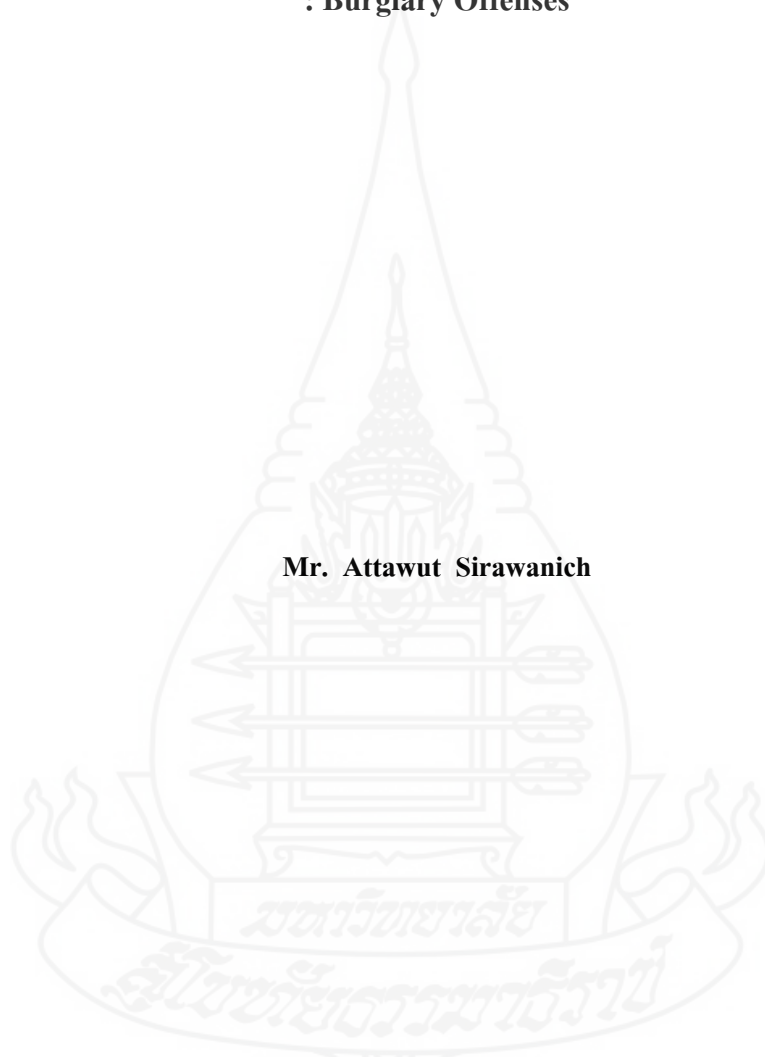

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายมหาชน สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา

พ.ศ. 2554

**Restorative Justice with non compromising of Offense
: Burglary Offenses**

Mr. Attawut Sirawanich

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Public Law

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2011

หัวข้อการศึกษาต้นคว่ำอีสระ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับความยุติธรรม
อันยอมความไม่ได้ กรณีความผิดฐานลักทรัพย์
ชื่อและนามสกุล นายบรรณวุฒิ หิรวาณิชย์
วิชาเอก กฎหมายมหาชน
สาขาวิชา นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ลาวัณย์ หอนพรัตน์

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2554

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

(รองศาสตราจารย์ลาวัณย์ หอนพรัตน์)

ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัชชชัย สุวรรณพานิช)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์กัญฉวี กิ่งพุ่ม)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับความผิ้อาญาอันยอมความไม่ได้
กรณีความผิดฐานลักทรัพย์

ผู้ศึกษา นายอรรถวุฒิ ศิริวาณิช **รหัสนักศึกษา** 2524002488 **ปริญญา** นิติศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ลาวัณย์ หอนพรัตน์ **ปีการศึกษา** 2554

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงแนวคิดการควบคุมอาชญากรรม และความเหมาะสมในส่วนของความรับผิดชอบทางอาญาตามแนวทางของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทั้งวิเคราะห์ถึงความผิดทางอาญาที่ไม่สามารถยอมความได้ว่าจะสามารถ นำมาใช้ร่วมกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ โดยคำนึงถึงพื้นฐานทางความคิดเจตนารมณ์และ ประเด็นปัญหาทางข้อกฎหมาย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเชิงกฎหมาย ด้วยวิธีการวิจัยทางเอกสาร โดยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) โดยทำการศึกษารวบรวมจากเอกสาร บทความ ตำรา เว็บไซต์ และงานวิจัยทางวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสังคมไทยและใน ต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่าแนวความคิด “ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ” เป็นความหวังของ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาว่าจะสามารถลดปริมาณคดีที่เข้าสู่ระบบอันส่งผลกระทบในหลายด้าน แนวคิด ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเป็นการกลั่นกรองคดีเพื่อเปิดโอกาสให้คดีที่มีความสำคัญจำเป็นเร่งด่วนได้เข้าสู่ กระบวนการทางกฎหมายอย่างรวดเร็ว รวมถึงเป็นการจัดการกับคดีที่ไม่จำเป็นให้ออกจากระบบ อันจะส่งผลต่อ ปริมาณคดีและประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม สิ่งสำคัญเพื่อเป็นการตอบสนองต่อการแก้ปัญหาดังกล่าว การขยายกรอบประเภทความผิดที่สามารถนำมาใช้กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้กว้างยิ่งขึ้น โดยไม่ ถูกจำกัดอยู่แต่เพียงความผิ้อาญาอันยอมความได้ และความคิดเล็กน้อยอื่นๆเท่านั้น ทั้งนี้ข้อจำกัดดังกล่าวอาจเป็น อุปสรรคสำคัญต่อการบรรลุตามวัตถุประสงค์ ทั้งนี้เห็นว่าการวางหลักการโดยอาศัยทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการ กระทำความผิดโดยไม่อิงอยู่กับทฤษฎีการลงโทษแต่เพียงอย่างเดียวไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีด้านจิตวิทยา ทฤษฎีทาง สังคม ทฤษฎีทางอาชญาวิทยาแนวสันติวิธี เป็นต้น โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายอาญาที่จะไม่เป็นการ ทำลายต่อหลักการพื้นฐาน

คำสำคัญ ยุติธรรมทางอาญา ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ความผิดฐานลักทรัพย์

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระชิ้นนี้ได้พัฒนาจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี เพราะความกรุณา ความช่วยเหลือและกำลังใจจากหลายท่าน ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ลำวลีย์ หอนพรัตน์ ที่เมตตาได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งท่านอาจารย์ได้เสียสละเวลาอันมีค่าคอยให้คำแนะนำ คำชี้แนะต่างๆ รวมทั้งให้กำลังใจตลอดระยะเวลาที่ศึกษาจนได้มาถึงวันนี้

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธวัชชัย สุวรรณพานิช ที่ท่านอาจารย์ได้กรุณาถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ตั้งแต่วิชาแรกที่ได้เรียนที่นี่ แม้กระทั่งท้ายที่สุดยังได้กรุณาได้รับเป็นกรรมการสอบและรู้สึกประทับใจทุกครั้งที่ได้พบท่านอาจารย์ตั้งแต่วิชาแรกที่ยื่นจนกระทั่งวันสุดท้ายที่ได้เข้าสอบ

ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ทุกๆ ท่านที่ช่วยประสิทธิประสาทวิชา

ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชาที่เป็นสถานที่ประสิทธิประสาทวิชา
แก่ข้าพเจ้า

และสุดท้ายขอขอบคุณเพื่อนๆ ทุกคนที่มีไมตรีต่อกัน

อรรณวุฒิ ศีรวาณิชย์

พฤศจิกายน 2554

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญภาพ	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	2
ขอบเขตการวิจัย.....	3
ระเบียบวิธีวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2 ความผิดฐานลักทรัพย์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	6
หลักความรับผิดทางอาญาและโทษทางอาญา	7
แนวคิดทฤษฎีในการอธิบายสาเหตุการกระทำผิด	11
หลักการทฤษฎีเรื่องการลงโทษ	16
ความรับผิดและโทษทางอาญาของความผิดฐานลักทรัพย์	24
มาตรการทางกฎหมายต่อผู้กระทำผิดในการวางโทษ	24
บทที่ 3 หลักการและการนำมาใช้ของกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ในสังคมไทย	28
ความหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	31
ทฤษฎีและหลักการสาระสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	32
ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับความผิดอาญาในต่างประเทศ	39
ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับความผิดอาญาอันยอมความไม่ได้	43
พิจารณาโทษที่ใช้ต่อผู้กระทำความผิดฐานลักทรัพย์	46
บทที่ 4 วิเคราะห์การนำยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ร่วมกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาใน ความผิดฐานลักทรัพย์	52
ปัญหาของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในปัจจุบัน	54
ปัญหาของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับความรับผิดทางอาญาฐานลักทรัพย์	55

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปการวิจัย และข้อเสนอแนะ	57
สรุปการวิจัย	57
ข้อเสนอแนะ	60
บรรณานุกรม	62
ประวัติผู้ศึกษา	66

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 4.1 ปัจจัยที่เป็นสาเหตุก่อให้เกิดอาชญากรรม.....	12
ภาพที่ 4.2 การเสื่อมสลายและการกลับคืนมาของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสังคมไทย	28
ภาพที่ 4.3 การเสื่อมสลายและการกลับคืนมาของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	40

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice) ตามความเข้าใจทั่วไปถูกมองว่าเป็นแนวคิดใหม่ที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างมากในช่วงเวลาที่ผ่านมา 10 ปีที่ผ่านมา แต่แท้จริงแล้วเป็นเรื่องที่มีมาแต่สมัยโบราณ โดยปรากฏในหลายๆ อารยะธรรมทั่วโลกเพียงแต่ไม่ได้ถูกเรียกชื่อดังเช่นในปัจจุบัน ซึ่งที่ผ่านมาทำให้เราประจักษ์แล้วว่าโดยรูปแบบการพึ่งพาระบบแต่เพียงอย่างเดียวเพื่อจัดการกับปัญหา กลับทำให้เรากลายเป็นฝ่ายไล่ตามปัญหาส่งผลในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเสมอภาคในคดีความผิดลักษณะเดียวกันกลับได้รับการคุ้มครองสิทธิที่ต่างกัน (เช่น หากไม่มีเงินประกันตัว) แม้กระทั่งคุณภาพในการพิจารณาบรรดคดีของศาล ดังที่พบว่าผู้มีบริสุทธิ์ต้องถูกลงโทษ (แพะในคดี) ตลอดจนปัญหาความล่าช้าในการพิจารณาคดีที่ถือเป็นปัญหาสำคัญต่อความยุติธรรม โดยมีคำกล่าวที่ว่าความยุติธรรมที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้นั้นนอกจากการตัดสินที่ถูกต้องเที่ยงธรรมแล้วจะต้องได้รับการพิสูจน์ และเยียวยาด้วยความรวดเร็วด้วยเช่นกัน ซึ่งความล่าช้าในกระบวนการยุติธรรมเป็นผลที่เกิดจากการที่รัฐพยายามดึงความผิดที่เกิดขึ้นทุกประเภทให้เข้าสู่กระบวนการ คดีสำคัญซึ่งกระทบต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ทรัพย์สิน ซึ่งควรได้รับการพิจารณาอย่างถ่วงและรวดเร็วกลับต้องเข้าสู่การพิจารณาอย่างล่าช้าหากคดีนั้นไม่เป็นที่สนใจของสังคม ซึ่งในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมาผลจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ได้เน้นการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นมากขึ้นให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยหวังว่าจะสามารถพัฒนาทางเลือกใหม่ที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยไม่ต้องนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระบบศาลโดยไม่จำเป็น

กระแสสังคมที่มีลักษณะพลวัตและการพัฒนายุคโลกาภิวัตน์เป็นที่ประจักษ์แล้วว่าภายใต้แนวคิดปรัชญาการลงโทษที่เป็นเครื่องมือของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice) ที่มุ่งเน้นการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ โดยอาศัยแนวคิดที่ว่ากระทำความผิดอาญาเป็นการละเมิดต่อรัฐ รัฐจึงสมควรเป็นผู้นำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ และทฤษฎีการลงโทษ ที่ถือว่าการลงโทษเป็นไปเพื่อทดแทนความผิดที่ได้ก่อ และสามารถสร้างความเกรงกลัวยับยั้งชั่งใจให้กับสมาชิกในสังคม ทั้งเป็นการแยกผู้กระทำผิดออกจากสังคมเพื่อตัดโอกาสในการกระทำความผิด ตลอดจน

หวังว่าการลงโทษจะนำไปสู่การปรับพฤติกรรมของผู้กระทำผิดให้กลับมาเป็นคนดีของสังคม โดยอาศัยความเชื่อและวิธีคิดดังกล่าวทำให้กฎหมายกลายเป็นเรื่องของอำนาจที่แยกตัวออกจากความยุติธรรม ความชอบธรรม และศีลธรรมอันดีงาม ความสมเหตุสมผลในด้านต่างๆจากลักษณะความผิดที่เกิดขึ้น การนำบุคคลเหล่านั้นเข้าสู่กระบวนการทั้งหมดจะเป็นการสร้างความทรงจำอันมั่นคง ทักษะคดีที่ดีต่อกระบวนการยุติธรรมและยิ่งกว่านั้นหากบุคคลเหล่านั้นต้องรับโทษถึงจำคุกไม่ว่าจะระยะเวลาเท่าใดก็ตามอาจเกิดการถ่ายทอดทางพฤติกรรมในเรื่องจำที่ได้ชื่อว่าโรงเรียนฝึกอาชญากร ดังนั้นเห็นว่าการที่จะได้กลิ่นกรองก่อนว่าความผิดประเภทใดที่ควรเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาหรือควรเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ขณะนี้คงมีเพียงแนวความคิดจากนักวิชาการผู้ศึกษาด้านกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่เห็นว่าคดีอันควรได้รับการพิจารณาโดยรูปแบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรเป็นประเภทความผิดใน 5 ประเภทเท่านั้นรวมถึงความผิดอันยอมความได้ ซึ่งทั้งนี้เห็นว่าการจำกัดแต่เพียงกรอบประเภทความผิดดังกล่าวนี้เป็นกรอบที่แคบเกินไปไม่สามารถตอบสนองต่อแนวความคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งมีเป้าประสงค์คือความต้องการเบี่ยงเบนคดีได้อย่างเพียงพอ การพิจารณาถึงประเภทคดีของความผิดควรคำนึงถึงพฤติการณ์ของการกระทำผิดประกอบกับปัจจัยในการกระทำผิดไม่ว่าจะเป็นด้านภาวะวิสัย และอัตวิสัย แนวคิดทางอาชญาวิทยาแนวสันติวิธี ตลอดจนเหตุและผลหากเลือกใช้วิธีการลงโทษ เป็นต้น การพิจารณาว่าประเภทคดีความผิดใดควรเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมรูปแบบใดควรพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของกระบวนการยุติธรรม สังคม และอาชญากรรม ตลอดจนคุณธรรมทางกฎหมายจักต้องไม่ถูกทำลาย ทั้งยังคงทัศนคติเชิงอำนาจที่ยังคงรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับรัฐอันจะไม่ทำให้สูญเสียความยุติธรรม

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาถึงแนวคิดพื้นฐานต่อการควบคุมอาชญากรรมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

2.2 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมของความรับผิดชอบทางอาญา และตามแนวทางยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต่อผู้กระทำความผิดทางอาญา

2.3 เพื่อวิเคราะห์ความผิดทางอาญาอันยอมความไม่ได้เฉพาะความผิดฐานลักทรัพย์ มาตรา 334 ว่ามีความเหมาะสม และสามารถนำมาใช้กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ เพียงใดโดยคำนึงถึงพื้นฐานทางความคิดเจตนารมณ์และประเด็นปัญหาทางข้อกฎหมาย

3. ขอบเขตของการวิจัย

รายงานฉบับนี้มุ่งวิเคราะห์ถึง ทฤษฎี และแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อศึกษาถึงความเหมาะสมและเป็นไปได้ของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับประเภทความผิดที่อยู่นอกเหนือข้อจำกัดที่มีอยู่เดิม ตลอดจนวิเคราะห์ถึงเฉพาะปัญหาและความเหมาะสมการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับประเภทความผิดฐานลักทรัพย์เฉพาะมาตรา 334 ว่าสามารถทำได้แค่ไหนเพียงใดรวมทั้งศึกษาถึงข้อดีและข้อเสียดังกล่าว

4. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) โดยทำการศึกษารวบรวมจากเอกสาร บทความ ตำรา เว็บไซต์ และงานวิจัยทางวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสังคมไทยและในต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

การใกล้เคียง หมายถึง กระบวนการระงับข้อพิพาทที่มีบุคคลที่สามมาช่วยเหลือให้คู่ความตกลงกันโดยมองปัญหาไปข้างหน้าโดยมุ่งหมายเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น

การป้องกันปัญหาอาชญากรรม หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่นำไปสู่การลด ละ เลิกหยุดยั้งการกระทำผิดต่าง ๆ ทั้งที่เป็นอาชญากรรม และไม่เป็นอาชญากรรม เช่นการรณรงค์เมาไม่ขับ เป็นต้น

การเยียวยา หมายถึง การชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม การทำผิด กฎเกณฑ์ กติกาของสังคม รวมทั้งการบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้นแก่ทุกฝ่าย ได้แก่ ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และชุมชน

การจัดการความขัดแย้ง หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่ทำให้ข้อขัดแย้งต่าง ๆ การทะเลาะวิวาท การไม่เข้าใจกัน และพฤติกรรมที่นำไปสู่ความรุนแรงลดน้อยลงและหายไปในที่สุดภายใต้ความพึงพอใจของทุกฝ่าย

กระบวนการทัศน์ หมายถึง ข้อความคิดหรือความเชื่อ ที่ส่งผลต่อการปฏิบัติหรือกระบวนการให้เป็นที่ไปตามความเชื่อ

ความผิดฐานลักทรัพย์ หมายถึง การกระทำที่เป็นความผิดต่อกฎหมายอาญามาตรา 334 เท่านั้น

ยุติธรรมกระแสหลัก หมายถึง กระบวนการอำนวยความสะดวกยุติธรรมตามด้วยทฤษฎีหมาย ซึ่งมีลักษณะเป็น กระบวนการดำเนินงานเชิงคดี (Case-processing)

ยุติธรรมทางเลือก หมายถึง กระบวนการจัดการความขัดแย้งหรือข้อพิพาทอย่างหนึ่ง ที่อาศัยบุคคลซึ่งเป็นกลางมาช่วยเหลือ เพื่อให้คู่พิพาทได้เจรจาตกลงกันในปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน แทนการฟ้องร้องต่อศาลซึ่งกำหนดรูปแบบการดำเนินงานได้ในสองรูปแบบคือ ยุติธรรมชุมชน และยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง กระบวนการอำนวยความสะดวกความเป็นธรรมที่ให้ความสำคัญในการชดเชยเยียวยา แก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้นให้กลับคืนสู่สภาพเดิมให้มากที่สุด โดยเน้นความพึงพอใจของผู้เสียหายเป็นสำคัญ

หลักนิติธรรม หมายถึง หลักในการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 3 วรรคสอง ดังนี้ “การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม ”

อาชญากรรม หมายถึง การกระทำที่ละเมิดต่อกฎหมายที่มีโทษทางอาญา

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทราบถึงแนวคิดมุมมองที่มีต่อกระบวนการควบคุมอาชญากรรมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสังคมไทยว่ามีความเหมาะสมและข้อจำกัดมากน้อยแค่ไหนเพียงใด

6.2 ทราบถึงแนวคิดต่อความรับผิดชอบทางอาญาและตามแนวทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ว่าเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร และควรนำมาปรับปรุงแก้ไขแค่ไหนเพียงใด

6.3 ทราบถึงพื้นฐานทางความคิดเจตนารมณ์และประเด็นปัญหาทางข้อกฎหมายความผิดฐานลักทรัพย์มาตรา 334 ซึ่งเป็นความผิดทางอาญาที่ไม่สามารถยอมความได้ว่ามีความเหมาะสมหรือเป็นที่ไปได้เพียงใดที่นำมาใช้ร่วมกับรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

เพื่อทราบปัญหาข้อจำกัดของปัญหาดังกล่าว เพื่อนำไปสู่การเสนอความคิดเห็นถึงความเหมาะสม
แก่ไหนเพียงใด เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาข้อจำกัดดังกล่าวให้มีความ
ยืดหยุ่นและชัดเจนเพื่อใช้เป็นบรรทัดฐานในอนาคตต่อไป

บทที่ 2

ความผิดฐานลักทรัพย์ตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

นักอาชญาวิทยาชาวอิตาลี ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นนักปรัชญาด้านกฎหมายอาญาคนสำคัญในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18 ชื่อ เบ็คคาร์เรีย ถือเป็นต้นกำเนิดของสำนักอาชญาวิทยาคลาสสิก ได้เสนอแนวคิดของรากฐานกฎหมายอาญาไว้ว่า การที่รัฐสามารถออกกฎหมายกำหนดการกระทำใดที่รัฐห้ามมิให้กระทำ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวมได้นั้น เนื่องจากสิ่งที่เรียกว่า “ ทฤษฎีสัญญาประชาคม ” (Social Contract) โดยการที่ประชาชนยินยอมร่วมกันในการยกอำนาจของตนให้กับรัฐเพื่อให้รัฐเป็นตัวแทนของตนในการทำหน้าที่ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยประชาชนจึงมีความจำเป็นต้องยินยอมที่จะจำกัดเสรีภาพของตนเองบางประการ โดยให้สัญญาว่าจะไม่กระทำการบางอย่าง หรืออาจต้องกระทำการบางอย่างที่จำเป็นต่อการรักษาความสงบของสังคมส่วนรวมเสรีภาพที่ประชาชนยอมเสียสละนี้รัฐได้บัญญัติออกมาเป็นสิ่งที่เรียกว่า “ กฎหมาย ” เพื่อกำหนดสิ่งที่ห้ามกระทำ และสิ่งที่บังคับให้กระทำ หากผู้ใดฝ่าฝืนก็จะมีบทลงโทษ รัฐมีอำนาจออกกฎหมายเพื่อกำหนดข้อห้ามที่จะควบคุมความประพฤติของมนุษย์ในสังคมไว้ หากผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกลงโทษโดย เบ็คคาร์เรีย เห็นว่าหากไม่มีสัญญาประชาคมและประชาชนดำรงชีวิตอยู่โดยไม่มีรัฐ ผลประโยชน์ของประชาชนก็จะประสบปัญหาความขัดแย้งไม่มีที่สิ้นสุดแล้วประชาชนจะไม่มี ความมั่นคงปลอดภัยและไม่มีความสุขเลยแม้แต่น้อย

เบ็คคาร์เรีย ยังได้อธิบายกรอบจำกัด อำนาจและขอบเขตอำนาจของรัฐ ในการออกกฎหมายไว้ด้วยดังนี้

(1) รัฐได้รับข้อสัญญาของประชาชนแต่ละคน ประชาชนได้จัดตั้งรัฐของพวกเขา เพื่อที่จะปกป้องข้อสัญญาร่วมกันของประชาชน โดยกฎหมายและการลงโทษ รัฐจึงมีความชอบธรรมโดยความยินยอมของประชาชน

(2) แม้รัฐจะมีความชอบธรรมแต่รัฐไม่อาจใช้อำนาจกระทำทุกสิ่งทุกอย่างตามอำเภอใจ อำนาจนี้ย่อมถูกจำกัดโดย “ สัญญาประชาคม ” (social contract) เช่นกัน เบ็คคาร์เรีย อ้างว่า ประชาชนต้องการเสรีภาพมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ และยินยอมที่จะจำกัดเสรีภาพของตนเพียงเพื่อความมั่นคงปลอดภัยของประชาชนเท่านั้น ดังนั้นรัฐซึ่งมีหน้าที่ป้องกันความมั่นคงปลอดภัยของประชาชนจะสามารถละเมิดล่วงล้ำเสรีภาพของประชาชนได้แต่เพียงเท่าที่จำเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น โดยมองว่าความจำเป็นของรัฐมีขอบเขตเพียงเพื่อสร้างสิ่งที่สามารถสนองความยุติธรรมมั่นคงปลอดภัยเพื่อ “ ความสุขอันยิ่งใหญ่ที่สุดที่จะแบ่งปันกันในหมู่คนจำนวน มากที่สุด ”

1. หลักความรับผิดทางอาญาและโทษทางอาญา

1.1 หลักความรับผิดทางอาญา

หลักของความรับผิดทางอาญานี้สืบเนื่องมาจากหลักพื้นฐานประการหนึ่งในกฎหมายอาญา ที่ว่า “ไม่มีกฎหมาย ไม่มีความรับผิด” หรือเป็นภาษาลาตินว่า Nulla poena sine lege ที่มาจากการคิดที่ว่า กฎหมายถือเป็นการเตือนสาธารณชนให้รู้ล่วงหน้าว่า การกระทำใดเป็นความผิด และจะลงโทษอย่างไร ซึ่งอีกด้านหนึ่งย่อมเป็นการจำกัดอำนาจในการลงโทษของรัฐเอง มิให้รัฐลงโทษประชาชนตามอำเภอใจ แต่จะต้องบัญญัติเป็นกฎระเบียบข้อจำกัดออกมาเสียก่อน ซึ่งต่อมาเรียกสิ่งเหล่านี้ว่ากฎหมาย หลักนี้บางทีก็เรียกกันว่า หลักแห่งความชอบธรรม (principle of legality) หรือ หลักนิติธรรม (the rule of law) ในต่างประเทศ ซึ่งก็เช่นเดียวกับประมวลกฎหมายอาญาของไทยได้นำหลักดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 2 วรรคแรกว่า “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย” และหมายถึงกฎแห่งศีลธรรมหรือจารีตประเพณีไม่อาจจะกำหนดให้บุคคลต้องรับผิดทางอาญาได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความรับผิดทางอาญาจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเป็นกฎหมายและตัวกฎหมายนั้นได้กำหนดความรับผิดนั้นไว้ และจากแนวคิดที่คุ้มครองสิทธิของประชาชนไม่ให้รัฐใช้กฎหมายเป็นเครื่องกดขี่ อีกประการหนึ่งคือ “กฎหมายอาญาจะต้องไม่มีผลย้อนหลัง” ซึ่งรวมถึงหลักการตีความกฎหมายอาญาที่จะต้องตีความโดยเคร่งครัด หมายถึง ถ้ามีความเคลือบคลุมของกฎหมายอาจเข้าใจได้ 2 ทาง เช่น จะตีความว่าผิดก็ได้หรือไม่ผิดก็ได้ กรณีอย่างนี้มีหลักว่าต้องตีความไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่จำเลย เพราะต้องถือว่าถ้าประสงค์จะให้การกระทำนั้นเป็นความผิดแล้ว ก็คงจะกล่าวไว้โดยชัดเจน

ตัวอย่างการแบ่งประเภทอาชญากรรมและรัฐได้กำหนดเป็นความผิดและมีโทษตามแนวคิดของแม็คคินนีย์ (McKinney) โดยพิจารณาถึงลักษณะของอาชญากรรม การสนับสนุนของกลุ่มผู้กระทำความผิดต่อการประกอบอาชญากรรม และปฏิกิริยาของสังคมต่อการประกอบอาชญากรรม โดยแบ่งประเภทของอาชญากรรมได้ดังนี้

1. อาชญากรรมรุนแรงที่กระทำต่อบุคคล เช่น การฆาตกรรม การทำร้ายร่างกายสาหัส เป็นต้น
2. อาชญากรรมที่กระทำต่อทรัพย์สินตามโอกาส เช่น การลักทรัพย์รถยนต์ การลักทรัพย์ในห้างสรรพสินค้า การปลอมแปลงเช็ค การทำลายทรัพย์สินสาธารณะ เป็นต้น

3. อาชญากรรมจากการประกอบอาชีพ เช่น การฉ้อโกง ชักยอก ขายสินค้าปลอม เป็นต้น
4. อาชญากรรมการเมือง เช่น การก่อความไม่สงบ การก่อวินาศกรรม เป็นต้น
5. อาชญากรรมที่ทำลายระเบียบของสังคม เช่น การเมาสุราอาละวาด โสเภณี การติดยาเสพติด เป็นต้น
6. อาชญากรรมที่ทำตามกันเป็นประเพณี เช่น การปล้น บุกรุก เป็นต้น
7. องค์การอาชญากรรม เช่น กลุ่มการพนัน กลุ่มผู้ค้ายาเสพติด กลุ่มโสเภณี เป็นต้น
8. อาชญากรรมที่กระทำเป็นอาชีพ เช่น นักต้มตุ๋น การล้วงกระเป๋า มือปืนรับจ้าง เป็นต้น¹

ทั้งนี้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยได้แบ่งความร้ายแรงของการทำความผิดทางอาญาออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ คดีความผิดอันไม่สามารถยอมความได้ และคดีความผิดอันยอมความได้ กล่าวคือ

ความผิดอันไม่สามารถยอมความได้ เป็นความผิดที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมนอกเหนือจากที่มีผลต่อตัวผู้รับผลร้ายแล้วยังทำให้คนส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบ เกิดความกลัว ไม่มีความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ฆ่าผู้อื่น เป็นต้น ซึ่งความผิดดังกล่าว รัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย และถือว่าเป็นความผิดต่อแผ่นดิน

ความผิดอันยอมความได้ เป็นความผิดคดีอาญาประเภทซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อเอกชนคนหนึ่งคนใดเป็นส่วนตัว มิได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐหรือสังคมเป็นส่วนรวมและความผิดใดจะเป็นความผิดอาญาอันยอมความได้นั้น กฎหมายจะต้องระบุไว้ชัดเจนว่าสามารถยอมความได้ เช่น ความผิดฐานชักยอก ฉ้อโกง หมิ่นประมาท ทำให้เสียทรัพย์ ข่มขืนกระทำชำเรา อนาจารบางมาตรา เป็นต้น ซึ่งความผิดอาญาอันยอมความได้นี้เจ้าพนักงานของรัฐจะดำเนินคดีได้ก็ต่อเมื่อผู้เสียหายร้องทุกข์ ต่อเจ้าพนักงานตามกฎหมายเสียก่อน ทั้งจะต้องร้องทุกข์ภายในกำหนด 3 เดือน นับแต่วันที่ทราบความผิดและรู้ตัวผู้กระทำผิด

¹ รายงานวิจัยการฝึกอบรมหลักสูตร “นักบริหารระดับกลาง” รุ่นที่ 7 กระทรวงยุติธรรม(2551)ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการทำความผิดในคดีอุกฉกรรจ์ของนักโทษเด็ดขาดคดีอุกฉกรรจ์ เรือนจำกลางนครราชสีมา หน้าที่ 8

สำหรับคดีความผิดอันยอมความได้นี้ หากผู้เสียหายไม่ประสงค์จะดำเนินคดีกับผู้ต้องหาต่อไป ก็สามารถถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือยอมความได้ ซึ่งก็จะเป็นผลให้คดีดังกล่าวระงับไป ความผิดอันยอมความได้ หรืออาจเรียกอีกอย่างว่าความผิดต่อส่วนตัว

แต่อย่างไรก็ตามหากพิจารณาว่าผู้กระทำความผิดต้องรับโทษหรือไม่เพียงใดต้องคำนึงด้วยว่ามีเหตุที่กฎหมายได้ยกเว้นความรับผิด ยกเว้นโทษ หรือเหตุให้รับโทษน้อยลงซึ่งอาจพอสรุปได้ดังนี้

เหตุยกเว้นความรับผิด

- การกระทำความผิดโดยป้องกัน ตามมาตรา 68

เหตุยกเว้นโทษ

- การกระทำความผิดของคนวิกลจริต ตามมาตรา 65 วรรคแรก
- การกระทำความผิดของผู้มีนเมา ตามมาตรา 66
- การกระทำโดยจำเป็น มาตรา 67
- การกระทำความผิดตามคำสั่งที่มีชอบด้วยกฎหมายของเจ้าพนักงาน มาตรา 70
- การกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ในบางฐานระหว่างสามีภริยา ตามมาตรา 71 วรรคแรก
- การกระทำความผิดของเด็กอายุไม่เกิน 14 ปีตามมาตรา 73 และมาตรา 74 วรรคแรก

เหตุรับโทษน้อยลง

- การกระทำความผิดของคนวิกลจริต ตามมาตรา 65 วรรคท้าย
- การกระทำความผิดโดยบันดาลโทสะตามมาตรา 72

1.2 โทษทางอาญา

การลงโทษ (Punishment) เป็นวัฒนธรรมทางเนติธรรมของแต่ละชนชาติ ซึ่งจะมีวิธีการที่แตกต่างกันไปตามวัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา และกฎระเบียบทางสังคมของบ้านเมืองนั้นๆ ซึ่งถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรมที่ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล

ความหมายของคำว่าโทษ

โทษ คือ ผลร้ายที่ใช้ตอบแทนการกระทำความผิด ตอบแทนการเสียประโยชน์ของสังคมเพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข เป็นการตอบโต้การกระทำความผิด

โทษ หมายถึง โทษที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับการกระทำความผิดตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับอาชญากร หรือความยุติธรรมที่เสียผลประโยชน์ หรือความทุกข์ทรมานที่มอบให้แก่ผู้กระทำความผิด หรือผลที่ไม่พึงปรารถนา และรวมถึงทัณฑ์กรรม หรือผลแห่งความผิดอันต้องรับที่รัฐลงแก่ผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล

โทษทางอาญา เป็นสภาพบังคับหลักทางอาญาที่สามารถใช้ได้กับการกระทำที่เป็นความผิดทางอาญาและตามกฎหมายอื่นด้วย ดุลยพินิจในการลงโทษ ที่ศาลจะลงโทษผู้กระทำความผิดหนักเบาเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับทฤษฎีซึ่งเกี่ยวกับจุดประสงค์ในการลงโทษ ซึ่งแยกได้ 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีเด็ดขาด การลงโทษ คือ การตอบแทนแก้แค้นการกระทำผิด การลงโทษหนักเบาย่อมเป็นไปตามความร้ายแรงของความผิด และทฤษฎีสัมพันธ์ โดยมองว่าการลงโทษมีประโยชน์เพื่อให้สังคมปลอดภัย โทษจึงทำหน้าที่ห้ามไม่ให้คนกระทำความผิด และในกรณีกระทำความผิดไปแล้ว โทษมีความจำเป็นเพื่อปรับปรุงให้ผู้กระทำความผิดนั้นกลับตัวกลับใจแก้ไขการกระทำผิดที่เคยเกิดขึ้นและสามารถกลับเข้าสู่สังคมอย่างเดิม

โทษทางอาญาเป็นวิธีการหนึ่งที่สังคมใช้ตอบโต้ผู้ล่วงละเมิดกฎระเบียบของสังคม และเป็นสิ่งจำเป็นมาแต่โบราณนับจากการกำเนิดของสังคม เริ่มนับแต่มีการเรียนรู้กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อกันในสังคมผ่านการตรางวัลและการลงโทษเดิมที่โทษทางอาญาในสังคมคงกระทำในระดับครอบครัว หมู่บ้าน ชุมชนเป็นเริ่มแรกตามลำดับ เช่น ผู้ใหญ่ว่ากล่าวตักเตือนหรือลงโทษผู้น้อยเพื่อนบ้านรวมตัวกันจับไล่ผู้กระทำผิด กระทั่งสังคมขยายตัวและมีความซับซ้อนมากขึ้น การใช้โทษหรือมาตรการบังคับจึงไม่อาจกระทำได้ด้วยปัจเจกบุคคลเพื่อการแก้แค้นทดแทน เช่น สมัยเดิม และเพื่อความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหาจึงเกิดเป็นระบบที่ผู้ปกครองและรัฐที่จะยื่นมือเข้ามาดำเนินการเพื่อความเหมาะสมกับความผิดที่เกิดขึ้น

โทษทางอาญาตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย

โทษทางอาญาได้บัญญัติในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18 ซึ่งได้กำหนดประเภทของโทษไว้ 5 ประการ ได้แก่

1. ประหารชีวิต คือ การนำตัวไปฉีดยาหรือสารพิษให้ตาย
2. จำคุก คือ การนำตัวไปขังในเรือนจำตามที่กำหนดเวลาที่ศาลพิพากษา

3. กักขัง คือ การนำตัวไปกักขังหรือควบคุมไว้ ณ ที่อื่นที่มีไข้เรือนจำ เช่น สถานีตำรวจ เป็นต้น
4. ปรับ คือ การลงโทษด้วยการปรับโดยให้ผู้กระทำผิดจ่ายเงินให้แก่รัฐ
5. ริบทรัพย์สิน คือ การริบเอาทรัพย์สินนั้นมาเป็นของรัฐ เช่น ปืนเถื่อน ไม้เถื่อน เหล้าเถื่อน เป็นต้น

และนอกเหนือจากโทษทางอาญาดังกล่าวแล้วรัฐยังนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้เป็นมาตรการเพื่อให้สังคมปลอดภัยจากการกระทำของผู้กระทำผิดคิดเป็นนิสัยไม่มีความเจ็ดหลาบ โดยไม่ถือว่าเป็นโทษทางอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญากำหนดไว้ 5 ประการ คือ การกักกัน ห้ามเข้าเขตกำหนด เรียกประกันทัณฑ์บน คุมตัวไว้ในสถานพยาบาล และห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง

รวมทั้งมาตรการบังคับทางอาญาอื่น ๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นมาตรการสำหรับเรื่องที่กำหนดไว้เป็นการเฉพาะเรื่อง เช่น การยึดและทำลายวัตถุหรือส่วนของวัตถุที่มีข้อความหมิ่นประมาท การให้โฆษณาคำพิพากษาในหนังสือพิมพ์โดยให้จำเลยเป็นผู้ชำระค่าโฆษณา เป็นต้น

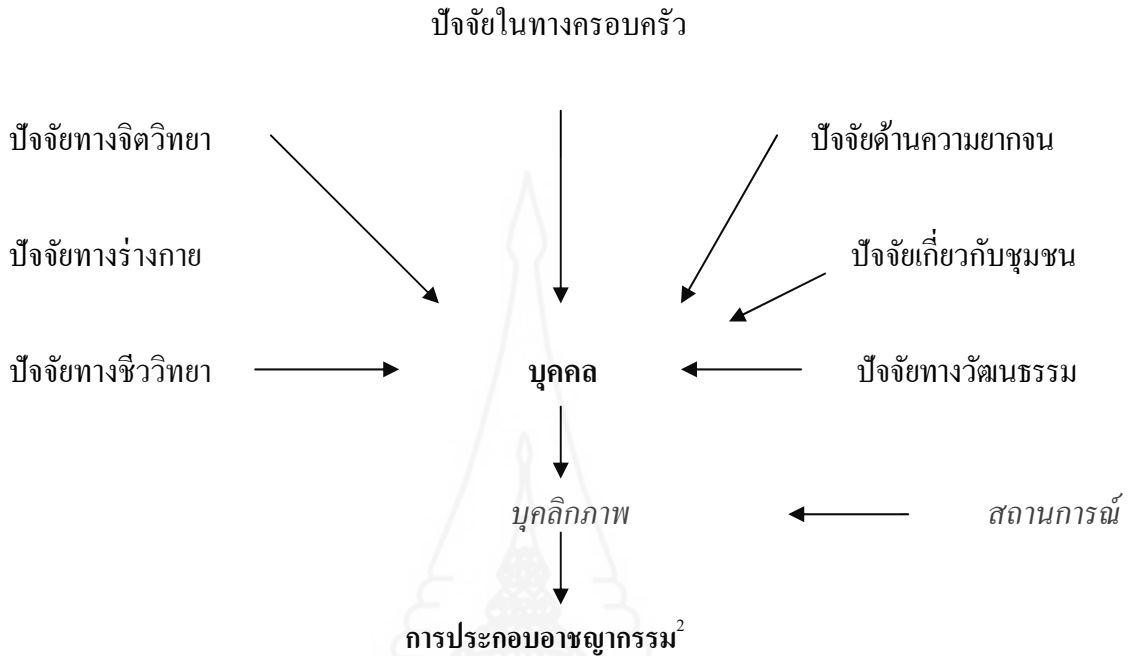
2 . แนวคิดและทฤษฎีในการอธิบายสาเหตุการกระทำผิด

สาเหตุที่ก่อให้เกิดอาชญากรรมล้วนมาจากปัจจัยต่างๆ ที่มีผลก่อให้เกิดการกระทำความผิดอยู่หลายประการ ซึ่งสามารถแยกได้เป็นประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

1. ปัจจัยทางชีววิทยา
2. ปัจจัยทางร่างกาย
3. ปัจจัยทางจิตวิทยา
4. ปัจจัยทางครอบครัว
5. ปัจจัยเกี่ยวกับความยากจน
6. ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน
7. ปัจจัยทางวัฒนธรรม

จากปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อการประกอบอาชญากรรมนั้นคงมิใช่เกิดจากอิทธิพลของปัจจัยหนึ่งปัจจัยใดเพียงลำพัง แต่เป็นอิทธิพลหลายปัจจัยร่วมดำเนินการประสานกัน (interact) ต่อบุคคลผู้นั้นในระยะเวลาอันยาวนานทั้งในด้านดีและไม่ดีมีทั้งผลักดันและระงับยับยั้งเมื่ออิทธิพลฝ่ายต่ำมีอำนาจเหนือฝ่ายสูงได้คนก็จะประกอบอาชญากรรมขึ้นดังภาพประกอบที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 ปัจจัยที่เป็นสาเหตุก่อให้เกิดอาชญากรรม

จากปัจจัยข้างต้นซึ่งแสดงสาเหตุของการก่อให้เกิดการประกอบอาชญากรรมนั้น พอจะสรุปได้ว่ามีสาเหตุใหญ่ 3 ประการ คือปัจจัยด้านจิตวิทยาทางกายภาพ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม และปัจจัยด้านสังคมจิตวิทยา นอกเหนือจากแนวคิดดังกล่าวอาจอธิบายถึงสาเหตุของอาชญากรรมได้ โดยอาศัยหลักอาชญาวิทยาร่วมกับแนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้รับการยอมรับ ได้แก่

2.1 แนวคิดของสำนักคลาสสิก (Classical School)

แนวคิดสำนักคลาสสิกเชื่อว่า “คนเกิดมามีเจตจำนงเสรี (Free Will) ที่คิดตัวมาตั้งแต่กำเนิด โดยจะเลือกกระทำในสิ่งที่เกิดประโยชน์แก่ตัวเองมากกว่าเสียประโยชน์ การที่คนกระทำผิดเนื่องจาก

² เรื่องเดียวกัน หน้า 9-10

- ความไม่เกรงกลัวกฎหมาย
- บทลงโทษที่เคยได้รับ ไม่มีความรุนแรง ”

2.2 แนวคิดของสำนักปฏิฐานนิยม (Positive School)

สำนักปฏิฐานนิยมเชื่อว่า " มนุษย์ทุกคนเกิดมาเปรียบเสมือนผ้าขาวที่บริสุทธิ์ แต่เมื่อวันเวลาผ่านไปผ้าขาวต้องมีรอยมลทิน เนื่องมาจากสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่เปื้อนสาเหตุสำคัญที่ทำให้คนต้องกระทำผิด ได้แก่ สภาพแวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ ที่ได้พบเจอ และผู้ที่กระทำผิดเปรียบเสมือนผู้ป่วย " ³ จากแนวคิดของสำนักปฏิฐานนิยม (Positive School) อาจหาคำอธิบายถึงสภาพแวดล้อม และปัจจัยก่อให้เกิดการกระทำผิดได้โดยอาศัยทฤษฎีความต้องการของ มาสโลว์ และทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ของซิกมันด์ ฟรอยด์ ร่วมด้วย

ทฤษฎีของมาสโลว์ได้กล่าวถึงความต้องการของมนุษย์ว่ามี 5 อันดับด้วยกัน ได้แก่

1. ความต้องการขั้นพื้นฐาน (ปัจจัยสี่ , ความต้องการทางเพศ)
2. ความต้องการความปลอดภัย
3. ความต้องการความรักความเข้าใจ
4. ความต้องการเกียรติยศ ชื่อเสียง
5. ความต้องการประสบความสำเร็จในชีวิต ทั้งหน้าที่การงาน และชีวิตครอบครัว

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ของซิกมันด์ ฟรอยด์ ได้อธิบายถึงจิตใจของมนุษย์ว่าประกอบด้วย 3 ส่วน สำคัญอัน ได้แก่

1. Id เป็นสัญชาตญาณดิบของมนุษย์ เป็นสภาพจิตใจที่ยังไม่ผ่านกระบวนการขัดเกลา
2. Ego เป็นสภาพจิตใจที่ผ่านการเรียนรู้กระบวนการขัดเกลาต่าง ๆ ในสังคม
3. Super Ego เป็นจิตใจขั้นสูงสุดของมนุษย์ที่ผ่านกระบวนการขัดเกลาจนกระทั่งมี

คุณธรรมในจิตใจสูง

พบว่าผู้ที่กระทำผิดเนื่องมาจากมีสภาพจิตใจที่ยังไม่ผ่านกระบวนการขัดเกลา Id ที่มากกว่าสภาพจิตใจขั้นอื่น ๆ นั่นเอง อันแสดงให้เห็นถึงผู้ที่เป็นอาชญากร เนื่องมาจากการที่มีจากสภาพจิตใจไม่ผ่านการเรียนรู้ขัดเกลาจนเกิดคุณธรรมในจิตใจจึงไม่สามารถทนทานต่อสิ่งชั่วร้าย โดยเฉพาะกิเลส และความโลภ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการทางสังคม

³ <http://www.polsci.chula.ac.th/sumonthip/buscri-reason.htm>

ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการทางสังคม (Social Process Theories) เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงสาเหตุของพฤติกรรมบุคคล หรือกลุ่มบุคคลว่ามีกระบวนการอย่างไรที่ทำให้กลายเป็นอาชญากร หรือมีพฤติกรรมอาชญากร (criminal behavior) ทฤษฎีประเภทนี้มีสมมติฐานว่าพฤติกรรมของมนุษย์เรียนรู้ได้ ดังนั้นพฤติกรรมอาชญากรก็อาจได้รับมาโดยกระบวนการการเรียนรู้เช่นเดียวกับพฤติกรรมมิใช่อาชญากร (no criminal behavior) ก็ได้รับโดยกระบวนการเรียนรู้ (learning)

ทฤษฎีกระบวนการทางสังคมเชื่อว่าไม่ว่าจะเป็นคนเชื้อชาติ ชนชั้น หรือเพศใดก็ตาม ต่างก็มีศักยภาพที่จะเป็นอาชญากรได้ทั้งสิ้น คนจนหรือคนที่มีคุณภาพชีวิตต่ำมีปัญหาทางเศรษฐกิจได้รับการดูแล มีการศึกษาน้อย ครอบครัวแตกสลาย จะมีโอกาสหรือความสามารถในการก่ออาชญากรรมสูง ในขณะที่ชนชั้นกลางมักมีสังคมที่ดีกว่าครอบครัวอบอุ่นไม่มีปัญหาทางเศรษฐกิจ มีเพื่อนดี เป็นที่ยอมรับของสังคมจึงมีโอกาสหรือความสามารถในการกระทำความผิดน้อย แต่อย่างไรก็ตามไม่ว่าชนชั้นกลางหรือกลุ่มที่มีความพร้อมจะไม่กระทำความผิดเลย สิ่งนี้จะขึ้นอยู่กับ การขัดเกลาทางสังคมเป็นสำคัญ เช่น ชนชั้นกลางมีฐานะดี เลี้ยงลูกแบบตามใจ ไม่ฝึกให้มีความอดทน ต้องการอะไรก็จะได้รับเสมอๆ ก็อาจจะกลายเป็นคนที่มีโอกาสในการกระทำผิดหรือก่ออาชญากรรมได้เช่นกัน เราจะเห็นว่าการขัดเกลาทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งไม่ว่าจะอยู่ในชั้นไหนๆ แต่ถ้าหากได้รับการขัดเกลาไปในทางที่ดีแล้ว บุคคลนั้นจะมีโอกาสหรือศักยภาพในการกระทำความผิดหรือก่ออาชญากรรมต่ำ

แนวคิดทฤษฎีกระบวนการทางสังคมกล่าวถึงสิ่งที่มีผลต่อพฤติกรรมมนุษย์ มี 3 ส่วน คือ

1) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning theory) ทฤษฎีกล่าวว่ามีมนุษย์เรียนรู้เทคนิคและทัศนคติของอาชญากรรมจากการมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้เป็นอาชญากรรม จึงเกิดการเรียนรู้พฤติกรรมนั้น โดยเชื่อว่ามนุษย์ไม่ได้มีความต้องการความรุนแรงมาแต่เกิด แต่ได้เรียนรู้ที่จะก้าวร้าวจากประสบการณ์ชีวิต ประสบการณ์เหล่านี้รวมถึงการสังเกตพฤติกรรมของคนอื่นที่แสดงความก้าวร้าว เพื่อมุ่งหวังผลจากความก้าวร้าวนี้ นอกจากนั้นยังซึมซับจากภาพยนตร์หรือโทรทัศน์ ที่แสดงความก้าวร้าวและความรุนแรง เด็กมีการเรียนรู้และเลียนแบบความรุนแรงจากสิ่งเหล่านี้ เมื่อเติบโตขึ้นได้เห็นรูปแบบของความรุนแรงซึ่งปฏิบัติต่อเนื่องในการมีความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น ลูกชายเห็นพ่อตบตีแม่ และแม่ยอมให้พ่อทำเช่นนั้น เมื่อโตขึ้นเด็กนั้นจะกลายเป็นคนชอบตบตีลูกและภรรยาของตน เป็นการเรียนรู้โดยการเลียนแบบพฤติกรรม (behavior modeling)

2) ทฤษฎีการควบคุมทางสังคม (Social control theory) เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความเป็นอาชญากรในตัวเอง แต่เป็นเพราะความผูกพันอันมีต่อสังคมและครอบครัวทำให้สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนให้อยู่ในกรอบของสังคมได้

3) ทฤษฎีปฏิกิริยาของสังคม หรือการตีตรา (Social reaction theory) มีมุมมองว่าคนจะกลายเป็นอาชญากรเพราะสังคมตีตราให้เป็น และผู้ที่ถูกตีตราก็ยอมรับสภาพที่ได้รับเช่นกัน⁴

สาเหตุของอาชญากรรมฐานลักทรัพย์พิจารณาตามทฤษฎีสาเหตุของอาชญากรรม ทฤษฎีสาเหตุอาชญากรรมที่กล่าวถึงสาเหตุของการเกิดอาชญากรรมอาจกล่าวถึงสาเหตุได้ทั้งตามหลักอาชญาวิทยาหรือทางสังคมวิทยาและทางจิตวิทยาซึ่งทั้ง 3 ทฤษฎีมีความเกี่ยวเนื่องและส่งเสริมเหตุผลซึ่งกันและกันการกระทำผิดฐานลักทรัพย์อาจมีสาเหตุมาจากความไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย ซึ่งมีโทษต่ำและการได้มาซึ่งผลตอบแทนโดยง่ายตามสำนักคลาสสิกและสาเหตุที่ส่งเสริมให้ผู้กระทำตัดสินใจกระทำผิดอาจมาจากสภาพเศรษฐกิจความต้องการหรือสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ ตลอดจนความเสื่อมโทรมของศีลธรรมในสังคมไม่ว่าในเรื่องการให้ความสำคัญต่อวัตถุนิยม รวมทั้งการนับถือหรือให้ความสำคัญคนที่มีความร่ำรวยมากกว่าคนดี ตลอดจนขาดการขัดเกลาจากสิ่งแวดล้อมรอบข้างเช่น ครอบครัว โรงเรียน ขาดการปลูกฝังในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมโดยมุ่งเพียงแต่ในเรื่องการสอบแข่งขัน หรือ การสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจอย่างแท้จริง การศึกษาเพียงลำพังโดยไม่สอนให้รู้จักคิดและวิเคราะห์เหตุผลไม่สามารถยับยั้งความเป็นอาชญากรได้ แต่สิ่งอันเป็นปัจจัยส่งผลต่อการกระทำผิดกลับได้รับการถ่ายทอดจนเป็นกระแสและค่านิยมการใช้เงิน เช่น การอวดความร่ำรวย การรับข่าวสารมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดอาชญากรรมไม่ว่าจะเป็นการสร้างให้เห็นช่องทาง ความอยากได้ การเลียนแบบรวมทั้งอบายมุขเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการกระทำผิดลักทรัพย์และเกิดการกระทำความผิดอื่นๆตามมา และส่วนหนึ่งเนื่องมาจากเห็นว่ามีความเป็นไปได้สูงที่จะสามารถหลบเลี่ยงกฎหมายได้ เพราะอาชญากรรมประเภทนี้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากและตำรวจมักไม่ให้ความสำคัญโดยเห็นว่าเป็นคดีเล็กน้อยและการกระทำผิดไม่จำเป็นต้องอาศัยทักษะหรือเชี่ยวชาญเฉพาะในการกระทำผิด

⁴ http://www.tdri.or.th/ye_04/ppt_sat_group/1.2/dr.jutharat.pdf หน้า 17 -25

3. หลักการทฤษฎีเรื่องการลงโทษ

บทบาทที่สำคัญของนักอาชญาวิทยานอกจากการศึกษาหาสาเหตุที่มาแห่งอาชญากรรมเพื่อนำมากำหนดเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับการเกิดของอาชญากรรมดังกล่าวมาแล้ว นักอาชญาวิทยายังมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายอาญา (Criminal Policy) โดยนัยหนึ่งนักอาชญาวิทยาเปรียบเสมือนคนกลางที่จะทำการไกล่เกลี่ยระหว่างความต้องการของสังคมที่จะตอบโต้พฤติกรรมของเหล่าอาชญากร กับคุ้มครองให้ความเป็นธรรมแก่อาชญากรรมเป็นรายตัวบุคคล

แต่ทั้งนี้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาตั้งอยู่บนพื้นฐานทฤษฎีที่ว่า การกระทำผิดทางอาญาเป็นการกระทำผิดต่อรัฐจึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยหวังว่าการลงโทษจะนำไปสู่การปรับพฤติกรรมของผู้กระทำผิดให้กลับมาเป็นคนดีของสังคม และเป็นสิ่งช่วยสร้างความยับยั้งชั่งใจให้กับสมาชิกในสังคมโดยรวมที่จะไม่เอาเยี่ยงอย่างซึ่งโทษตามความในมาตรา 18 แห่งประมวลกฎหมายอาญาได้กำหนดบทลงโทษสำหรับผู้กระทำผิดไว้ 5 ประเภท คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน ถึงแม้ว่าลักษณะของโทษจะมีความแตกต่างกันตั้งแต่ขั้นเบาสุดจนถึงขั้นหนักที่สุดแต่การเลือกโทษที่จะลงก็มีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ อยู่ร่วมกัน ซึ่งก็เป็นไปตามความมุ่งหมายของทฤษฎีอาชญาวิทยาเกี่ยวกับการลงโทษทั้ง 4 ทฤษฎีอัน ได้แก่ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทนความผิด (Retributive Theory) ทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์ (Utilitarian Theory) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (Rehabilitative Theory) และทฤษฎีการลงโทษเพื่อปกป้องคุ้มครองสังคม (Social Protection Theory)

3.1 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทนความผิด (Retributive Theory)

การทดแทนเป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษเก่าแก่ที่สุดอย่างหนึ่งความต้องการของบุคคลอื่นจะกระทำการทดแทนแก่ผู้ทำความเสียหายให้แก่ตนนั้นเป็นของเข้าใจได้ง่ายในสมัยโบราณเมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นผู้เสียหายเองหรือญาติพี่น้องของผู้เสียหายมักถือสิทธิที่จะตอบแทนแก่เค้นแก่ฝ่ายตรงกันข้าม ถึงขนาด “ ตาต่อตา ฟันต่อฟัน ” แต่เมื่อมนุษย์ได้รู้จักการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มชนและเกิดเป็นสังคมย่อยๆ จึงได้มอบอำนาจในการลงโทษให้แก่ผู้นำหรือหัวหน้ากลุ่ม ต่อมาเมื่อมนุษย์มีความเจริญทางวัฒนธรรมและสติปัญญาจึงเกิดระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ต่างๆ จนกลายเป็นกฎหมายขึ้นใช้บังคับแก่สมาชิกทั่วไปในสังคมแต่การให้เหตุผลและการวางหลักเกณฑ์อย่างสมบูรณ์ได้เกิดขึ้นในสมัยของ Immanuel Kant และ Hegel

Kant ได้ให้เหตุผลว่า การลงโทษเป็นของคู่กับการกระทำผิดเพื่อความยุติธรรมแล้ว ผู้ซึ่งจงใจทำการอันไม่เป็นธรรมจะต้องถูกลงอาญาซึ่งได้สัดส่วนพอดีทั้งในสภาพและความหนักเบา

กับความผิดของเขาถ้าสังคมไม่ลงโทษผู้กระทำผิดก็เท่ากับสังคมยอมรับและรับรองการกระทำของเขาและด้วยเหตุนี้ก็มีผลเหมือนว่าสังคมเป็นผู้สนับสนุนให้กระทำผิด Kant ถือหลักนี้อย่างเข้มงวดซึ่ง Kant ยอมให้มีข้อยกเว้นจากหลักข้างต้นนี้ได้ 2 ประการ คือ

ประการแรกอาจมีการผ่อนเบาโทษให้ลดลงหากปรากฏว่าการลงโทษอย่างหนักโดยดำเนินตามหลักข้างต้นอย่างเคร่งครัดจะเป็นการกระทบกระเทือนความรู้สึกของประชาชน

ประการที่สองในเมื่อการปฏิบัติตามหลักข้างต้นอย่างเคร่งครัดจะเป็นการลดจำนวนพลเมืองของรัฐลงจนเกินควร

Hegel มีความเห็นลดหย่อนลงไปกว่า Kant โดยเห็นว่า การลงโทษเป็นการยุติธรรมเพราะผู้ถูกลงโทษสมควรจะได้รับโทษก็จริงอยู่แต่หากเมื่อได้ปรากฏว่าเป็นการยุติธรรมที่จะต้องมีการลงโทษแล้ว Hegel ยังยอมให้นำสิ่งอื่นนอกจากความผิดอันได้กระทำเข้ามาพิจารณาในการกำหนดโทษไว้อย่างน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่า

การลงโทษอันชอบธรรมตามหลักของทฤษฎีนี้ต้องประกอบด้วยเงื่อนไข 3 ประการ ดังนี้

1) การลงโทษต้องเป็นการทดแทนความเสียหาย (vindication) หมายถึง ความถูกต้องของการลงโทษจะต้องกระทำลงไป เพื่อเป็นการทดแทน หรือแก้แค้นให้แก่ผู้เสียหาย จากการที่ผู้กระทำผิดได้ทำให้เกิดความเสียหายขึ้นยิ่งไปกว่านั้นจะต้องเป็นการทำให้ผู้เสียหายรู้สึกพอใจ และคิดว่าเป็นการกระทำอันยุติธรรมแล้ว ทฤษฎีนี้ทำให้เห็นว่าการละเลยเรื่องความรู้สึกของผู้เสียหายที่ต้องการแก้แค้นแก่ผู้กระทำผิดนั้นเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องเพราะจะทำให้ผู้เสียหาย หรือญาติพี่น้องของเขา รู้สึกเสื่อมศรัทธาต่อรัฐที่ไม่อาจเยียวยาความเสียหายให้เขาได้ การลงโทษโดยคำนึงถึงความพอใจของผู้เสียหายนี้จะทำให้ผู้เสียหายยอมรับว่าการลงโทษโดยรัฐเป็นความชอบธรรม และยอมรับว่าการแก้แค้นผู้กระทำผิด ไม่ใช่หน้าที่ของปัจเจกชน แต่เป็นหน้าที่ของรัฐ

2) การลงโทษต้องกระทำเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม (fairness) ทฤษฎีนี้มองหน้าที่ของบุคคลในด้านการเมือง และกึ่งสัญญาประชาคมที่เรียกว่า การต่างตอบแทน (reciprocity) มีหลักการจะให้กฎหมายมีผลคุ้มครองประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมคนทุกคนจะต้องเคารพ และปฏิบัติตามกฎหมาย ผู้กระทำผิดอันฝ่าฝืนกฎหมายอาญาแต่ละครั้งเท่ากับว่าผู้กระทำผิดเอาเปรียบบุคคลอื่นที่เชื่อฟังกฎหมาย และข้อได้เปรียบจะเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น หากเป็นการกระทำผิดอาญาที่รู้กันอย่างแพร่หลาย ดังนั้นการลงโทษผู้กระทำผิดจึงเป็นสิ่งทำให้ผู้กระทำผิด และบุคคลอื่นที่เชื่อฟังกฎหมายตระหนักว่า บุคคลผู้ละเมิดกฎหมายจะต้องถูกดำเนินคดี และผู้ซึ่งได้เปรียบจากการฝ่าฝืนกฎหมายจะต้องถูกลงโทษด้วยเหตุนี้ การลงโทษแก่ผู้กระทำผิด จึงควรมีความรุนแรงเทียบเท่ากับความได้เปรียบที่ผู้กระทำได้รับจากการฝ่าฝืนกฎหมายนั้น โดยถือว่าผู้กระทำผิดได้จ่ายหนี้อันเกิด

จากการทำผิดให้แก่คนทุกคนที่เชื่อฟังกฎหมาย ซึ่งเป็นสมาชิกในสังคมนั้น และเมื่อจ่ายแล้วเขาก็กลับคืนสู่สังคมในฐานะที่เป็นพลเมืองดี และมีฐานะเท่าคนอื่น

3) การลงโทษจะต้องได้สัดส่วนกับความผิด (proportionality of punishment) ทฤษฎีนี้เห็นว่าจำนวนโทษที่ผู้กระทำผิดควรจะได้รับจะต้องเท่ากับความเสียหายซึ่งเขาได้กระทำลงจากการกระทำผิดนั้น อย่างไรก็ตามมีข้อยกเว้นจากหลักดังกล่าวได้ 2 กรณี คือ กรณีการลงโทษสูงกว่าความเสียหายที่ผู้กระทำก่อขึ้นนั้นสามารถกระทำได้ในกรณีของการลงโทษจำคุกตลอดชีวิตแก่ผู้กระทำผิดซึ่งเป็นอันตรายต่อสังคม เพื่อปกป้องสังคมให้ปลอดภัยยิ่งขึ้น ในทางตรงกันข้าม การลงโทษอาจต่ำกว่าสัดส่วนแห่งความผิด ในกรณีผู้กระทำผิดไม่มีโอกาสที่จะกระทำผิดนั้นอีก ดังนั้นผู้กระทำจะได้รับการลดโทษ หรือรอการลงโทษ และอยู่ภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติ ปัญหาว่าจะถือหลักใดมาพิจารณาว่าโทษจำนวนเท่าใดจึงจะได้สัดส่วนกับความผิดอันผู้กระทำได้ก่อให้เกิดขึ้น ในประเด็นนี้ Immanuel Kant เห็นว่า “ โทษที่ผู้กระทำได้รับจะต้องได้สัดส่วนพอดีทั้งสภาพ และความหนักเบาของความผิดของเขา ” สภาพและความหนักเบาของความผิดพิจารณาได้จาก “ ความร้ายแรงทางศีลธรรมของความผิดแต่ละฐาน และพิจารณาจากความน่าตำหนิจากพฤติการณ์ของการกระทำผิดในแต่ละเรื่อง นอกจากนี้ ยังรวมถึงความร้ายแรงที่ผู้กระทำก่อให้เกิดขึ้น อันเกิดจากการกระทำโดยเจตนา ประมาท และในบางกรณีด้วย ” ดังนั้นหลักการพิจารณาในเรื่องสัดส่วนของโทษจะต้องพิจารณาถึงสภาพ และความหนักเบาของความผิดซึ่งประกอบด้วยความร้ายแรงของความเสียหาย ในทางการกระทำและผลต่อสังคมอันเกิดจากการกระทำผิดนั้น

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นหรือเพื่อทดแทน มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อให้เกิดความยุติธรรมต่อผู้เสียหายและสังคม แม้กระนั้น โทษที่ลงแก่ผู้กระทำผิดนั้นควรจะต้องได้สัดส่วนกับความผิดที่เกิดขึ้น ซึ่งการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนเน้นการลงโทษโดยมองไปที่อดีตเหตุผลการลงโทษเป็นไปเพื่อการแก้แค้น ซึ่งการลงโทษจะเกิดจากอารมณ์แค้นซึ่งมีตามสัญชาตญาณของมนุษย์ อีกเหตุผลหนึ่งคือ ทุกคนควรต้องมีความรับผิดชอบต่อการกระทำผิดที่เกิดขึ้น เพื่อรักษาความยุติธรรม หรือสมดุลในสังคมไว้ เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้น ผู้กระทำผิดจึงสมควรจะต้องได้รับโทษ เพื่อทดแทนความผิด หรือลบล้างความชั่วที่เกิดขึ้น โดยโทษที่จะได้รับควรจะต้องเท่ากับความเจ็บปวด และมีความยากลำบาก หรือมีความทรมานทุกข์ทรมาณ เช่นเดียวกับที่ผู้เสียหาย หรือสังคมได้รับ วิธีการลงโทษแต่เดิมใช้ความทารุณโหดร้ายซึ่งถูกคัดค้านจากประชาชน สำนักคลาสสิกได้เปลี่ยนแนวคิดในการลงโทษไม่ทำให้ใช้การลงโทษแบบทรมาน แต่จำนวนโทษต้องได้สัดส่วนกับความผิด ส่วนเหตุผลการลงโทษยังยึดหลักว่าผู้กระทำผิดสมควรได้รับโทษเพราะทุกคนมีเจตจำนงอิสระวิธีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนมีวิธีการลงโทษหลายทางคือ

- (1) สำหรับในความผิดที่ร้ายแรงนั้น ควรต้องลงโทษให้สาสมกับความผิดซึ่งได้กระทำขึ้น
- (2) โดยการใช้ค่าเสียหาย หรือค่าทดแทนความเสียหายแทนการถูกลงโทษ หรือ
- (3) โดยการลงโทษให้สาสมกับความผิด และให้ใช้ค่าเสียหาย หรือค่าทดแทนเพื่อชดเชยความผิดที่เกิดขึ้น (Expiation) ด้วย เช่น การลงโทษจำคุกหรือ ปรับ หรือทั้งจำคุกและปรับ และให้คืนทรัพย์สิน หรือใช้ราคาทรัพย์สินแทน

3.2 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกันข่มขู่ยับยั้งหรือแบบอรรถประโยชน์ (Utilitarian Theory)

ที่มาของทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง ตั้งอยู่บนความเชื่อพื้นฐานว่า เมื่อใดก็ตามที่การกระทำผิดได้เกิดขึ้นแล้วไม่สามารถที่จะย้อนเวลากลับไปไม่ให้เกิดการกระทำนั้นเกิดขึ้นอีกได้ ดังนั้น เมื่อเกิดการกระทำผิดขึ้น เราจึงควรหาทางที่จะป้องกันมิให้เกิดการกระทำผิดลักษณะนั้นเกิดขึ้นซ้ำอีกมากกว่าที่จะแก้แค้นผู้กระทำผิด แนวคิดนี้จึงมองว่าสังคมควรใช้วิธีการลงโทษเพื่อเป็นการป้องกันมิให้เกิดการกระทำผิดลักษณะนั้นเกิดขึ้นอีก โดยการให้โทษเพื่อประโยชน์สำหรับการข่มขู่ยับยั้งให้บุคคลอื่นในสังคมกลัวเกรงโทษที่จะได้รับและไม่กล้ากระทำความผิดในลักษณะเดียวกันนั้นอีก

วัตถุประสงค์ของการลงโทษ ควรจะมีไว้สำหรับการป้องกันโดยการใช้นโยบายเรื่องการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) โดยวัตถุประสงค์ของการลงโทษตามทฤษฎีข่มขู่ยับยั้งได้แบ่งออกเป็น 2 ประการคือ

1) การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งโดยเฉพาะหรือป้องกันโดยเฉพาะ (Specific Deterrence) เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดรายบุคคล เพื่อยับยั้งมิให้เขากระทำความผิดซ้ำ อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นการป้องกันโดยเฉพาะ (Specific Prevention)

2) การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งโดยทั่วไปหรือป้องกันโดยทั่วไป (General Deterrence) เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อเป็นตัวอย่างให้สังคมทั่วไปเห็น เพื่อที่จะได้เกรงกลัวโทษจากการกระทำความผิด และไม่คิดที่จะกระทำความผิดขึ้นอีก อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นการป้องกันโดยทั่วไป (General Prevention)

เหตุผลในการลงโทษตามทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “ ทฤษฎีอรรถประโยชน์ ” (Utilitarian Theory) ตามแนวคิดของ จอห์น สจิวต์ มิลล์ (J.S. Mill) และ “ ทฤษฎีเจตจำนงเสรี ” (Free will) ทฤษฎีอรรถประโยชน์มีแนวคิดว่าการที่จะตัดสินว่าการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นเป็นการกระทำที่ถูกต้องชอบธรรมหรือไม่ จะต้องดูจากผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสังคมโดยรวมเป็นสิ่งสำคัญ หากการนั้นก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ก็จะถือว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งอัน

ถูกต้องชอบธรรม โดยมีหลักพิจารณาว่า “การกระทำนั้นก่อให้เกิดความสุขมากที่สุดต่อคนจำนวนมากที่สุด” หรือไม่ ถ้าใช่ก็จะถือว่าการกระทำนั้นถูกต้องชอบธรรม โดยทั่วไปแล้วตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกันเห็นว่าการลงโทษเป็นสิ่งที่เลวร้าย แต่เป็นความจำเป็นที่จะต้องป้องกันสังคมจึงต้องมีการลงโทษ ดังนั้น หากจะมีการลงโทษก็ต้องเป็นไปเพื่อเหตุผลในการป้องกันสังคมเป็นหลัก มิใช่เพื่อแก้แค้นผู้กระทำผิด

เหตุผลสนับสนุนทฤษฎีการลงโทษเพื่อยับยั้ง ซีซาร์ เบ็คคาเรีย เสนอความคิดเกี่ยวกับการลงโทษเพื่อยับยั้งไว้ ดังนี้

1) การลงโทษมีความจำเป็น เนื่องจากมนุษย์ยังมีความเห็นแก่ตัว คนเราพร้อมที่จะฝ่าฝืนสัญญาประชาคม ถ้าหากสิ่งนั้นก่อให้เกิดประโยชน์ส่วนตัวสำหรับ เบ็คคาเรีย เห็นว่ามนุษย์ทุกคนสามารถมีพฤติกรรมอาชญากรได้เสมอ

2) เมื่อเป็นดังนั้น การลงโทษจึงไม่ควรปฏิเสธต่อความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ หากแต่ควรส่งเสริม “แรงจูงใจ” ไม่ให้ประโยชน์มองมนุษย์ถูกทำลายโดยกฎหมาย

3) การลงโทษ ควรจะมีไว้เพื่อเป็นการป้องกัน โดยการใช้ความคิดเรื่องการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) ซึ่งการข่มขู่ยับยั้งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

(1) การข่มขู่ยับยั้งโดยเฉพาะ (Specific Deterrence) เป็นการลงโทษผู้กระทำผิดรายบุคคลเพื่อยับยั้งมิให้เขากระทำผิดซ้ำ

(2) การข่มขู่ยับยั้งโดยทั่วไป (General Deterrence) เป็นการลงโทษผู้กระทำผิด เพื่อเป็นตัวอย่างให้สังคมทั่วไปเห็น เงื่อนไขการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence)

และขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสองประการคือ

1) การลงโทษจะต้องได้สัดส่วนกับอาชญากรรม หมายถึง โทษที่จะลงแก่ผู้กระทำผิดจะต้องมีความเหมาะสมกับความหนักเบาของการกระทำผิด

2) สาธารณชนจะต้องได้รับรู้เข้าใจอย่างแน่ชัดเกี่ยวกับการลงโทษนั้น หมายถึง การลงโทษต้องทำในที่เปิดเผยไม่ปิดบังควรจะต้องให้สาธารณชนรับรู้เพื่อเกรงกลัวต่อโทษ⁵

สรุป แนวคิดของทฤษฎีมองว่าการลงโทษก่อให้เกิดผลดีอันเกิดจากการลงโทษ เนื่องจากทำให้อาชญากรรมลดลงอย่างหนึ่งอย่างใดใน 3 ประการ คือ

⁵ ฌ็อง ลักส์ สุกธิโยธิน (2553) ทฤษฎีความรับผิดชอบทางอาญา เอกสารประกอบการเรียนวิชากฎหมายอาญาชั้นสูง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หน้า 23-24

ประการแรก การลงโทษจะมีผลยับยั้งในการกระทำผิดโดยจะมีผลเป็นการยับยั้งทั้งแก่ตัวผู้กระทำผิด และแก่บุคคลทั่วไป

ประการที่สอง การลงโทษจะมีผลเป็นการแก้ไขและฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยทำให้ผู้กระทำผิดเปลี่ยนทัศนคติ และค่านิยมที่จะเชื่อฟัง และไม่ฝ่าฝืนกฎหมาย

ประการที่สาม การลงโทษจะมีผลเป็นการตัดโอกาสมิให้ผู้ผู้นั้นกระทำผิดขึ้นอีก โดยการลงโทษจำคุกเป็นการแยกผู้กระทำผิดออกไปจากสังคมผู้กระทำผิดจึงไม่มีโอกาสก่ออาชญากรรมขึ้นอีกในสังคม

การนำเอาแนวคิดนี้มาใช้สิ่งที่เห็นได้ชัด คือ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ผู้อื่นเอาเยี่ยงอย่างและกระทำผิดเช่นนั้นอีก ตัวอย่างเช่น การนำโทษประหารชีวิตมาใช้กับความผิดฐานค้ายาเสพติด โดยเชื่อว่าวิธีการประหารชีวิตเป็นการยับยั้งผู้อื่นมิให้เอาเยี่ยงอย่างในการประกอบอาชญากรรมประเภทเดียวกันนี้หรือที่จะรุนแรงขึ้น ซึ่งได้อาศัยแนวคิดสนับสนุนที่ว่า “ไม่มีบทลงโทษอื่นใดที่จะมีผลยับยั้งบุคคลมิให้กระทำความผิดทางอาญาเท่ากับโทษประหารชีวิต” ฉะนั้น การลงโทษจึงก่อให้เกิดการยับยั้งเป็นพิเศษ (Special deterrent) ให้ตัวผู้กระทำผิดรู้สึกสำนึกผิด และเจ็ดหลายไม่คิดทำผิดอีกในอนาคต เป็นการเพ่งเล็งหรือเจาะจงเฉพาะตัวผู้กระทำผิด เพื่อให้เกิดความกลัวต่อโทษทัณฑ์ไม่กล้าที่จะกระทำผิดอีกในอนาคต และเป็นตัวอย่างแก่ผู้กระทำผิดอื่น โดยให้สังคมทั่วไปได้รับรู้ หากเปรียบเทียบถึงวิธีการลงโทษประเภทต่าง ๆ ในอดีตซึ่งรุนแรงน้อยกว่า เช่น การใช้ ขี่ ฉา การเฆี่ยน การให้หนักโทษทำงานหนัก และการจำคุกใต้ดิน เป็นต้น การใช้วิธีการลงโทษต่าง ๆ เหล่านี้เกี่ยวข้องกับหลักธรรมชาติที่ว่า มนุษย์ปรารถนาที่จะได้รับความสุขสงบและหลีกเลี่ยงความทุกข์ทรมานซึ่งเขาคิดว่าเมื่อต้องได้รับเขาจะไม่คุ้มต่อการกระทำผิด

วัตถุประสงค์ของการลงโทษ เพื่อเป็นการยับยั้งการกระทำผิดดังกล่าวมา ก็มีข้อโต้แย้งเช่นกันว่าการลงโทษจะไม่เป็นการยับยั้งมนุษย์จากการประกอบอาชญากรรมเสมอไป โดยให้เหตุผลว่า “ถ้ามนุษย์มีอิสระในการที่จะตัดสินใจกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด และพฤติกรรมดังกล่าวไม่เป็นผลมาจากประสบการณ์ของตนเองแล้ว การลงโทษจะไม่สามารถยับยั้งการประกอบอาชญากรรมได้เลย ในกรณีนี้ การลงโทษคงเป็นแต่เพียงข้อกำหนดไว้อย่างเข้มงวดเท่านั้นเอง” เหตุผลดังกล่าวนี้น่าจะได้รับการสนับสนุนจากความจริงที่ว่า ปัจจุบันอาชญากรรมยังเกิดขึ้นทุกหัวระแหงและทวีความรุนแรงขึ้นทุกขณะเสมือนว่า เหล่าอาชญากรมิได้เกรงกลัวต่อโทษทัณฑ์แต่ประการใด

ข้อแตกต่างทฤษฎีการลงโทษแบบบรรณาธิปไตยกับทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทน พบว่าหลักเกณฑ์การลงโทษแบบบรรณาธิปไตยมองว่า การลงโทษควรจะมองไปในอนาคตมากกว่ามองย้อนหลังไปในอดีต ซึ่งทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทน จะมองแต่เฉพาะในอดีตเท่านั้น

ส่วนจุดมุ่งหมายการลงโทษ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทน เห็นว่า โทษที่จะลงต้องเหมาะสม และ ได้สัดส่วนกับความผิด ในขณะที่ทฤษฎีการลงโทษแบบบรรณาธิปไตย มีหลักเกณฑ์ว่า จะต้องลงโทษเพื่อป้องกันสังคม และจำนวนโทษต้องมากพอที่จะป้องกันสังคมได้ แต่ปริมาณโทษต้องไม่มากเกินไปกว่าที่จำเป็นในการบรรลุผลในการป้องกัน โดยจะกำหนดโทษให้สูงตามความพอใจไม่ได้ ต้องพิจารณาให้เหมาะสมไม่มาก หรือน้อยเกินไป

3.3 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (Rehabilitative Theory)

เกิทเวย์ (George F. Kirchway) ให้ทัศนะว่า “...การลงโทษไม่สามารถยับยั้ง ผู้ซึ่งหย่อนความรับผิดชอบได้เพราะว่าเขาไม่รู้ถึงผลร้ายที่จะได้รับจากการกระทำผิด ไม่สามารถที่จะยับยั้งบุคคลวิกลจริตได้ เพราะว่าเขาพยายามขัดแย้งกับบรรทัดฐานของสังคมอยู่แล้ว ไม่สามารถยับยั้งผู้ที่กระทำผิดด้วยความฉลาดได้ เพราะว่าเขายอมไม่คิดว่าจะถูกจับได้ ไม่สามารถยับยั้งผู้ซึ่งกระทำผิดโดยกะทันหันได้ เพราะเขาแรงกระตุ้นให้กระทำผิดมีเร็วกว่าที่จะคิดถึงเหตุผล ถ้าการลงโทษไม่สามารถยับยั้งบุคคลเหล่านี้ได้แล้ว แล้วใครกันที่การลงโทษจะยับยั้งได้ ก็คงจะมีแต่บุคคลซึ่งมีมาตรฐานความประพฤติที่ดีและไม่ละเมิดกฎหมายอยู่แล้ว ซึ่งไม่จำเป็นต้องอาศัยการลงโทษเพื่อเป็นการยับยั้งมางูเลย ...”

แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดคือ ผู้กระทำผิดเป็นผู้ป่วย การแก้ไขผู้กระทำผิดให้เป็นคนดี จึงมีหลายขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก ตรวจสอบสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนที่สอง วิเคราะห์สาเหตุ และขั้นตอนสุดท้าย รักษาหรือแก้ไขที่สาเหตุนั้น ทฤษฎีนี้มีความมุ่งหมายเพียงจะป้องกันไม่ให้บุคคลที่ได้กระทำผิดมาแล้วกลับมากระทำผิดซ้ำอีก ไม่ได้มุ่งหมายจะให้ผลถึงบุคคลอื่นโดยตรง วิธีการตามทฤษฎีนี้คือ นอกจากจะพยายามหาทางให้ผู้ที่ได้กระทำผิดมาแล้วเกิดความประสงค์ที่จะยับยั้งไม่กระทำผิดซ้ำอีก ยังจะต้องทำให้ผู้นั้นเกิดความสามารถที่จะยับยั้งเช่นนั้นด้วย มีผู้เห็นว่า ไม่ควรใช้คำว่า การลงโทษ (Punishment) แต่ควรใช้คำว่า การปฏิบัติ (treatment) แทนเพราะการทำให้ได้รับความยากลำบากด้วยการลงโทษจักไม่สามารถทำให้คนประพฤติดีขึ้น

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู เกิดจาก ความเจริญก้าวหน้าของการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ ที่เน้นความเป็นเหตุเป็นผล เน้นการศึกษาเชิงประจักษ์ มีการนำความรู้ทางด้านสังคมศาสตร์และรูปแบบการศึกษาแบบเชิงประจักษ์นิยม (Empirical Method) มาใช้ในวงการ

นิติศาสตร์เพื่อศึกษาถึงสาเหตุแห่งการกระทำผิด โดยศึกษาวิเคราะห์และเก็บข้อมูลด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ไม่ได้ใช้เพียงการใช้เหตุผลทางตรรกวิทยา (rational)⁶

3.4 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อปกป้องคุ้มครองสังคม (Social Protection Theory)

ปัจจุบันนักอาชญาวิทยาของสำนักป้องกันสังคมให้ความสนใจในสิ่งสำคัญคือ บุคลิกภาพของผู้กระทำผิดกฎหมายอาญา และการควบคุมสิ่งแวดล้อมเพื่อทำให้สังคมดีขึ้นและเพื่อป้องกันอาชญากรรม ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ได้พัฒนาเป็นแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการลงโทษเพื่อปกป้องคุ้มครองสังคมโดยมีหลักการสำคัญคือ

- 1) ควรจะมีการมองวิธีดำเนินการกับผู้กระทำผิดอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งคุ้มครองสังคมจากอาชญากรรมมากกว่าการลงโทษผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล
- 2) การลงโทษผู้กระทำผิด ไม่อาจใช้หลักกฎหมายเพียงอย่างเดียวได้ จำเป็นจะต้องศึกษาพฤติกรรมของผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล และสถานการณ์ของอาชญากรรม เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาด้วยกันด้วย

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกันสังคมมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัย โดยวิธีแยกผู้กระทำผิดออกจากสังคมเพื่อตัดโอกาสไม่ให้ผู้กระทำผิดได้กระทำผิดขึ้นอีก สำหรับการลงโทษเพื่อคุ้มครองสังคมนั้น มีหลักการสำคัญคือ การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และอบรมบ่มนิสัยมากกว่าการลงโทษ โดยเน้นการคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม ส่วนการลงโทษจะเน้นให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล เพื่อให้มีการปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้เป็นคนดี โดยบัญญัติหลักเกณฑ์ในการป้องกันควบคุม และการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิดไว้ในกฎหมายอาญาดังกล่าว เช่น หลักเกณฑ์การนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้กับผู้กระทำผิด เป็นต้น วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อคุ้มครองสังคมจึงเป็นมาตรการเสริมสำคัญ อันจะนำมาใช้ในการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำผิดที่กลับตัวเป็นคนดียาก

มาตรการเสริมดังกล่าว อาจนำมาใช้ในกรณีที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษไว้ต่ำเกินไป จึงไม่สามารถปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิดบางประเภท จึงต้องนำมาตรการเสริมมาผนวกใช้ด้วยเช่น การนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้กับผู้กระทำผิดซ้ำ เป็นต้น

⁶ เรื่องเดียวกัน หน้า 31-32

4. ความรับผิดชอบและโทษทางอาญาของความผิดฐานลักทรัพย์

ความรับผิดชอบต่อการกระทำผิดฐานลักทรัพย์มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันมิให้เกิดการกระทำนั้นขึ้นอีก ในแง่ความรับผิดรัฐถือว่าเป็นความผิดที่กระทบต่อความสงบของสังคม อันไม่สามารถยอมความได้ แม้จะไม่มีผู้ใดร้องทุกข์กล่าวโทษหากหากเจ้าพนักงานตำรวจรู้ถึงการกระทำผิดก็สามารถจับกุมเพื่อดำเนินคดีได้ ซึ่งบัญญัติเป็นความผิดอยู่ในมาตรา 334 และถือเป็นเหตุฉกรรจ์ตามมาตรา 335 และเหตุเพิ่มโทษตามมาตรา 336 ทวิ เหตุยกเว้นโทษที่เกิดขึ้นตามมาตรา 334 โดยอาศัยเหตุในเรื่องความสัมพันธ์ในครอบครัวตามมาตรา 71 เหตุยกเว้นโทษเรื่องอายุตามมาตรา 73 และมาตรา 74 และเป็นความผิดที่ศาลสามารถใช้อำนาจในการพิจารณาโทษที่เป็นคุณแก่ผู้กระทำความผิดได้ตามมาตรา 56 และศาลก็สามารถเพิ่มโทษได้ตามมาตรา 58 ผู้กระทำความผิดฐานลักทรัพย์นั้นไม่สามารถอ้างเหตุจำเป็นตามมาตรา 67 ได้ แต่หากเหตุจำเป็นดังกล่าวเข้าองค์ประกอบความผิดที่ได้กระทำตามมาตรา 335 วรรคท้ายศาลอาจลงโทษตามมาตรา 334 ได้

ความผิดฐานลักทรัพย์ได้บัญญัติอยู่ใน ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 334 “ ผู้ใดเอาทรัพย์ของผู้อื่น หรือที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยไปโดยทุจริต ผู้นั้นกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี และปรับไม่เกินหกพันบาท ” ซึ่งแม้การลักทรัพย์ตามมาตรานี้จะไม่ได้เป็นการกระทำโดยมีเหตุฉกรรจ์และเหตุให้ต้องรับโทษหนักขึ้นแต่กฎหมายก็คงกำหนดให้เป็นความผิดต่อแผ่นดิน

5. มาตรการทางกฎหมายต่อผู้กระทำความผิดในการวางโทษ

ทั้งนี้อตราโทษที่กฎหมายได้บัญญัติไว้สำหรับผู้ที่กระทำความผิดฐานลักทรัพย์ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี และปรับไม่เกินหกพันบาทนั้น เป็นเหตุตามกฎหมายที่เปิดโอกาสให้ศาลสามารถใช้อดุลพินิจในการกำหนดโทษได้โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 56 และทั้งนี้ศาลก็สามารถเพิ่มโทษฐานไม่เจ็ดหลายได้โดยการนำมาตรา 58 มาใช้ได้เช่นกัน ซึ่งในการกระทำความผิดตามมาตรา 334 ซึ่งกระทำครั้งแรกนั้นศาลมักใช้อดุลพินิจในการรอกการลงโทษให้แก่จำเลยแต่ศาลก็จะลงโทษปรับแก่จำเลยด้วย ซึ่งในแง่ของการวางโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำผิด ศาลจะกำหนดโทษที่ลงให้เหมาะสมกับข้อเท็จจริงแห่งคดีในแต่ละรายไป ซึ่งการที่จะกำหนดโทษสำหรับความผิดที่เกิดในเรื่องใดโดยอาศัยข้อเท็จจริงในคดีหนึ่งๆที่เกิดขึ้นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดย่อมแตกต่างกัน และสภาพแห่งการกระทำความผิดก็ยังคงต่างกันออกไป ดังนั้นการที่ศาลจะใช้

ดุลพินิจในการกำหนดโทษแก่ผู้กระทำความผิดให้เหมาะสมกับข้อเท็จจริงแห่งคดีในแต่ละรายจึงแตกต่างกันออกไปและเป็นเรื่องยากในทางปฏิบัติเนื่องจากทางกฎหมายในเรื่องเกี่ยวกับโทษไม่มีบทบัญญัติทั่วไปที่กำหนดแนวทางถึงการใช้ดุลพินิจกำหนดโทษว่าต้องคำนึงถึงสิ่งใดบ้าง⁷

องค์ประกอบการใช้มาตรการทางกฎหมายต่อผู้กระทำความผิดในการกำหนดโทษ ศาลมักจะพิจารณาโดยอาศัยจากข้อเท็จจริงแห่งคดี ความผิดที่เกิดขึ้นว่ามีเหตุฉกรรจ์หรือเหตุให้รับโทษหนักขึ้นหรือไม่และความรุนแรงในการกระทำความผิด ข้อเท็จจริงแห่งตัวผู้กระทำความผิด ได้แก่ ประวัติภูมิหลังของผู้กระทำความผิด เช่น การกระทำความผิดครั้งแรก หรือการกระทำความผิดซ้ำ กล่าวคือศาลจะต้องพิจารณาความเหมาะสมของโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดให้มีความเหมาะสมกับความผิด และตัวผู้กระทำความผิดประกอบกันเป็นราย ๆ ไป โดยต้องอาศัยข้อเท็จจริงแห่งคดีที่เกี่ยวข้อง และประวัติภูมิหลังของผู้กระทำความผิดด้วย

ทั้งนี้เห็นได้ว่าหากศาลเห็นควรลงโทษเพื่อทดแทนความผิด ศาลมักจะเขียนเหตุผลไว้ เช่น จำเลยได้รับโทษพอสมควรแก่เหตุหรือสมควรกับความผิดแล้ว เป็นต้น ซึ่งเหตุผลเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการนำแนวคิดตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทนมาใช้ สำหรับในปัจจุบันนั้นศาลฎีกาไม่ค่อยระบุเหตุผลไว้ชัดเจนแต่ก็อาจพิจารณาได้จากการที่ศาลกำหนดโทษตามอัตราส่วนของความชั่วหากในความผิดซึ่งกระทำนั้นมีความชั่วน้อย ศาลก็จะกำหนดโทษน้อยลงตามส่วน ซึ่งการกำหนดโทษตามส่วนของความชั่วนั้นถือเป็นเครื่องชี้ได้ว่ามีการกำหนดโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทนแล้ว ดังเหตุผล เช่น จำเลยอายุ 17 ปี ศาลลดโทษให้กึ่งหนึ่งตาม มาตรา 75 หรือจำเลยอายุ 19 ปี ศาลลดโทษให้หนึ่งในสามตามมาตรา 76 ทั้งนี้ เพื่อกำหนดโทษให้เป็นไปตามความชั่วของผู้กระทำความผิด เป็นต้น หรือหากศาลเห็นควรลงโทษเพื่อเป็นการป้องกัน อาจพิจารณาได้จากถ้อยคำที่ใช้ได้เช่นกันโดยศาลมักใช้คำเช่น “ เพื่อมิให้คนอื่นเอาเยี่ยงอย่างในการกระทำความผิดอย่างนั้นขึ้นบ้าง ” หรือเป็นการปราบปรามให้เกรงขาม และรักษาความสงบเรียบร้อยทั่วไป หรือที่อาจพบบ่อยอยู่บ้าง เช่น “ เพื่อเพิ่มโทษมิให้กระทำความผิดซ้ำ ” เป็นต้น และหากวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อเป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด สามารถพิจารณาจากเหตุผลได้ 2 ลักษณะ คือ

1) คำพิพากษาฎีกาที่หลีกเลี่ยงโทษจำคุกกระยะสั้น โดยใช้โทษอื่นแทน เช่น รอการลงโทษ รอการกำหนดโทษ หรือยกโทษจำคุกใช้โทษปรับแทน เป็นต้น

⁷ การใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษของศาลยุติธรรม (2549) รายงานวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรมหลักสูตร “ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น” รุ่นที่ 3 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2549 หน้า10

2) คำพิพากษาฎีกาที่ให้ลดโทษแก่ผู้กระทำความผิด เช่น จำเลยให้การรับสารภาพ เป็นประโยชน์แก่การพิจารณาลดโทษให้กึ่งหนึ่ง หรือจำเลยทำผิดแล้วมอบตัวไม่หลบหนี ศาลลดโทษให้หนึ่งในสาม เป็นต้น

และทั้งนี้หากศาลเห็นว่าผู้กระทำความผิดไม่สมควรได้รับโทษจำคุกศาลสามารถอาศัยอำนาจตามมาตรา 56 ซึ่งให้อำนาจศาลใช้ดุลยพินิจรอกการกำหนดโทษ หรือรอกการลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดได้ และทั้งนี้ภายในระหว่างระยะเวลาที่จำเลยถูกรอกการกำหนดโทษ หรือรอกการลงโทษอยู่นั้น ศาลอาจกำหนดให้จำเลยอยู่ภายใต้เงื่อนไขเพื่อคุ้มครองประพฤติกี่ได้ เช่น ให้ไปรายงานตัวต่อเจ้าพนักงานเพื่อให้เจ้าพนักงานได้สอบถาม หรือให้คำแนะนำ หรือตักเตือนเกี่ยวกับความประพฤติหรือการประกอบอาชีพ เป็นต้น

และหากกรณีศาลได้เลือกจะใช้วิธีการรอกการลงโทษ หรือรอกการกำหนดโทษสำหรับจำเลยถือได้ว่าเป็นวิธีการเป็นคุณที่สุดกับผู้กระทำความผิด คือ ผู้กระทำความผิดมีโอกาสที่จะไม่ต้องรับโทษเลย และหากในที่สุดผู้กระทำความผิดต้องโทษจำคุกอาจได้รับการปล่อยตัวหลังจากได้รับโทษจำคุกแล้ว คง มีวิธีการที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานพิจารณาปลดปล่อยผู้ต้องโทษก่อนครบกำหนดโทษได้หากเห็นถึงความเหมาะสมการจะมีชีวิตอยู่ในสังคมภายหลังของผู้นั้นจะเสื่อมทรามลง หากต้องกักขังอยู่ในเรือนจำต่อไป และการปล่อยตัวผู้นั้นออกมาจะไม่เป็นอันตรายแก่สังคม แต่วิธีการนี้มักมีกฎหมายบัญญัติเป็นข้อยกเว้นไว้ไม่ให้ใช้แก่ผู้กระทำความผิดกรณีบางประเภท เช่น ความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา หรือ ฐานกบฏ เป็นต้น วิธีการปล่อยตัวผู้กระทำความผิดก่อนครบกำหนดโทษอาจมีเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติชั่วระยะเวลาหนึ่งหลังจากได้รับการปล่อยตัวก็ได้ นอกเหนือจากการคำนึงถึงเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์แห่งการลงโทษแล้ว ยังคงต้องพิจารณาร่วมกับบัญชีระดับอัตราโทษ กล่าวคือ เนื่องจากเหตุผลที่จำต้องมีการกำหนดบัญชีระดับอัตราโทษขึ้นนั้น เนื่องจากเห็นว่าการกระทำความผิดฐานเดียวกัน และพฤติการณ์แห่งคดีใกล้เคียงกันแล้วผู้กระทำความผิดก็สมควรจะได้รับโทษที่เท่าเทียมกัน ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ แสดงถึงวัตถุประสงค์ของการลงโทษโดยอาศัยบัญชีระดับอัตราโทษเพื่อต้องการแก้ปัญหาที่จะทำอย่างไรจะให้ผู้กระทำความผิดลักษณะเดียวกันให้ศาลแต่ละคนสามารถวางโทษไปในแนวทางเดียวกัน

การกำหนดโทษเป็นปัญหาสำคัญสำหรับการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาแต่ละคนที่แตกต่างกันอันเกิดจากสาเหตุหลายประการ เช่น การขาดข้อเท็จจริงมาประกอบการพิจารณา หรือการขาดเอกภาพในการนำหลักทฤษฎีมาปรับใช้ เป็นต้น อย่างไรก็ตามความแตกต่างในการกำหนดโทษเป็นเรื่องที่สำคัญ ในทางปฏิบัติศาลได้วางแนวทางแก้ไขเพื่อป้องกันไม่ให้มีความแตกต่างในการกำหนดโทษภายในศาลเดียวกันขึ้น โดยใช้บัญชีระดับอัตราโทษ (Sentencing Guideline) หรือยึดข้อซึ่งผู้พิพากษา จะยึดเป็นคู่มือที่สำคัญในการกำหนดโทษ สำหรับการทำบัญชีระดับอัตราโทษ

ศาลจะรวบรวมความผิดต่างๆทั้งในประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญา จัดทำเป็นบัญชีและกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดในคดีนั้นๆไว้ในบัญชีให้ผู้พิพากษาทุกคนในศาลใช้ในการกำหนดโทษเพื่อให้เป็นไปในแนวเดียวกัน ซึ่งการกำหนดประเภทของโทษและจำนวนโทษไว้ในบัญชีระดับอัตราโทษนี้แต่ละศาลจะกำหนดขึ้นตามความเหมาะสมของสภาพเหตุการณ์ วัฒนธรรม ประเพณีแห่งท้องถิ่นในแต่ละจังหวัดหรือในแต่ละภาค โดยจะมีการแก้ไขปรับปรุงโทษเป็นครั้งคราวเพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังนั้นบัญชีระดับอัตราโทษของแต่ละศาลจึงอาจไม่เหมือนกัน แต่สำหรับในศาลเดียวกันนั้นการกำหนดโทษจะต้องเป็นไปในแนวเดียวกัน⁸ เช่น หากจำเลยกระทำความผิดฐานดูหมิ่นเจ้าพนักงาน ผู้พิพากษาทุกคนในศาลนั้นก็กำหนดโทษจำคุกจำเลย 6 เดือน ถ้ามีเหตุต้องเพิ่มหรือลดโทษแล้วจึงเพิ่มโทษ หรือลดโทษจากโทษที่วางหรือกำหนดไว้แล้ว เป็นต้น

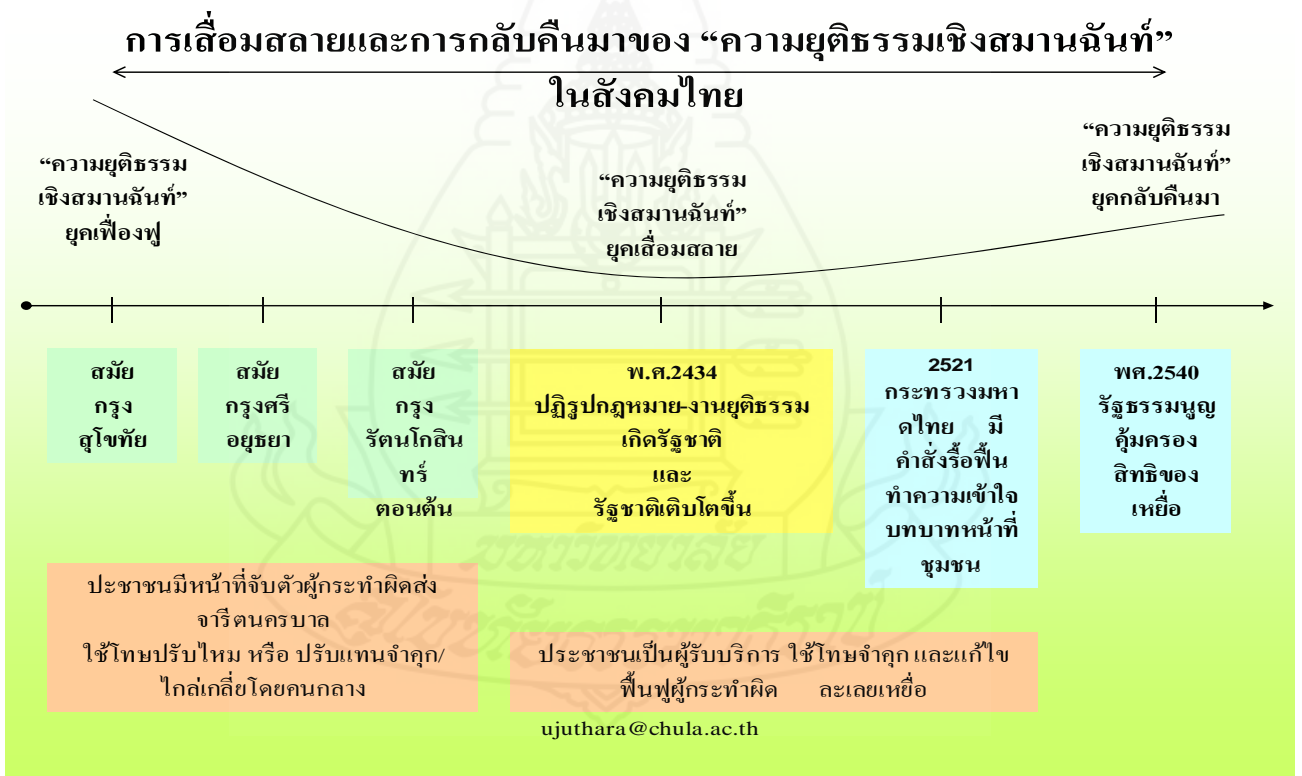

⁸ ธีรรัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน (2553) ทฤษฎีความรับผิดชอบทางอาญา เอกสารประกอบการเรียนวิชากฎหมายอาญาชั้นสูง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หน้า 13-15

บทที่ 3

หลักการและการนำมาใช้ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในสังคมไทย

นับตั้งแต่ยุคสุโขทัย ยุคอยุธยา จนถึงในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นจึงปรากฏถึงการเริ่มเสื่อมถอยและเริ่มเข้าสู่การเปลี่ยนแปลง โดยเริ่มจากประชาชนมีหน้าที่จับตัวผู้กระทำความผิดส่งแก่รัฐ จนถึงในยุครัฐชาติได้เข้าสู่การปฏิรูประบบกฎหมายมีการจัดตั้งระบบกระบวนการยุติธรรมแบบสากล ดังเช่นการจัดตั้งโรงพักในท้องที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยมีศูนย์รวมอำนาจอยู่ในส่วนกลาง ภาพที่ 4.2 การเสื่อมสลายและการกลับคืนมาของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสังคมไทย

อดีต การกระทำความผิดที่เกิดในชุมชนผู้กระทำความผิดจะได้รับการพิสูจน์ความผิดด้วยตนเองภายในชุมชนโดยไม่จำกัดประเภทความผิดไม่ว่าจะโดยผู้นำชุมชนตามธรรมเนียมหรือผู้นำชุมชนที่ได้รับ

¹ เรื่องเดียวกัน

การยอมรับซึ่งยังคงพอมืออยู่ให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน เช่น สถาผู้เต่าทางภาคอีสาน และจากรูปแบบโครงสร้างของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผ่านมาทำให้เราเข้าใจแล้วว่าระบบที่ใช้อยู่นี้ไม่สามารถจะจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นต่อกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันได้ จึงมีการเคลื่อนไหวถึงความเป็นไปได้ในการนำยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กลับมาใช้ในสังคมไทยอีกครั้ง เพื่อหาทางออกให้กับปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ว่าในเรื่องของปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการมีจำนวนมากไม่ว่าจะในชั้นตำรวจ อัยการ ศาล หรืองานราชทัณฑ์ การอำนวยความสะดวกยุติธรรมไม่สามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดตามวัตถุประสงค์ของงานราชทัณฑ์ที่มากกว่าเพียงการจำคุกผู้กระทำผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ชุมชนและผู้เสียหายถูกกลืนหายไปจากกระบวนการยุติธรรมไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเท่าที่ควรจะเป็น แต่กลับเป็นเรื่องที่รัฐจะทำหน้าที่เป็นผู้จัดสรรความยุติธรรมให้โดยตนเองมีหน้าที่เพียงรอรับความยุติธรรมจากรัฐเท่านั้น คดีใดเจ้าหน้าที่ไม่ได้ให้ความสำคัญคดีก็ขาดอายุความไปโดยไม่สามารถนำผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ ดังนั้น แนวความคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงได้ฟื้นกลับมาในบริบทไทยอีกครั้ง เพื่อส่งเสริมให้เป็นทางเลือกหนึ่งในการส่งเสริมและเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การเปิดพื้นที่ให้กับผู้เสียหายโดยมีวัตถุประสงค์ให้ได้รับความเป็นธรรมมากกว่าที่เป็นอยู่จึงได้มีการผลักดันแนวคิดจนเป็นผลสำเร็จบรรจุอยู่ในแผนแม่บทกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ.2547-2549) ประกอบไปด้วยแผนงานส่งเสริมและพัฒนาการระงับข้อพิพาทและลดปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแลแผนงานส่งเสริมและพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จนกระทั่งได้มีการจัดสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย ” ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2545 ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในสังคมไทยอีกครั้ง จากนั้นได้มีการขับเคลื่อนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเริ่มจากกรมพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชนใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 มาตรา 63 สำหรับความผิดที่เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้กระทำที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินห้าปีรูปแบบที่ใช้เรียกว่า “ การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน ” ต่อมาในปี พ.ศ.2547 กรมคุมประพฤติได้นำรูปแบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในงานสืบเสาะและพินิจก่อนเขียนรายงานเสนอศาลและขยายผลไปยังสำนักงานคุมประพฤติ 11 แห่งทั่วประเทศ ภายหลังจากนั้นหน่วยงานต่าง ๆ ได้มีการเสนอร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อนำยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับงานในขั้นตอนการทำงานของตน ได้แก่ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ.2550 และมีการเสนอร่างพระราชบัญญัติชะลอการ

ฟ้อง และร่างพระราชบัญญัติใกล้เคียงคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน รวมทั้งร่างพระราชบัญญัติ
มาตรการแทนการฟ้องคดีอาญา

นับจากระยะเวลาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ได้มีการดำเนินงานไปแล้วในหลายรูปแบบ
เช่น นำร่องโครงการอบรมเพิ่มประสิทธิภาพการประណอมข้อพิพาท ณ อำเภอ โนนค้อของสำนักงาน
อัยการ แต่สำหรับความรู้สึกของสังคมไทยแล้วยังคงไม่คุ่นเคย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความเคยชินกับ
รูปแบบการอำนวยการความยุติธรรมให้แก่ประชาชน โดยรัฐแต่ฝ่ายเดียวมาเป็นระยะเวลาอย่างยาวนาน
กว่าร้อยปี นับตั้งแต่ได้มีการนำระบบกฎหมายแบบยุโรปมาใช้ในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่ง
แนวความคิดหนึ่งที่ดีมากับระบบกฎหมายยุโรปที่ว่ากฎหมายอาญาเป็นเรื่องของการใช้อำนาจรัฐ
ต่อประชาชน และเป็นเรื่องที่รัฐจะเป็นผู้อำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนๆเป็นเพียงผู้มาร้องขอ
และรอรับผลจากระบวนการยุติธรรมที่รัฐเป็นผู้จัดการ และจัดสรรให้เท่านั้น ประชาชนไม่มีส่วน
ร่วมในกระบวนการยุติธรรมแต่อย่างใด จากระยะเวลาที่ผ่านมาและปัญหาที่เกิดขึ้นทำในทุกฝ่ายหัน
กลับมามทบทวนว่าบทบาทของรัฐได้ทำหน้าที่อำนวยการความยุติธรรมได้อย่างเสมอภาพ และพอเพียง
หรือไม่ ซึ่งศาสตราจารย์ คณิต ฅ นคร ได้กล่าวถึงรูปแบบการแก้ปัญหาของรัฐในปัจจุบันไว้ว่า
“นโยบายการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาคือการแก้โทษทาง
อาญาให้สูงขึ้นและการใช้กระบวนการทางอาญาที่รวบรัดสิ่งนี้เห็นว่านอกจากไม่สร้างสรรค์ความ
ยุติธรรมในสังคมแล้วยังแสดงถึงความไร้ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันในการ
เผชิญปัญหาอย่างชัดเจน กฎหมายอาญาโดยตัวของมันเองไม่อาจเป็นผลได้ ถ้ากระบวนการยุติธรรม
ทางอาญาไม่มีประสิทธิภาพ”² สิ่งทีกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าแม้เราจะได้ปรับปรุงแก้ไขความรับผิดชอบ
ทางอาญาเพื่อให้ทันต่อรูปแบบความผิดอาชญากรรมที่เกิดขึ้นเพียงใดก็ตาม แต่ด้วยตัวของประมวล
กฎหมายอาญาเองนั้นไม่สามารถอำนวยการความยุติธรรมได้ตามความต้องการหากรูปแบบ
กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข อีกทั้งเห็นว่าหากเราดำเนินการใช้
กฎหมายทางอาญาโดยมุ่งเพียงแต่การเพิ่มโทษเพิ่มความรับผิดชอบ โดยไม่คำนึงถึงความยุติธรรมอัน
แท้จริงที่เกิดขึ้นว่าจะเป็นการบีบคั้นต่อสังคมหรือไม่

² ศาสตราจารย์ คณิต ฅ นคร กรมสอบสวน : ทางแก้ความเดือดร้อนของประชาชนจริงหรือ อัยการนิเทศเล่ม 42 ฉบับที่ 1,2523 หน้า

1. ความหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เกิดจากความต้องการเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการต่ออาชญากรรมและผู้เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมไม่ว่าจะเป็น ผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย ตลอดจนเครือข่ายของทั้งสองฝ่าย และชุมชนที่ได้รับความเสียหาย ซึ่งแต่เดิมมองว่าอาชญากรรมเป็นการกระทำอันต่อต้านหรือเป็นปฏิปักษ์ต่ออำนาจรัฐทำให้รัฐต้องเข้ามาดำเนินการหรือจัดการต่ออาชญากรรมนั้น ๆ โดยผู้เสียหายไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการ แต่ทั้งนี้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการให้ความสำคัญกับทุกส่วน โดยถือว่าอาชญากรรมเป็นการทำลายสัมพันธ์ภาพระหว่าง ผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย ตลอดจนชุมชนที่อยู่อาศัย

องค์การสหประชาชาติได้กำหนดความหมายของคำว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” (Restorative Justice) ว่าหมายถึง “ การอำนวยความสะดวกที่ต้องการทำให้ทุกฝ่ายซึ่งได้รับผลจากกระทบจากอาชญากรรมได้กลับคืนสู่สภาพดีเช่นเดิมอันเป็นการสร้างความสมานฉันท์ในสังคมเป็นเป้าหมายสุดท้าย ” ³

Ministry of Justice, New Zealand กล่าวว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการยุติธรรมรูปแบบหนึ่งซึ่งตั้งอยู่บนฐานความคิดการชดใช้เยียวยาเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นการกระทำที่พยายามจะทดแทนความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรมทั้ง โดยแบบที่เป็นวัตถุและที่เป็นสัญลักษณ์ และแบบจ่ายเป็นตัวเงิน กับแบบผู้กระทำผิดยินยอมเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูและฝึกหัดอบรมใน โปรแกรมต่างๆตามความเหมาะสม

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย อธิบายถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ ปรัชญาแนวคิด และกระบวนการปฏิบัติต่อความขัดแย้ง พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ การกระทำกึ่งอาชญากรรม และอาชญากรรม ด้วยการคำนึงถึงเหยื่ออาชญากรรม และชุมชนผู้ที่ได้รับผลกระทบเป็นศูนย์กลาง โดยกระบวนการเชิงสมานฉันท์จะสร้างความตระหนักรู้ต่อความขัดแย้งหรือความเสียหาย เยียวยาความเสียหายทั้งทางร่างกายทรัพย์สิน โดยมีแนวคิดและวิธีดำเนินการใด ๆ ต่อคู่กรณีในคดีแพ่งหรือผู้กระทำความผิดในคดีอาญา ในขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมโดยลดการใช้กระบวนการยุติธรรมหลักทั้งนี้มาตรการและวิธีดำเนินการทางเลือกลงกล่าวจะต้องมีกฎหมายรองรับหรือมีหน่วยงานของรัฐรองรับการดำเนินงาน

³ <http://joticlub.exteen.com/20060623/entry-2>

- ในคดีอาญา ได้แก่ การระงับข้อพิพาทก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม การเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมในขั้นตอนใดๆ ของกระบวนการสืบสวน สอบสวน จับกุม ฟ้องร้อง ดำเนินคดี และการเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดในคดีอาญาออกจากสถานควบคุม หากพิจารณาแนวคิดของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยความพยายามปรับวิธีคิดปรัชญา ตลอดจนการมองปัญหา และกระบวนการ เราอาจนำทฤษฎีอาชญาวิทยาแนวสันติวิธี (peacemaking criminology) ภายใต้กระบวนทัศน์การไม่ใช้ความรุนแรง (non – violence paradigm) ซึ่งสังคมโลกได้พัฒนาขึ้นเพื่อสร้างสมดุลให้กับความรุนแรงและความขัดแย้งในสังคม โดยการนำทฤษฎีมาอธิบายถึงวิธีการหรือหลักปฏิบัติที่ใช้ในอดีต เพื่อประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน⁴

2. ทฤษฎีและหลักการสาระสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

2.1 ทฤษฎีและหลักการสาระสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

2.1.1 ทฤษฎีรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

นักวิชาการจากสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ริเริ่มคิดในเรื่องรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยถือว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีฐานะเป็นทางเลือกในกระบวนการยุติธรรมและเป็นหลักการที่ตรงกันข้ามกับหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้นตอบแทน เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้เน้นถึงประโยชน์ที่ผู้เสียหายจะได้รับ และให้โอกาสผู้กระทำผิดที่จะแสดงความรับผิดชอบด้วยการทำความดีชดใช้ให้แก่ผู้เสียหาย โดยเชื่อว่าวิธีการนี้จะกระตุ้นจิตสำนึกของผู้กระทำผิดยิ่งกว่าการรับโทษจากศาล และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายจะเป็นเรื่องของการประนอมข้อพิพาท การชดเชยและการให้อภัย และสนับสนุนให้มีการประนอมข้อพิพาทที่เน้นถึงประโยชน์ของสาธารณะให้มากขึ้น

2.1.2 ทฤษฎีความละเอียดเยิบบูรณาการ (theory of reintegrate shaming)

ทฤษฎีนี้มาจากการตั้งคำถามที่ว่า “ทำไมผู้คนส่วนใหญ่จึงปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมและกฎหมาย” โดยทฤษฎีได้อธิบายว่า ผู้คนทั่วไปยับยั้งชั่งใจไม่ลงมือกระทำผิดได้เนื่องจากผลของการใช้วิธีการควบคุมสังคมแบบไม่เป็นทางการใน 2 วิธี คือ

⁴ นิติธร วงศ์ชื่น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว: หลักการสำคัญโดยย่อและข้อคิดเห็นบางประการ กรุงเทพฯ หน้า 1-2

วิธีแรก คือใช้ความกลัวการไม่ยอมรับของสังคม (fear of social disapproval) และวิธีที่สอง คือใช้ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี หรือ หิริ - โอตตัปปะ (conscience)

หลักการสำคัญของการควบคุมสังคมแบบไม่เป็นทางการทั้ง 2 วิธี เชื่อว่าการลงโทษและการชดใช้ ค่าทำขวัญ โดยบิดามารดา ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงหรือคนอื่นๆ ที่มีความสำคัญต่อผู้กระทำผิดล้วนแต่มีผลกระทบต่อจิตใจและความรู้สึกของผู้กระทำผิดมากกว่าการลงโทษอย่างเป็นทางการทางกฎหมายและหน่วยงานยุติธรรมใด ๆ สำหรับคนส่วนใหญ่แล้วความกลัวที่จะต้องละอายใจต่อคนที่เขารักใคร่ห่วงใยนั้น เป็นสิ่งยับยั้งป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้สายตาของครอบครัวและเพื่อนใกล้ชิดมีความหมายมากกว่าความคิดเห็นและสายตาของพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในกระบวนการยุติธรรมที่เขาไม่รู้จักมากมายนัก ในทำนองเดียวกันใครก็ตามซึ่งใกล้ชิดสนิทสนมกับเยาวชนผู้กระทำผิดหรือเป็นผู้ที่เขาให้ความเคารพยำเกรง ย่อมจะเป็นผู้ที่สามารถสอดแทรก “ ความรู้สึกละอายใจ ” เกี่ยวกับพฤติกรรมกระทำผิดให้แก่ผู้กระทำได้อย่างแนบเนียนมากที่สุด

2.1.3 ทฤษฎีการพรรณนาความรู้สึก (narrative theory)

ทฤษฎีการพรรณนาความรู้สึกเป็นแนวคิดในการอธิบายและเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับพวกเขาโดย “ การเล่าเรื่อง ” ซึ่งเป็นกระบวนการบำบัดเยียวยาอย่างหนึ่งและเป็นสื่อ นำสู่การตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง (self - awareness) อันสอดคล้องกับหลักการทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ Freud และ Jung ในกรณีที่ผู้เสียหายได้มีโอกาสพรรณนาเรื่องราวและระบายความรู้สึกที่เกิดขึ้นจะทำให้ผู้เสียหายรู้สึกได้รับ “ อำนาจ ” สูญเสียไปกลับคืนมาอีกครั้งเพราะการตกเป็นผู้เสียหายทำให้เขารู้สึกสูญเสียการควบคุมไป ดังนั้นการพูดถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นอีกครั้งจึงทำให้ผู้เสียหายเรียนรู้ที่จะคิดถึงเรื่องที่เกิดขึ้นใหม่อีกครั้งในมุมมองที่แตกต่างออกไปจากเดิมคือในฐานะ “ ผู้เล่าเรื่อง ” มิใช่ฐานะ “ เหยื่อผู้ถูกกระทำ ”⁵

2.1.4 ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการ

ทฤษฎีนี้ได้กล่าวถึงแนวความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ว่าเกิดขึ้นในนอร์เวย์ ในทศวรรษที่ 1970 ตามความคิดที่ว่า โดยทั่วไปแล้วกฎหมายและวิธีคิดทางกฎหมายจะมีข้อจำกัดตามปัจจัยของเวลาและสถานที่ ดังนั้นจึงควรมีกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการควบคู่ไปกับระบบกระบวนการยุติธรรมอย่างเป็นทางการ และหากการนำกระบวนการยุติธรรมตาม

⁵ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ในสถานศึกษา : กรอบแนวคิด ความสำคัญและความยุติธรรมทำทนายวารสาร ร่มพฤกษ์ปีที่ 27 ฉบับที่ 3 มิถุนายน - กันยายน 2552 หน้า 38 - 41

กฎหมายมาใช้ไม่ได้ผลก็ควรจะนำระบบของกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการมาใช้ใน
ฐานะเป็นทางเลือก เพื่อลดการต่อสู้คดีที่อิงอยู่กับความสามารถของนักกฎหมาย กระจายอำนาจ ลด
การประทับตราใบ และลดการใช้มาตรการบังคับบัญชาแก่ผู้กระทำความผิด ที่จริงแล้วความขัดแย้ง
ไม่ใช่เรื่องเลวร้ายอันต้องทำให้หมดไป หากแต่เป็นสิ่งที่อาจจะนำมาใช้ประโยชน์ได้ การขัดแย้ง
เรื่องคดีความก็คือเป็นประโยชน์อย่างหนึ่ง การที่รัฐเข้ามาจัดการระบบของกระบวนการยุติธรรมอาจ
ถือว่ารัฐได้แย่งเอาประโยชน์จากความขัดแย้งของผู้เสียหาย และชุมชนไป การทำให้ผู้เสียหาย
สูญเสียโอกาสที่จะมีการปรับความเข้าใจกับผู้กระทำผิด ชุมชนเสียโอกาสที่จะได้เข้าร่วมทบทวน
กฎหมายซึ่งเป็นกติกาของชุมชนกฎหมายนั้นมีจุดประสงค์อย่างไร และตรงตามความต้องการของ
คนในชุมชนหรือไม่ ดังเช่นความผิดฐานลักทรัพย์ที่เกิดในความรู้สึกของชุมชนคืออะไร แก้ไขอย่างไร
ควรถือว่าผู้กระทำความผิดต้องรับผิดชอบ และควรจะมีการลงโทษผู้กระทำความผิดเพียงใด ซึ่ง
ระบบกระบวนการยุติธรรมไม่ได้เอื้อที่จะทำให้คนในชุมชนแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในเรื่อง
เหล่านี้ หากแต่จะมุ่งถึงผลคดีโดยใช้นักกฎหมายที่ได้รับการฝึกฝนมาให้ทำหน้าที่ดำเนินการแทน
คู่กรณีในศาลทำให้แม้แต่โจทก์ จำเลยก็ไม่มีโอกาสที่จะร่วมคิดว่าควรจัดการกับคดีที่เกิดขึ้นกับ
ตนเองอย่างไร

2.1.5 ทฤษฎีมุมมองทางสังคมของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

มีปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมของชนเผ่าพื้นเมือง เช่น ในทวีปอเมริกาเหนือ ในประเทศ
สหรัฐอเมริกา มีศูนย์ยุติธรรมชุมชนในหมู่บ้าน ทวีปออสเตรเลีย แนวความคิดเรื่องยุติธรรม
ชุมชนเป็นที่ได้รับความนิยมในสังคม หรือวัฒนธรรมท้องถิ่นในทวีปเอเชีย เช่น ในประเทศญี่ปุ่น
เรื่องการขอลงโทษและการให้อภัย

นอกเหนือจากทฤษฎีที่กล่าวมานี้ยังมีทฤษฎีซึ่งเกี่ยวข้องและสมควรถูกนำมาใช้เพื่อ
ความเข้าใจถึงสาเหตุที่มาของการกระทำผิดเนื่องจากกระบวนการของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นส่วน
หนึ่งคือ การป้องกันแก้ไขเยียวยาผู้กระทำความผิด ดังนั้นหากเราศึกษาถึงลักษณะพฤติกรรมของการ
กระทำผิดที่เกิดอันสามารถอธิบายด้วยทฤษฎีต่างๆจะทำให้เราทราบสาเหตุของความผิดที่เกิดขึ้นว่า
เนื่องจากสาเหตุใดและแนวทางแก้ไขควรทำอย่างไรไม่ว่าจะโดยอาศัยทฤษฎีหลักอาชญาวิทยา
ทฤษฎีทางสังคม และทฤษฎีอื่นๆที่ได้กล่าวมา จักทำให้เราสามารถเลือกใช้รูปแบบวิธีการของ
กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ร่วมกับ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างถูกต้อง
เหมาะสม

2.2 หลักการสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

Gavrielides และ Dignan ได้อธิบายรูปแบบที่เป็นไปได้ของการดำเนินการ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในระบบยุติธรรมปัจจุบัน สรุปได้เป็น 3 แนวทางดังนี้

1) **Abolitionism** มองกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นทางเลือกโดยสิ้นเชิง สำหรับกระบวนการยุติธรรมแบบปกติ นั่นคือนำมาแทนที่ (Instead of) กระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่ เดิม หรืออาจเน้นการหาข้อตกลงในขั้นตอนแรกๆ เพื่อหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมแบบ ปกติ

2) **Separatist** เป็นแนวทางที่ไม่ประสงค์จะยกเลิกกระบวนการยุติธรรมอาญา เพียงแต่จัดให้มีการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คู่ขนานกันกับกระบวนการยุติธรรม แบบปกติ โดยต่างดำเนินควบคู่เพื่อเสริมกัน (on top of) เช่น ในระหว่างดำเนินคดีในกระบวนการ ยุติธรรมไม่ว่าจะอยู่ในขั้นตอนใด อาจมีการส่งต่อไปยังผู้ทำหน้าที่เป็นคนกลางเพื่อหาข้อตกลง ร่วมกันระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิด ข้อตกลงนั้นอาจมีผลต่อการตัดสินคดีได้ เนื่องจากได้มี การเยียวยาความเสียหายหลายประเทศในยุโรปใช้รูปแบบนี้ เช่นเบลเยียม เยอรมัน ออสเตรีย เป็น ต้น และ

3) **Reformist** เป็นการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้อย่างบูรณา การกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือการปรับรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้ กลมกลืนและสอดคล้องเป็นส่วนหนึ่ง (Part of) ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อาทิเช่น การ กำหนดให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นทางเลือกสำหรับคู่กรณีที่สมัครใจเข้าร่วม การ กำหนดให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นรูปแบบมาตรฐานในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดใน บางขั้นตอนสำหรับความผิดบางประเภท เช่นการจัดการประนอมข้อพิพาทหลังสิ้นสุดการพิจารณา คดีแล้วหรืออาจจัดขึ้นในระหว่างคุมขัง การกำหนดให้มีการนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์ในขั้นตอนการสืบเสาะและพินิจก่อนศาลมีคำพิพากษา หรือรัฐอาจกำหนดให้มีมาตรการ นำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งหาก สามารถนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในทุกขั้นตอน นักทฤษฎีหลายท่านเห็นว่าจะ เป็นรูปแบบที่สมบูรณ์แบบที่สุคติวิธีหนึ่งในการปรับใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ภายใต้ บริบทกระบวนการยุติธรรมอาญาปกติที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน⁶

⁶ ยศวินต์ บริบูรณ์ธนา พรประภา แก้วกล้า ารายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ประสิทธิผลของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีต่อ ผู้เสียหาย

ลักษณะและรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต้องพิจารณาใน 2 ส่วน
คือ

1. กระบวนการต่างๆ อันจะทำให้เกิดความสมานฉันท์ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไข เยียวยา
ชดใช้ ฟันฟู ควรเป็นกระบวนการอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งจะสามารถให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มาพบ
ในบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดความปรองดองส่งเสริมให้ผู้กระทำความผิดได้สำนึกผิด และชดใช้
ส่งเสริมให้ชุมชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมซึ่งในต่างประเทศจะมีรูปแบบการตกลงในหลาย
รูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการประชุมกลุ่ม อาจเป็นกลุ่มครอบครัว กลุ่มชุมชนหรือประมุขวงกลม
(Sentencing Circle) เป็นต้น แต่ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดก็ตามความสำคัญก็คือ การสร้างความ
ปรองดองของทุกฝ่ายอีกทั้งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังสามารถนำมาใช้ได้ในทุกขั้นตอน
ของกระบวนการยุติธรรมแม้แต่ขั้นก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม แต่กระบวนการนี้จำกัดอยู่แต่ใน
5 ประเภทความผิด อันได้แก่

- 1) ความผิดที่เด็กเป็นผู้กระทำความผิด
- 2) ความผิดจากความรุนแรงในครอบครัว (Domestic Violence) เช่น กรณีสามีทำร้าย
ภรรยา โดยมีแนวคิดว่าการนำตัวผู้กระทำความผิดที่จะต้องพึ่งพากันไปจำคุกจะกระบวนการยุติธรรม
อย่างไม่เป็นทางการเกิดประโยชน์อะไร

- 3) ความผิดที่ยอมความกันได้ (ความผิดต่อส่วนตัว)
- 4) ความผิดที่กระทำโดยประมาท
- 5) ความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ อื่น ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุกระยะสั้น⁷

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เมื่อผู้กระทำความผิดได้สำนึกผิด และยินยอมที่จะ
ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การเยียวยาชดใช้ซึ่งผู้กระทำความผิดพร้อมที่จะชดใช้ให้กับผู้เสียหาย อาจจะไม่ใช่
เป็นเรื่องเงินเท่านั้น อาจรวมถึงการบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะอื่นๆ ด้วย

2. รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
การมีส่วนร่วมอาจกำหนดตามความเหมาะสมของแต่ละคนในชุมชนนั้นๆ โดยอาจ
พิจารณาจากความรู้ความเข้าใจ ระดับการศึกษา การยอมรับของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของ
ชุมชนอาจแบ่งได้เป็น ๒ นัย ด้วยกันโดยอาศัยแนวทางของหลักรัฐศาสตร์ คือ

- 1) ความหมายอย่างกว้าง การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่คนในชุมชน
เข้าไปมี ส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และการบริหารงาน อาจยกตัวอย่างได้เช่น การร่วมเป็น
คณะกรรมการใกล้เคียง การเป็นสมาชิกเครือข่ายชุมชน เป็นต้น

⁷ www.pokkrongnakhon.com/datacenter/doc.../banyai.doc

2) ความหมายอย่างแคบ การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่คนในชุมชนเข้าไปช่วยสนับสนุนงานซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยกระทำภายใต้กรอบของกฎหมาย หรือนโยบายของรัฐ

รูปแบบของการมีส่วนร่วม องค์การสหประชาชาติ (United Nations, 1981) ได้รวบรวมรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

- การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง ซึ่งเป็นไปโดยการอาสาสมัครหรือการรวมตัวกันขึ้นเองเพื่อแก้ไขปัญหาของกลุ่มของตนเอง โดยเน้นการกระทำที่มีได้รับการช่วยเหลือจากภายนอกซึ่งมีรูปแบบที่เป็นเป้าหมาย
- การมีส่วนร่วมแบบชักนำ ซึ่งเป็นการเข้าร่วม โดยต้องการความเห็นชอบหรือสนับสนุนโดยรัฐบาล เป็นรูปแบบโดยทั่วไปของประเทศที่กำลังพัฒนา
- การมีส่วนร่วมแบบบังคับ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินนโยบายของรัฐบาล ภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือโดยการบังคับโดยตรง รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ผู้กระทำได้รับผลทันทีแต่จะไม่ได้รับผลระยะยาว และจะมีผลเสียคือไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน Cohen and Uphoff กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามีดังนี้

- การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา (Analysis)
- การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีการแก้ไขปัญหา (Decision Making)
- การมีส่วนร่วมในการดำเนินการแก้ไขปัญหา (Implementation)
- การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ (Benefits)
- การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)⁸

การจัดความขัดแย้งแบบการมีส่วนร่วม (Consensus Building Conflict Management) หมายถึง กระบวนการที่บุคคลผู้เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งร่วมกันค้นหาประเด็นหรือกำหนดประเด็นที่เป็นสาระของความขัดแย้งหรือปัญหาและร่วมกันหาทางออก อันเป็นที่ยอมรับกันทุกฝ่าย เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา กระบวนการจัดการกับความขัดแย้งแบบมีส่วนร่วมนี้ อาจมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป เช่น การแสวงหาข้อตกลงร่วมกัน (collaborative agreement-seeking) กระบวนการแบบการมีส่วนร่วม (consensus based process) การสร้างการมีส่วนร่วม (making

⁸ รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานยุติธรรมชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนคลองจระเข้ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา หลักสูตร นักบริหารระดับกลาง รุ่นที่ ๗ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ.๒๕๕๑ หน้า 10 - 11

consensus building) การสนับสนุนกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน (facilitated joint decision) การสนับสนุนกระบวนการเจรจาต่อรอง (facilitated negotiation) วิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (mediated approaches) หรือการสนทนาเชิงนโยบาย (policy dialogue) เป็นต้น

หลักการสำคัญที่ทำให้การจัดการความขัดแย้งแบบมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จ คือ

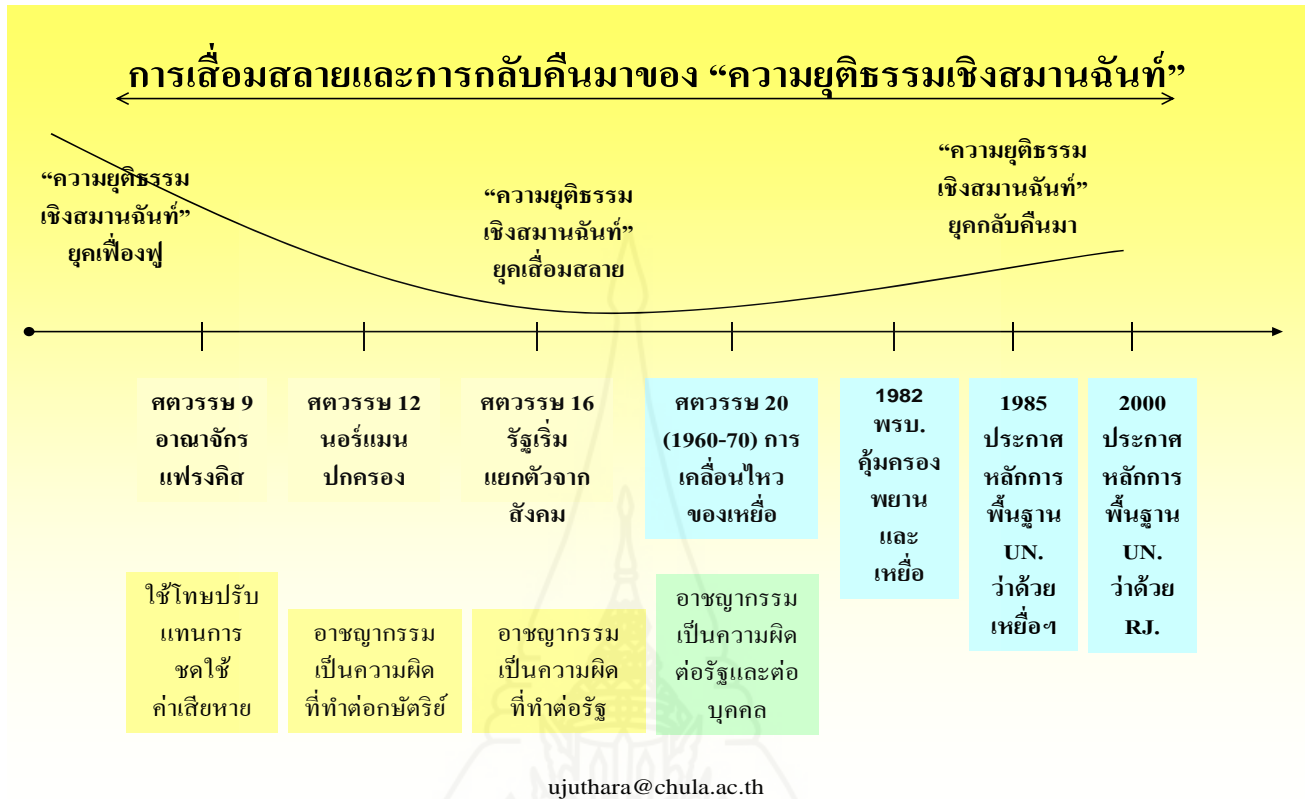
- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Consensus decision-making) กล่าวคือ ผู้มีส่วนได้เสียที่เข้าร่วมกระบวนการเป็นผู้ร่วมกันตัดสินใจยอมรับในข้อตกลง ไม่ใช่การใช้เสียงส่วนใหญ่ตัดสินใจ
- 2) การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย (Inclusiveness) กล่าวคือ บุคคลผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ต้องมีสิทธิเข้าร่วมในกระบวนการเจรจา หรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรืออย่างน้อยที่สุดต้องให้ความเห็นชอบกับกระบวนการนี้
- 3) การยอมรับสถานะของบุคคลที่เข้าร่วม (Accountability) กล่าวคือ บุคคลที่เข้าร่วมกระบวนการขจัดความขัดแย้งนี้ ปกติจะเป็นตัวแทนของกลุ่มบุคคลหรือผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นที่ยอมรับของกลุ่มบุคคลหรือผลประโยชน์นั้น รวมทั้งเป็นที่ยอมรับในระหว่างกระบวนการขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วย
- 4) การช่วยเหลืออำนวยความสะดวก (Facilitation) กล่าวคือ บุคคลซึ่งเป็นกลางและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย เป็นผู้ทำหน้าที่ดำเนินและควบคุมกระบวนการ รวมทั้งรักษาบรรยากาศของการเจรจาและการสื่อสารระหว่างกัน ให้เป็นไปอย่างราบรื่นจนบรรลุข้อตกลงได้
- 5) ความยืดหยุ่น (Flexibility) กล่าวคือ บุคคลที่เข้าร่วมเป็นผู้กำหนดกระบวนการประเด็นปัญหาที่จะเจรจาซึ่งทุกฝ่ายคิดว่าเหมาะสมในการแก้ไขปัญหา
- 6) การควบคุมกระบวนการร่วมกัน (Shared Control) บุคคลทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกระบวนการมีหน้าที่ร่วมกันในการกำหนดกฎกติกาพื้นฐานที่ใช้ควบคุมกระบวนการให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น
- 7) การยอมรับที่จะปฏิบัติตาม (Commitment to implementation) กล่าวคือ บุคคลที่เข้าร่วมกระบวนการและบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง และได้ให้การยอมรับในการดำเนินกระบวนการนี้ จะต้องยอมรับในข้อตกลงและปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกันนั้น⁹

⁹ ชาญชัย ณ พิกุล การจัดการความขัดแย้งด้วยการไกล่เกลี่ยประนีประนอมในคดีอาญา รายงานผลงานส่วนบุคคลนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม หลักสูตร “ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น” รุ่นที่ 8 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2553 หน้า 7-8

3. ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับความผิดอาญาในต่างประเทศ

ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นรูปแบบที่ปรากฏในหลายๆ อารยะธรรมทั่วโลก เช่น ในยุคบาบิโลนก็ได้มีการใช้รูปแบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการกระทำผิดใดๆ ที่เกิดขึ้นก็ตามไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของการชดใช้ค่าเสียหายดังที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายฮัมมูราบี รวมทั้งมีการกำหนดให้ใช้เงินแก่สาธารณะด้วย และกรณีที่เหยื่ออาชญากรรมถึงแก่ความตายชุมชนนั้นต้องชดใช้เงินอีกจำนวนแก่ทายาทและมีการลงโทษอื่นๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพของเหยื่ออาชญากรรม และธรรมชาติของผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ โดยถือเป็นพันธะทางสังคมภายในชุมชนนั้นๆ ต่อมาภาพของอาชญากรรมในสังคมได้เปลี่ยนไป อาชญากรรมที่เกิดจะถูกตามแก้แค้นด้วยความอาฆาตโกรธเคืองเป็นการส่วนตัว ผู้ปกครองรัฐจึงมองหาวิธียุติการตามแก้แค้นดังกล่าวจึงได้กำหนดกฎหมายที่จักต้องลงโทษแก่ผู้ที่ร้องขอความเป็นธรรมกับรัฐเสียก่อน ต่อมาปลายยุคมีดในยุคลุโรปได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากโดยใช้วิธีการป้องกันอย่างมีส่วนร่วมด้วยการที่ประชาชนในหมู่บ้านต้องร่วมกัน ถ้าสมาชิกคนใดในหมู่บ้านถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดคนอื่น ๆ มีหน้าที่จะต้องนำตัวผู้กระทำความผิดสู่กระบวนการ และจ่ายค่าปรับอย่างเหมาะสม แต่อย่างไรก็ตามการจ่ายค่าสินไหมทดแทนมีข้อจำกัดมักถูกใช้เป็นประโยชน์กับผู้มีฐานะทางสังคมที่กระทำผิดและสามารถจ่ายค่าสินไหมทดแทนได้ ส่วนผู้ที่ยากจนมักถูกลงโทษด้วยวิธีการรุนแรงในความผิดลักษณะเดียวกัน และเรื่องก็จะยุติลงโดยไม่มีการตั้งคำถามในเรื่องความเท่าเทียมแต่อย่างใด ด้วยอาศัยเหตุผลทางการเมืองการปกครองที่มองว่ารัฐเป็นผู้กุมอำนาจและเป็นผู้กำหนดว่าสิ่งใดเป็นความยุติธรรม โดยรัฐคำนึงแต่เพียงว่าความผิดใดเป็นการสั่นคลอนราชบัลลังก์จึงจะถือเป็นความผิดต่อสาธารณะที่จะขอมละเว้นไม่ได้ ในยุคต่อมาการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้มีการปรับเปลี่ยนครั้งใหญ่เนื่องจากความซับซ้อนดังเช่นจากปัญหาการเรียกค่าสินไหมทดแทนที่สูงเกินควร การเรียกร้องที่ไม่ตรงกับฐานะผู้กระทำความผิดทำให้ผู้กระทำผิดจำนวนมากต้องการเป็นคนนอกกฎหมาย ดังนั้นในศตวรรษที่ 12 จึงมีการกำหนดจำนวนเงินที่ตายตัวสำหรับลงโทษเพื่อความผิดแต่ละกรณีที่แตกต่างกันไปตามความผิด โดยมีศาลเป็นผู้พิจารณากำหนดซึ่งดูเหมือนเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางโดยปัจเจกชนไม่สามารถต่อรองใดๆ ได้โดยในปลายศตวรรษที่ 12 รูปแบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ถูกทำลายอย่างสิ้นเชิง โดยการปฏิรูประบบศาลและการบริหารแผ่นดินโดยโครงสร้างศาลผูกไว้กับอำนาจผู้ปกครองอย่างเช่นในประเทศอังกฤษ ศาลยุติธรรมกลางโดยผู้พิพากษามีอาชีพเข้ามามีบทบาทในสังคมโดยมีเขตอำนาจเหนืออาชญากรรมทั้งปวงผู้ปกครองรัฐเป็นผู้ประสานความยุติธรรมแทนชุมชนเพราะเมื่อมีการทำร้ายคนของผู้ปกครองรัฐเท่ากับทำร้ายรัฐด้วย

ภาพที่ 4.3 การเสื่อมสลายและการกลับคืนมาของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

3.1 ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาได้มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ภายใต้ชื่อโครงการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมาใช้ร่วมกับระบบกระบวนการยุติธรรม โดยให้ดุลยพินิจแก่ตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลในการไม่ดำเนินคดี โดยทั่วไปแล้วบริการระดับข้อพิพาทจะตั้งอยู่ที่สำนักงานตำรวจ สำนักงานอัยการ และองค์กรที่ไม่ได้แสวงหากำไรของชุมชน หรือโบสถ์ นอกจากนี้แล้วยังมีโครงการประนอมข้อพิพาทของกรมคุมประพฤติ สำนักงานคุ้มครองและดูแลผู้เสียหาย และกรมราชทัณฑ์ โครงการทั้งหมดได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากทั้งภาครัฐและเอกชน บุคคลกลุ่มแรกที่มีบทบาทที่สุดในการแจ้งเรื่องเพื่อให้มีการใช้การประนอมข้อพิพาทตามโครงการคือ พนักงานคุมประพฤติ ศาล และพนักงานอัยการ โดยกำหนดให้เป็นทางเลือกที่ต้องการเข้าสู่โครงการหรือไม่ความผิดที่พบบ่อยที่สุดในโครงการประนอมข้อพิพาทคือ ทำให้เสียทรัพย์สิน ทำร้ายร่างกาย ลักทรัพย์ในเคหสถาน ความผิดคดีอาญาสามารถเข้าสู่กระบวนการได้ทุกประเภทความผิด แม้ไม่ได้มีกฎหมายในการรองรับถึงผลการไกล่เกลี่ยก็ตาม แต่ที่ผ่านมาเมื่อมี

¹⁰ http://www.tdri.or.th/ye_04/ppt_sat_group/1.2/dr.jutharat.pdf

การประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดที่ไม่เป็นการละเมิดต่อกฎหมายและขัดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมแล้ว เจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมักจะไม่นำดำเนินคดีที่ได้มีการประนอมข้อพิพาทแล้วไม่ว่าจะเป็นตำรวจ อัยการ ศาล หรือลูกขุนจะวินิจฉัยว่าจำเลยไม่มีความผิดตัวอย่างคดีอาญาความผิดร้ายแรงที่มีประนอมข้อพิพาท เช่น ทำร้ายร่างกายสาหัส ความรุนแรงในครอบครัว ทำให้ผู้อื่นตายโดยประมาท ความผิดทางเพศ ความผิดฐานพยายามฆ่า และฆ่าผู้อื่น

3.2 ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศฟิลิปปินส์

ประเทศฟิลิปปินส์มีกฎหมายที่เรียกชื่อเป็นภาษาว่า *คาคารุงกัง พัมบาราง ไกย์* (Katarungang Pambarangay) ก่อนหน้านี้อีกได้มีประมวลกฎหมายรัฐบาลท้องถิ่น (Local Government Code 1983) ปีพ.ศ. 2526 ได้กำหนดให้มีระบบการแก้ปัญหาชั้นที่มิตรในระดับท้องถิ่น ในปี พ.ศ. 2543 การใช้คาคารุงกัง พัมบาราง ไกย์เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารระดับบารางไกย์หรือหมู่บ้าน

เจตนารมณ์ของกฎหมายนี้คือการแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อที่จะบรรลुข้อตกลงชั้นที่มิตร แทนการไปต่อสู้กันทางกฎหมายอย่างยืดเยื้อ

ในปี 2536 ศาลฎีกาหรือศาลสูงของฟิลิปปินส์ได้มีหนังสือเวียนถึงผู้พิพากษาว่าในการไต่สวนคดีที่มาจากหมู่บ้าน ก่อนดำเนินกระบวนการฟ้องร้องกันในศาล หรือ ต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ตาม ถือเป็นเงื่อนไขว่าทุกกรณีจะต้องได้ผ่านกระบวนการการประนีประนอมในหมู่บ้านก่อน ความแตกต่างระหว่างกระบวนการที่ใช้ในหมู่บ้านกับกระบวนการในศาลยุติธรรมปกติในฟิลิปปินส์

กระบวนการ *คาคารุงกัง พัมบาราง ไกย์* ที่ใช้ในหมู่บ้านของฟิลิปปินส์ ไม่ใช่ใช้ทั้งการตัดสินพิพากษาโดยผู้พิพากษาศาลยุติธรรมหรือการใช้การพิจารณาดีโดยคณะลูกขุนแต่เป็นกระบวนการแก้ปัญหาข้อพิพาทที่ตรงประเด็นและได้ผลดีเพราะ มีการดำเนินการทันทีอย่างรวดเร็ว นอกจากนั้นผลของข้อตกลงหรือการต้องชดใช้ที่ตกลงกันในระบบนี้มีผลบังคับเช่นเดียวกับการตัดสินพิพากษาในศาล กระบวนการดังกล่าวทำให้คดีจำนวนมากที่อาจจะต้องล่าช้าเพราะกระบวนการทางยุติธรรมทางอาญาสามารถจบลงในระดับต่ำสุด คือ ระดับหมู่บ้านได้อย่างรวดเร็ว

ทอม เอ็ด วิลลารินอธิบายว่า วิธีการแก้ปัญหาข้อพิพาทในหมู่บ้านนี้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของชาวฟิลิปปินส์ที่ต้องการสร้าง “ความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ดี” มากกว่ามาเป็นศัตรูต่อกัน คนฟิลิปปินส์จึงแสวงหากคนกลางซึ่งเป็นที่ยอมรับของทั้งสองฝ่ายมาช่วยหาทางออกของปัญหา

การแก้ปัญหาความขัดแย้งของหมู่บ้านในฟิลิปปินส์จะมีคณะบุคคลที่เรียกว่า *ลูปอง ทากาปามายาปา* หรือ *ลูปอน* (Lupong Tagapamayapa หรือ Lupon) คือ *คณะกรรมการแสวงหา*

สันติภาพ ซึ่งกำหนดโดยกฎหมายว่าจะต้องตั้งขึ้นในทุกหมู่บ้าน คณะกรรมการจะประกอบด้วย หัวหน้าของบารังไกย์ (punong barangay) หรือผู้ใหญ่บ้าน หรือประธานของลูปอน และสมาชิกอีกสิบถึงยี่สิบคนซึ่งเลือกขึ้นมาโดยประธานแล้วแต่งตั้งให้เป็นกรรมการ สมาชิกเหล่านี้จะต้องเป็นคนในหมู่บ้านนั้น ๆ หรือทำงานอยู่ในหมู่บ้านนั้น และพร้อมที่จะมาทำหน้าที่เป็นกรรมการ การกำหนดมีคณะกรรมการลูปอน ก็เพื่อที่จะนำปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน มาหาข้อสรุปอย่างสมานฉันท์ โดยอาศัยโครงสร้างทางวัฒนธรรมและกระบวนการตามขนบธรรมเนียมของชุมชน ส่วนศาลที่เกิดขึ้นภายใต้ประเพณีและวัฒนธรรมของชนเผ่าต่าง ๆ ในชุมชน ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของระบบกระบวนการยุติธรรมของฟิลิปปินส์ ระดับโทษชั้นต่างๆของการกระทำผิดมีตั้งแต่จำคุกหนึ่งวันถึงสามสิบวันในความผิดเล็กน้อย กักขังหนึ่งเดือนกับอีกหนึ่งวัน ถึงหกเดือนในความผิดมากขึ้น โทษจำขังมีตั้งแต่ หกเดือนกับหนึ่งวัน ถึงสองปีกับอีกสี่เดือน ซึ่งกระทรวงยุติธรรมได้กำหนดว่าการกระทำผิดที่ต้องระวางโทษเกินหนึ่งปี หรือปรับเกินกว่าห้าพันเปโซไม่สามารถนำมาใช้ในการหาข้อตกลงแบบเชิงสมานฉันท์ได้ซึ่งถือว่าเป็นความผิดที่อยู่ในระดับที่สูงมากสำหรับประเทศฟิลิปปินส์

3.3 ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศญี่ปุ่น

ประเทศในกลุ่มทวีปเอเชียซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีวัฒนธรรมในการระงับข้อพิพาทของชุมชนตนเอง โดยเฉพาะในเรื่องขนบธรรมเนียมการขอลงโทษและให้อภัย ญี่ปุ่นถือเป็นตัวอย่างซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมแบบประนีประนอมของคนเอเชีย ญี่ปุ่นประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในการลดและจัดการกับอาชญากรรม ในระยะเวลาสองทศวรรษที่ผ่านมาจำนวนผู้กระทำความผิด (เว้นเฉพาะความผิดเรื่องการจราจร) ในญี่ปุ่นได้ลดลงอย่างมากทั้งนี้เพราะเจ้าหน้าที่บ้านเมืองของญี่ปุ่นได้เรียนรู้ว่าการแก้ไขผู้กระทำความผิดและการฟื้นฟูชุมชนเป็นเรื่องสำคัญและได้มีการพิสูจน์แล้วว่าวิธีการดังกล่าวมีประสิทธิภาพในการแก้ไขพฤติกรรมอาชญากรในญี่ปุ่นไม่ว่าตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลต่างมีความคิดเห็นร่วมกันที่จะแก้ไขผู้กระทำความผิดยิ่งกว่าการลงโทษโดยตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมโดยปกติผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่ในญี่ปุ่นจะให้การรับสารภาพและแสดงความเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นขอให้ผู้เสียหายให้อภัย และยื่นหนังสือที่เป็นผลการเจรจาตกลงกับผู้เสียหายซึ่งผู้เสียหายได้ให้อภัยแล้วให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐอันจะมีผลให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษสถานเบา หรือกระทั่งการสั่งยุติคดี จากสถิติพบว่าแนวปฏิบัติเรื่องการขอลงโทษนี้จะมีผลทำให้มีการสั่งยุติคดีในชั้นตำรวจประมาณร้อยละ 40 ของคดีทั้งหมด และพนักงานอัยการจะชะลอฟ้องจำนวนหนึ่งในสามของคดีที่ได้รับ และหากคดีขึ้นสู่ศาลจะสามารถพิพากษาลงโทษได้ถึงร้อยละ 99.5 แต่โดยทั่วไปแล้วศาลจะรอการลงโทษประมาณร้อยละ 60 ของคดีที่ขึ้นสู่ศาล การขอหนังสือแสดงการ

ให้อภัยจากผู้เสียหายจึงเป็นเรื่องที่ปฏิบัติกันอยู่ทั่วไปในญี่ปุ่น โดยผู้กระทำความผิดจะมอบหนังสือที่ได้มาดังกล่าวให้แก่ ตำรวจ พนักงานอัยการ และศาล โดยหนังสือนั้นมักต้องแสดงว่าผู้เสียหายได้รับค่าเสียหายครบถ้วนแล้วและให้อภัยแก่ผู้กระทำผิด และขอให้เจ้าหน้าที่รัฐได้ยุติคดีหรืองดการลงโทษแก่ผู้กระทำผิด ซึ่งเป็นดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ที่จะนำหนังสือดังกล่าวมาพิจารณาประกอบการดำเนินการกับผู้กระทำความผิด จากการนำวิธีการดังกล่าวมาใช้ แม้จะทำให้เกิดผลดีในการป้องกันการกระทำความผิดที่จะเกิดขึ้นในอนาคต แต่ญี่ปุ่นก็ไม่ได้ผ่อนผันหรือให้อภัยแก่ผู้กระทำผิดทุกราย และยังคงใช้โทษจำคุกและโทษประหารชีวิตเพื่อการตัดผู้กระทำความผิดออกจากชุมชนหรือป้องกันไม่ให้มีการกระทำความผิด หากได้ความว่าผู้กระทำผิดดังกล่าวไม่อาจแก้ไขได้ด้วยวิธีดังกล่าว ญี่ปุ่นมีการควบคุมโดยชุมชนที่มีประสิทธิภาพ เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในระบบกระบวนการยุติธรรม โดยเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทำหน้าที่ร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อช่วยในการทำให้ผู้กระทำผิดกลับเข้าสู่ชุมชน ในญี่ปุ่นจะมีอาสาสมัครชุมชนมากกว่าจำนวนผู้กระทำความผิด มีสมาคมป้องกันอาชญากรรมใน 3,405 เมือง มีหน่วยประสานงาน 540,000 หน่วยงาน มีสมาคมวิชาชีพเพื่อการป้องกันอาชญากรรม 10,725 สมาคม มีหน่วยงานเพื่อการแก้ปัญหาของเยาวชนทั้งในระดับชาติและท้องถิ่นเพื่อทำหน้าที่แนะนำและคุ้มครองเยาวชน มีอาสาสมัครจำนวน 38,000 คน ทำหน้าที่ประสานงาน และมีอาสาสมัครสตรีจำนวน 320,000 คนในสมาคมฟื้นฟูผู้หญิง จากความร่วมมือของชุมชนมีผลทำให้อาชญากรรมลดลง การจับตัวผู้กระทำผิดทำได้ง่ายขึ้น ลดความหวาดกลัวอาชญากรรมของผู้เสียหาย ลดการกระทำความผิด และทำให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองนำวิธีการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ได้สำเร็จ

4. ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับความผิดอาญาอันยอมความไม่ได้

อาชญากรรม นอกเหนือนอกจากเป็นการกระทำอันผิดต่อกฎหมายและบรรทัดฐานของสังคมยังหมายถึงความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับระเบียบกฎเกณฑ์หรือกฎหมายของรัฐ ซึ่งมี 2 ระดับ คือ

1. ความผิดตามกฎหมายที่รัฐกำหนด (mala prohibita) ความผิดตามที่กฎหมายกำหนดว่าเป็นความผิด แม้ว่าการกระทำดังกล่าวสมาชิกสังคมโดยทั่วไปจะไม่ตระหนักว่าเป็นความผิดก็ตาม ซึ่งแตกต่างกันไปตามที่แต่ละสังคมจะกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องนั้นๆ ขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นอาชญากรรมไม่มีผู้เสียหาย (victimless crime) ได้แก่ การค้าประเวณี การเล่นการพนัน การทำแท้ง และการเสพยาเสพติดบางประเภท การขับรถเร็วเกินอัตราที่กำหนด การสูบบุหรี่ในที่สาธารณะ ฯลฯ ซึ่งบางประเทศหรือบางมลรัฐในประเทศเดียวกันอาจกำหนดว่าการกระทำนั้นถูกกฎหมายขณะที่อีก

สังคมหนึ่งอาจกำหนดว่าการกระทำเดียวกันนั้นผิดกฎหมายทั้งนี้ขึ้นกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมและกรอบทัศนคติที่แตกต่างกัน

2. ความผิดที่เห็นได้ในตัวเอง (mala in se) คือ ความผิดที่เห็นได้ชัดเจนในตัวเอง เช่น ปล้น ฆ่า ข่มขืน โทรมหญิง ลักทรัพย์ ฯลฯ ซึ่งสมาชิกสังคมโดยทั่วไปเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นอาชญากรรม¹¹ ตัวอย่างเช่น การกระทำความผิดฐานลักทรัพย์¹² ถือเป็นอาชญากรรมที่กระทำต่อทรัพย์เกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะไม่ว่าจะเป็นการกระทำของ ผู้กระทำความผิดโดยสันดาน การกระทำความผิดตามแต่โอกาส การกระทำความผิดที่เกิดขึ้นด้วยความจำเป็น ผู้กระทำความผิดมีความชำนาญและมุ่งในการกระทำความผิดโดยทำเป็นอาชีพ รวมทั้งผู้กระทำความผิดอันเกิดจากการกระทำความผิดประเภทอื่น เช่น ผู้กระทำความผิดที่ติดการพนัน การเสพยาเสพติด เป็นต้น ทั้งนี้ไม่ว่าการกระทำความผิดจะได้เกิดขึ้นด้วยสาเหตุใดก็ตาม หากครบองค์ประกอบของความผิดซึ่งได้บัญญัติอยู่ใน มาตรา 334 แล้วแม้ไม่ต้องด้วยเหตุฉกรรจ์ มาตรา 335 หรือเหตุให้รับโทษเพิ่มมาตรา 336 ซึ่งมีลักษณะของการกระทำที่รุนแรง ก็ไม่สามารถนำมาใช้ร่วมกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ เนื่องจากกฎหมายได้บัญญัติให้เป็นความผิดต่อแผ่นดินทั้งสิ้น แต่ทั้งนี้เมื่อได้พิจารณาถึงความผิดที่ได้บัญญัติอยู่ใน มาตรา 334 แล้วเห็นว่าพฤติการณ์ของการกระทำความผิด มักจะไม่มีเรื่องของความรุนแรงของอาชญากรรม ความเสียหายต่อชีวิต หรือเสรีภาพ ทั้งเมื่อเปรียบเทียบกับความผิดประเภทอื่นยังเห็นว่าโดยปัจจัยของความผิดจะมีความแตกต่างกันไป และโดยลักษณะพฤติการณ์ของความผิดส่วนมากมีแนวโน้มที่จะสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้

หากพิจารณาในแง่นิติศาสตร์ไม่ว่ายุติธรรมกระแสหลักหรือยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต่างก็พยายามที่จะแสวงหาหนทางที่จะสามารถอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ดังนั้นจึงสมควรที่จะต้องพิจารณาถึงคำว่า ความยุติธรรม หมายถึงสิ่งใด

เพลโต มีทรรศนะเกี่ยวกับความยุติธรรมซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือ The Republic ว่า ความยุติธรรมไม่ได้มีความหมายแค่ว่า ความเที่ยงธรรม หรือการไม่ลำเอียงตามความเข้าใจทั่วไปเมื่อเอ่ยถึงคำว่ายุติธรรม แต่ควรหมายถึงสิ่งที่เป็น สัมมาธรรม (common good) ที่จะบันดาลความสุขให้กับคนและรัฐ

¹¹ จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ในสถานศึกษา : กรอบแนวคิด ความสำคัญและความยุติธรรมทำท้าววารสาร ร่มพฤกษ์ปีที่ 27 ฉบับที่ 3 มิถุนายน - กันยายน 2552 หน้า 41 <http://research.krirk.ac.th/pdf/b/02.pdf>

¹² มาตรา 334 ผู้ใดเอาทรัพย์ของผู้อื่น หรือที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวม อยู่ด้วยไปโดยทุจริต ผู้นั้นกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี และปรับไม่เกินหกพันบาท

อริสโตเติล ผู้ได้รับสมัญญานามว่าเป็นบิดาแห่งรัฐศาสตร์ ได้อธิบายถึง ความยุติธรรมว่า คือ สิ่งที่ประเสริฐในบรรยากาศการเมืองความยุติธรรมประกอบขึ้นในสิ่งซึ่งมีแนวโน้มที่จะส่งเสริมผลประโยชน์ร่วม ความยุติธรรมจะเกี่ยวพันกับองค์ประกอบสองประการคือ สิ่งที่กำหนดให้ และบุคคลซึ่งถูกกำหนดให้เป็นเจ้าของสิ่งที่กำหนดให้ นั้น ความยุติธรรมจะบังเกิดขึ้นเมื่อบุคคลซึ่งมีความเท่าเทียมกัน ได้รับสิ่งที่กำหนดให้แบบเดียวกัน โดยอริสโตเติลเชื่อว่าความยุติธรรมคือคุณธรรมที่สมบูรณ์แม้จะไม่ใช่อุดม และอาจแบ่งความยุติธรรมออกเป็น 2 ลักษณะคือ

- 1) ความยุติธรรมในแง่แบ่งปันส่วน (Justitia distributa) และ
- 2) ความยุติธรรมในการแลกเปลี่ยนทดแทน (Justitia commutativa)

ความยุติธรรมในการแลกเปลี่ยนทดแทนนั้นขึ้นอยู่กับความยุติธรรมในแง่การแบ่งปันส่วนกล่าวคือ เราต้องรู้เสียก่อนว่าอันไหนเป็นส่วนของใคร เมื่อรู้เช่นนี้แล้วใครไปล่วงเกินเบียดเบียนส่วนของเขาไปทำลายหรือทำให้ส่วนของเขาเสียไป ก็ได้ชื่อว่าทำผิด และเพื่อให้เกิดความยุติธรรมก็จะทดแทนส่วนที่เสียไปของเขาให้กลับคืนดังเดิม ความยุติธรรมในการทดแทนจึงมีขึ้นเพื่อสนับสนุนรักษาความยุติธรรมการแบ่งปันส่วน¹³

เสด็จในกรมกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงอธิบายถึงความหมายของคำว่ายุติธรรมว่า “เราจะต้องระวังอย่าคิดเอาคดหมายไปปนกับความดีความชั่ว ถ้าความยุติธรรมคดหมายเป็นคำสั่งเป็นแบบที่เราจะต้องปฏิบัติตาม แต่คดหมายนั้นบางทีก็จะชั่วได้ถ้าไม่เป็นยุติธรรมก็ได้ ความคิดว่าอะไรชั่ว ถ้าอะไรเป็นยุติธรรมอะไร ไม่ยุติธรรมมีบ่อที่จะเกิดขึ้นหลายแห่ง เช่นตามศาสนาต่างๆ แต่คดหมายนั้นเกิดขึ้นได้แห่งเดียวคือจากเจ้าผู้ปกครองแผ่นดิน ถ้าที่ผู้ปกครองแผ่นดินอนุญาตเท่านั้น”

พระยาอรรถการีย์นิพนธ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ความยุติธรรมก็คือความนึกคิดของบุคคลแม้กฎหมายก็มาจากความนึกคิดของบุคคลวิวัฒนาการของกฎหมายก็มาจากความนึกคิดของบุคคล ด้วยเหตุนี้เราจะปฏิเสธว่าไม่มีความยุติธรรมตามกฎหมายต้องเป็นไปตามความยุติธรรมที่ถูกต้อง คือถ้าหากว่าบุคคลคิดว่าอะไรเป็นความยุติธรรมเป็นการถูกต้องแล้วกฎหมายควรเป็นอย่างนั้น ถ้าเป็นอย่างอื่นก็เป็นกฎหมายที่ไม่เป็นไปตามความคิดเห็นของประชาชน”¹⁴

โสภณ รัตนกร ได้ให้ความหมายโดยสรุปไว้ว่า “หลักความยุติธรรมเป็นหลักที่กว้างกว่าหลักกฎหมาย ความยุติธรรมตามกฎหมายแค่ว่าความยุติธรรมโดยทั่วไป กล่าวคือ เป็นความยุติธรรมที่มีอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย หรือการใช้กฎหมาย ความยุติธรรมหรือความ

¹³ <http://www.gotoknow.org/blog/cmrulew4/290997>

¹⁴ สุภัทรา กรอุไร การประนอมข้อพิพาททางอาญา วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2543 หน้า 30-31

อยุธยาธรรมเกิดขึ้นเมื่อมีการใช้กฎ หรือระเบียบข้อบังคับ หรือระเบียบประเพณีที่ปฏิบัติกันมาใน สังคมหรือหมู่คณะใน “รูป” ความอยุธยาธรรม เกิดจากการใช้กฎหรือข้อบังคับนั้น โดยลำเอียง และไม่ เป็นธรรม ใน “สาระหรือเนื้อหาของกฎหรือระเบียบข้อบังคับนั่นเอง ”

เดช วุฒิสงห์ชัย กล่าวถึงสาเหตุที่กฎหมายไม่สอดคล้องกับความอยุธยาธรรมไว้ดังนี้

1) ความตายตัวของกฎหมาย (Rigidity) เหตุที่กฎหมายจำเป็นต้องบัญญัติหลักเกณฑ์ อันเป็นหลักทั่วไปใช้บังคับแก่ทุกกรณี เนื่องจากการติดต่อสัมพันธ์อันซับซ้อนของบุคคล จึงเป็นการ เหลือวิสัยที่จะวางหลักเกณฑ์เหล่านี้ให้เป็นการอยุธยาธรรมได้ในทุกกรณี ความตายตัวของกฎหมายนี้อาจ ก่อให้เกิดความเดือดร้อน และไม่เป็นที่ธรรมขึ้นได้

2) กฎหมายมักจะเดินทางตามหลังความเปลี่ยนแปลงของสังคม เมื่อสังคม เปลี่ยนแปลงไปกฎหมายที่เคยเห็นกันว่าอยุธยาธรรมดีกลับกลายเป็นไม่อยุธยาธรรมไปได้¹⁵

ดังนั้นเห็นว่าหากเราจะทำให้เกิดสิ่งๆที่เรียกว่า “ ความอยุธยาธรรม ” เกิดขึ้นได้จริงนั้น ไม่ ใช้เพียงการใช้กฎหมายตามตัวบทอย่างเคร่งครัดแล้วจะได้ชื่อว่าทำให้เกิดความอยุธยาธรรมแล้ว ซึ่ง ในทางกลับกันที่เมื่อใดที่ต้องการใช้บทกฎหมายใดกับความผิดควรคำนึงถึงความรู้สึกความต้องการ ของสังคมร่วมด้วยว่าอะไรเป็นความอยุธยาธรรมจึงเป็นการถูกต้อง แล้วกฎหมายควรเป็นอย่างนั้น และ ควรต้องคำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วย อีกทั้งการจะทำให้สิทธิใดๆที่ถูกละเมิดไปทำให้ ส่วนของเขาที่เสียไปนั้นกลับคืน โดยเร็วดังเดิมหรือใกล้เคียงมากที่สุด

5. พิจารณาโทษที่ใช้ต่อผู้กระทำความผิดฐานลักทรัพย์

ในความผิดใดเมื่อคดีขึ้นไปสู่ศาล ศาลยังคงนำปรัชญาแนวคิดเรื่องอยุธยาธรรมเชิง สมานฉันท์เข้ามาใช้ประกอบดุลพินิจในการกำหนดโทษ รอการลงโทษ หรือบรรเทาโทษซึ่งคงถือ ได้ว่าเป็นแนวคิดที่คล้ายคลึงกับแนวทางของอยุธยาธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ให้โอกาสจำเลยได้สำนึกผิด และกลับใจ แต่ทั้งนี้อย่างไรก็ตามเห็นว่าเราไม่ควรมุ่งที่จะใช้โทษจำคุกเพื่อการแก้แค้นทดแทน หรือ ยับยั้งความผิด เนื่องจากความผิดฐานลักทรัพย์หากพิจารณาถึงโทษที่ใช้การจำคุก และผลของ ความผิดที่เกิดไม่ได้กระทบต่อชีวิต เสรีภาพและร่างกายของผู้เสียหาย โดยลักษณะไม่มีการคุกคามที่ รุนแรง การลงโทษต่อ ชีวิต เสรีภาพร่างกายของ ผู้กระทำความผิดควรเป็นทางเลือกสุดท้ายที่จะถูก นำมาใช้ในกรณีที่ผู้กระทำความผิด ไม่สามารถเยียวยาหรือกลับใจซึ่งการที่เราเลือกใช้โทษจำคุกคง เป็นเพียงเรายังไม่สามารถหาวิธีการหรือบทลงโทษที่เหมาะสมได้ ซึ่งในเวลาอัน เห็นว่าหากได้มีการ

¹⁵ เดช วุฒิสงห์ชัย (2526) หลักวิชาวิชานักกฎหมายกรุงเทพฯ : แสงจันทร์ การพิมพ์ หน้า 63

นำแนวทางของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ใช้ร่วมกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จะมีความเหมาะสม

การใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยประนีประนอมยอมความเพื่อให้เกิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ผ่านมา ศาลฎีกาได้มีคำวินิจฉัยว่าในคดีอาญาแผ่นดินสามารถตกลงประนีประนอมยอมความกัน อาจเป็นกรณีที่เสนอต่อศาลว่าคู่ความสามารถตกลงกันเพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจในเชิงปรานีลงโทษ หรือลดโทษให้แก่ผู้กระทำผิดนั้นเป็นข้อตกลงที่สามารถกระทำได้โดยได้วางแนวคำวินิจฉัยไว้ใน

คำพิพากษาฎีกาที่ 174/2498 โจทก์ จำเลยทำสัญญากันให้โจทก์ยื่นคำร้องในคดีอาญาแผ่นดินที่จำเลยถูกฟ้องฐานทำให้สามีโจทก์ตายเพื่อให้ศาลรอกการลงโทษและไม่ให้โจทก์ฟ้องจำเลยจำเลยจะให้เงินตอบแทนไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน

ปัญหาของการยังไม่มีรูปแบบของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่แน่นอน

จากการใช้กระบวนการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีอยู่ในประเทศไทยขณะนี้ แม้จะมีการนำมาใช้กับกรณีที่เขาชนได้กระทำผิดโดยการนำรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน รูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัว การประชุมกลุ่มเหยื่อฯ เป็นต้น แต่ก็เป็นการใช้เฉพาะความผิดที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำผิด การกระทำผิดของผู้ใหญ่ยังขาดรูปแบบที่ชัดเจน ในขณะเดียวกันรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญายังก่อให้เกิดผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมีความบาดหมางกันมากยิ่งขึ้น ด้วยการใช้ศาลสามารถรอกการลงโทษ หรือลดโทษให้แก่ผู้กระทำความผิด โดยไม่ต้องบรรลุข้อตกลงหรือสมานฉันท์กับผู้เสียหายหรือสังคมก่อน นอกจากนี้แนวคิดการลงโทษผู้กระทำผิดยังเปลี่ยนแปลงไป ทำให้การลงโทษและบทกฎหมายเกี่ยวกับการลงโทษกลายเป็นเรื่องที่ต้องดูแลผู้กระทำความผิดในขณะเดียวกันกลับละเลยที่จะบรรเทาความทุกข์ยากเดือดร้อนของผู้เสียหายหรือผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิด¹⁶

ในด้านคดีอาญาแผ่นดินเมื่อมีการตกลงระงับข้อพิพาทแล้วยังคงมีการดำเนินคดีกันต่อไปอีกทำให้ผู้นำชุมชนสับสนไม่อยากทำการไกล่เกลี่ย คู่กรณีที่สมานฉันท์กันได้แล้วก็กลับเป็นศัตรูกันอีก หรือในขณะที่ผู้นำชุมชนที่กล้าดำเนินการไกล่เกลี่ยคดีอาญา เมื่อตกลงกันได้จึงไม่ดำเนินคดีอาญาต่อไป ก็อาจเสี่ยงต่อการถูกดำเนินคดีฐานละเว้นปฏิบัติหน้าที่

คำพิพากษาฎีกาที่ 1722/2524 จำเลยที่ 1 (ผู้ใหญ่บ้าน) ได้รับแจ้งจากจำเลยที่ 2 ว่าโจทก์ทั้งสี่เป็นคนร้ายลักไก่วงง แล้วจำเลยที่ 1 เรียกโจทก์ทั้งสี่มาเพื่อพุดจาทกลงกันถึงเรื่องความเสียหาย

¹⁶ ชาญชัย ณ พิบูล การจัดการความขัดแย้งด้วยการไกล่เกลี่ยประนีประนอมในคดีอาญา รายงานผลงานส่วนบุคคลนี้เป็นส่วนหนึ่งของกรอบรม หลักรัฐ “ ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น ” รุ่นที่ 8 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2553 หน้า 26

ฟังไม่ได้ว่าเป็นการใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ และการที่จำเลยที่ 1 เพียงแต่ไต่ถามเปลี่ยนให้โจทก์ทั้งสี่กับจำเลยที่ 2 จำเลยที่ 3 และจำเลยที่ 4 ตกลงกันเรื่องค่าเสียหายเพื่อให้คดีเลิกแล้วกันนั้น ไม่ใช่เรื่องจำเลยที่ 1 มีเจตนาทุจริตเพื่อขู่เอาเงินจากโจทก์ทั้งสี่ จำเลยที่ 1 จึงไม่มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 148 (อ้างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 173/2510)

การที่จำเลยที่ 1 เรียกโจทก์ทั้งสี่มาโดยกล่าวหาว่าโจทก์ทั้งสี่ลักไก่วงเมื่อได้ไต่ถามแล้วตกลงค่าเสียหายกันแล้วจำเลยที่ 1 มิได้จัดการส่งโจทก์ทั้งสี่ไปดำเนินคดีเป็นการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ แต่จำเลยที่ 1 มิได้มีเจตนาทุจริต และมีใช้เพื่อเรียกเอาเงินจากโจทก์ทั้งสี่และเป็นผลให้โจทก์ทั้งสี่ไม่ต้องถูกส่งตัวไปดำเนินคดีจึงฟังไม่ได้ว่าจำเลยละเว้นการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์ทั้งสี่ จำเลยที่ 1 จึงไม่มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157¹⁷

พิจารณาจากสิ่งที่ฎีกาแสดงให้เห็นนอกจากข้อกฎหมายแล้วคงทำให้เห็นความใกล้ชิดกันระหว่างผู้นำกับชุมชนซึ่งยังคงอยู่ในปัจจุบันการนำยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ต่อความผิดฐานลักทรัพย์ในสภาพสังคมไทย แม้โดยลักษณะชุมชนทั่วไปของสังคมไทยยังขาดความเจริญแต่ในขณะเดียวกันเรื่องบาป บุญ คุณ โทษ ซึ่งเป็นสิ่งที่คู่สังคมไทยก็ยังคงอยู่ ทั้งนี้ปัญหาเรื่องความพร้อมด้านต่างๆตามสภาพสังคมในแต่ละชุมชนก็สามารถอาศัยวิถีจัดการที่ดีภายในชุมชนได้ เช่น ออจมีการแบ่งกลุ่มตามความเชี่ยวชาญ เช่น ที่บ้านบวก จังหวัดเชียงใหม่ ชาวบ้านมีการปกครองกันเองตามแบบดั้งเดิม ที่แบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ หมวดบ้าน ทำหน้าที่ดูแลรักษาความสงบและระงับข้อพิพาทในชุมชน หมวดวัด ดูแลด้านศาสนา และหมวดเหมืองฝาย ดูแลด้านการจัดสรรน้ำ การใช้น้ำเพื่อการเกษตร ชุมชนนี้มีกฎเกณฑ์กติกาที่ตกลงใช้กันภายในชุมชน มีการกำหนดโทษปรับ และนำค่าปรับนั้นมาใช้เป็นงบประมาณในการพัฒนาหมู่บ้าน¹⁸

จากสภาพการศึกษาของคนไทยที่ยังอยู่ในต่ำกว่าเกณฑ์ส่งผลต่อความสนใจในการรักษาสิทธิของตนเอง แม้จะได้มีการแก้กฎหมายให้อำนาจพนักงานอัยการเรียกค่าทรัพย์สินที่เสียไปเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาแทนผู้เสียหายได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 ก็ตาม แต่กฎหมายก็ไม่ให้อำนาจอัยการเรียกค่าสินไหมทดแทนอย่างอื่นที่เสียไปได้ ซึ่งหากได้นำแนวทางยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้จะสามารถบรรเทาความเสียหายด้านต่างๆที่ต้องเสียไปได้ตรงความต้องการยิ่งกว่าและในบางครั้งทรัพย์สินที่เสียไปมีราคาไม่สูงนักการประหยัดเวลาจึงสามารถชดเชยความเสียหายด้านจิตใจให้กลับคืนมาได้ใกล้เคียงที่สุด อีกทั้งยังทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคงและปลอดภัย แรงส่งเสริมสนับสนุนจากเครือข่ายของชุมชนมีความเหมาะสมแก่การลดการ

¹⁷ http://www.oja.go.th/new2011/document/Download/oja_symposium_5_G_room4_1.pdf

¹⁸ รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง กระบวนทัศน์ใหม่ : ยุติธรรมชุมชน กรมคุมประพฤติร่วมกับสำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม หน้า 74

กระทำผิดฐานลักทรัพย์ การบรรเทาความเสียหายแก่เกียรติยศศักดิ์ศรีด้วยความรู้สึกรู้สึกมีพลังอำนาจ กลับคืนมา และสิ่งสำคัญที่สุดคือการทำให้อำนาจได้รับความเสียหายที่ขาดโอกาสในการเข้าถึง กระบวนการยุติธรรมในสังคมไทยได้เกิดความรู้สึกว่าได้บรรลุถึงความยุติธรรมแล้ว

สิ่งที่ได้กล่าวมาได้แสดงถึงความเหมาะสมของการนำยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน สังคมไทยดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงความผิดฐานลักทรัพย์ซึ่งเป็นความผิดอันไม่สามารถยอมความได้ดัง เช่นเดียวกับมาตราอื่นๆเนื่องจากเป็นเรื่องที่รัฐเห็นว่ากระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอัน ดีของสังคม แต่หากเมื่อพิจารณาถึงคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล ความยุติธรรมปลอดภัย ของร่างกาย สิทธิในทรัพย์สินตลอดจนกรรมสิทธิ์ คุณธรรมทางกฎหมายนี้ผู้เสียหายสามารถอ้าง ความเป็นเจ้าของได้เนื่องจากคุณธรรมทางกฎหมายของเขาถูกล่วงละเมิดโดยตรงจากการกระทำ ความผิดอาญาซึ่งคุณธรรมทางกฎหมายนี้จึงเป็นส่วนบุคคล ดังนั้นปัจเจกอาจสละได้ เมื่อสละแล้วก็ ถือว่าไม่เสียหาย¹⁹ และจากความเป็นจริงปัจจุบันจากจำนวนการทำความผิดที่เกิดขึ้น ใน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาดำรงมักไม่ให้ความสนใจสนใจคดีโดยมองว่าเป็นคดีเล็กน้อยและเกิดขึ้นบ่อย ผู้กระทำผิดที่มีฐานะยากจนที่กระทำผิดด้วยความจำเป็นแม้จะมีระเบียบของสำนักงานอัยการที่มี อำนาจที่จะใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องก็ตามแต่คดีก็ยังคงต้องสู่กระบวนการในชั้นพนักงานสอบสวนและ พนักงานอัยการหากได้มีการนำยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้จะเป็นการถ่วงดุลคดีให้ยุติได้ก่อน เข้าสู่กระบวนการ ความต้องการที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ร่วมกับ กระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น การจำกัดแต่เพียงว่าความผิดใดสามารถยอมความกันได้หรือไม่ นั้นเห็นว่าเป็นสิ่งที่แคบเกินไปเราควรพิจารณาถึงสิ่งอื่นร่วมด้วย เมื่อมีความจำเป็นต้อง ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมและความเป็นจริงที่เกิดขึ้นว่าความเป็นจริงแล้วเมื่อเกิดมีความผิด ฐานลักทรัพย์ขึ้นย่อมส่งผลต่อความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัยต่อชุมชนละแวกใกล้เคียงมากกว่าที่จะ เป็นเรื่องกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม จึงมีความสอดคล้องและเหมาะสมที่ชุมชนเองซึ่ง เป็นหน่วยย่อยของสังคมที่ได้รับรู้ถึงผลกระทบและปัญหาจะต้องร่วมกันแก้ปัญหาในการสร้างความ ปลอดภัยแก่ชุมชนเองย่อมบรรลุผลได้ง่ายกว่าที่ผู้เสียหายจะเผชิญปัญหาโดยลำพังโดยการฝาก ความหวังไว้กับกระบวนการยุติธรรม ซึ่งในส่วนของความผิดฐานลักทรัพย์นี้จักเป็นตัวอย่างที่ดีใน การแสดงให้เห็นถึงการพิจารณาเกี่ยวกับองค์ประกอบต่างๆที่ควรนำมากำหนดร่วมด้วยใน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มากกว่าการแบ่งแยกความผิดเสียที่เดียวดังที่เป็นอยู่

¹⁹ คณิต ฅ นกร กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พิมพ์ครั้งที่ 6 (2546), สำนักพิมพ์วิญญูชน, หน้า 89

ข้อพิจารณาถึงข้อดีข้อเสียในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับ
ความผิดฐานลักทรัพย์จากผลการศึกษาพบถึงข้อดีดังนี้

- ใช้ระยะเวลาในกระบวนการที่ไม่ยาวนานดังเช่นกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งใน
ความผิดฐานลักทรัพย์บางครั้งเป็นทรัพย์ที่มีราคาเล็กน้อยหรือสาเหตุเกิดจากความยากจน
ถึงแม้ในชั้นอัยการอาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องหรือในชั้นศาลอาจใช้อำนาจตามมาตรา 335
วรรคท้ายได้ก็ตาม
- เป็นกระบวนการที่ประหยัดค่าใช้จ่ายทั้งหากเกิดกับผู้มีฐานะยากจนจะทำให้ได้รับการเยียวยา
ยาที่รวดเร็วซึ่งเป็นสิ่งจำเป็น
- และเมื่อการเจรจาไกล่เกลี่ยสำเร็จยอมส่งผลดีต่อผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาอย่างรวดเร็ว
และตรงความต้องการที่แท้จริง
- ผู้กระทำผิดสามารถกลับตัวเริ่มต้นใหม่ได้เร็วและไม่เป็นการตัดโอกาส เช่นสามารถ
ประกอบอาชีพได้โดยไม่ต้องพะวงต่อคดี ไม่ทำให้เป็นผู้มีประวัติต่างพร้อยให้เป็นที่
อุปสรรคต่อการทำงานมิฉะนั้นอาจทำให้ต้องหวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก
- แม้หากการไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จยอมก่อให้เกิดความเข้าใจถึงความถึงสาเหตุและหากเป็น
ผู้กระทำผิดด้วยเป็นผู้ขาดโอกาสในสังคมอาจก่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจและได้รับหยิบ
ยื่นความช่วยเหลือและหากผู้กระทำผิดที่เกิดโดยไม่ตั้งใจก็จะเกิดการรับรู้ในสังคมเกิด
ความระมัดระวังเป็นการตัดโอกาสที่จะกระทำผิดซ้ำอีก
- ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้เข้าใจในกระบวนการและมีโอกาสอย่างเต็มที่และเท่าเทียมในการ
เจรจาและแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดใจในในกรอบกติกา และทุกคนให้ความเคารพใน
ความเสมอภาคปฏิบัติต่อกันฉันท์มิตร จึงเป็นบรรยากาศที่ดีกว่าแบบพิธีที่เคร่งเครียดใน
ศาล
- ความผิดฐานลักทรัพย์เป็นองค์ประกอบของความผิดที่ฐานอื่นเช่น วิวาททรัพย์ ชิงทรัพย์
ปล้นทรัพย์หากลดจำนวนของผู้กระทำผู้กระทำผิดได้ยอมส่งผลต่อความผิดประเภทอื่น

จากผลการศึกษาพบถึงข้อเสียดังนี้

- ไม่สามารถนำไปใช้กับทุกลักษณะความผิดที่เกิด
- หากไม่ได้สาเหตุที่แท้จริงของการกระทำผิดยอม ไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง
- หากไม่ได้รับการให้อภัยจากใจจริงที่เกิดจากความเข้าใจเห็นใจยอมเป็นการยากที่จะไว้ใจ
ต่อกันอีก
- ไม่มีหลักประกันของผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องที่จะทำหน้าที่ด้วยความยุติธรรมและเสมอภาค

- ผู้เสียหายอาจมีความประสงค์ในใจแต่ต้นที่จะให้ผู้กระทำผิดต้องได้รับการรับโทษหรือ ประสงค์ให้ผู้กระทำผิดไม่ต้องรับโทษเสียเลยแต่ต้น
- ภายใต้ความเสมอภาพการสร้างยอมรับในตัวผู้อื่นย่อมเกิดขึ้นได้ยากหากไม่ได้เป็น เจ้าหน้าทีของทางราชการ
- ผู้เกี่ยวข้องกับกระบวนการอาจมีข้อจำกัดเรื่องเวลา
- อาจเกิดการสร้างอิทธิพลให้คนบางกลุ่มและอยู่นอกเหนือการตรวจสอบ

บทที่ 4

วิเคราะห์การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ร่วมกับ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในความผิดฐานลักทรัพย์

เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า การลงโทษผู้กระทำผิดภายใต้แนวคิดปรัชญาของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยลำพัง ไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง อาชญากรรมกระทำผิดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้กระทำผิดหวงกระทำความผิดซ้ำ เมื่อใดที่รัฐต้องการลดอาชญากรรมด้านใดจะต้องมีการตั้งเป็นหน่วยกวาดล้างเฉพาะประเภท ต้นเหตุของปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นอาจกล่าวได้ว่าเกิดจากรัฐเองได้พยายามดึงปัญหาทุกอย่างมาอยู่ภายใต้การจัดการของรัฐทั้งหมดจนเกินกว่าที่จะดูแลจัดการกับปัญหาทั้งหมดได้ จากแนวคิดที่ว่า การกระทำผิดอาญาถือเป็นการละเมิดต่อรัฐ รัฐจึงเป็นผู้มีสิทธิและหน้าที่นำผู้กระทำผิดมาลงโทษ และเราได้เลือกที่จะละทิ้งวิธีการจัดการกับปัญหาที่เคยใช้ ซึ่งในระยะแรกที่รัฐยังไม่ใหญ่มากนักปัญหาก็ยังจัดการได้โดยวิธีการที่เราเลือกใช้ แต่เมื่อเวลาผ่านไป รัฐมีขนาดใหญ่ขึ้น ปัญหาที่มีความซับซ้อนและมากเกินกว่าที่จะแก้ปัญหาคด้วยวิธีแบบเดิมๆ โดยลำพัง การรับมือกับปัญหาอาชญากรรมที่ผ่านมามา โดยการปรับปรุงกฎหมายตามความเปลี่ยนแปลงในสังคมเพื่อห้ามไม่ให้ประชาชนกระทำในสิ่งที่รัฐเห็นว่าเป็นความผิด ผลที่เกิดขึ้นจึงเป็นเพียงการไล่ตามปัญหาเท่านั้น กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยในปัจจุบันเป็นรูปแบบการใช้อำนาจรัฐซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจน จากการที่รัฐสถาปนาตัวเองเป็นตัวแทนของผู้เสียหาย ความสมบูรณ์ในการใช้อำนาจรัฐอันเด่นชัดคือรัฐเป็นผู้กำหนดกฎหมายว่าอะไรเรียกว่าการกระทำผิด กำหนดความหมายว่าอะไรคือความยุติธรรม และกำหนดบทลงโทษไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ทั้งนี้การที่รัฐยังออกกฎหมายมาเพื่อไล่ตามความผิดมากขึ้นเพียงใด ยิ่งแสดงถึงความรู้ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันในการเผชิญปัญหาอย่างชัดเจน เพราะกฎหมายอาญาโดยตัวเองไม่อาจเป็นผลได้ถ้าแนวคิดและโครงสร้างของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ได้รับการแก้ไขให้มีสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยตามความเป็นจริง ทั้งนี้หากเรายังคงใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยการออกกฎหมายนอกจากจะไม่สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ผลตามมารัฐเองอาจจะไม่อยู่ภายใต้กฎหมายที่ตัวเองตั้งขึ้น กฎหมายจะกลายเป็นเรื่องของคำสั่ง และ อำนาจนานวันเข้ากฎหมายจะกลายเป็นตัวแทนของรัฐ ในที่สุดอำนาจจะแยกตัวออกจากความยุติธรรม ความชอบธรรม และศีลธรรมที่ดีงาม แทนที่กฎหมายจะเป็นเรื่องของความถูกต้อง ความชอบธรรมหรือไม่ชอบธรรม ความยุติธรรมหรือไม่ยุติธรรม แต่จะ

กลายเป็นคำสั่งของผู้มีอำนาจเหนือที่จะบังคับผู้อยู่ใต้อำนาจให้จำใจจะต้องปฏิบัติตามเจตจำนงของรัฐซึ่งจะสั่งอย่างไรก็ได้ตามอำนาจที่มีแต่ “กฎหมาย” จะถูกต้องเป็นธรรมหรือไม่ไม่อาจพิจารณาได้

ความยุติธรรมทางกฎหมายมีกรอบทัศน์ของมาตรการทางกฎหมายต่อผู้กระทำผิดทางอาญาแตกต่างกันเป็น 2 แนวทาง

แนวทางแรกเห็นว่า ความยุติธรรมควรเน้นการลงโทษ โดยเชื่อว่ากฎหมายอาญาควรมีการใช้รูปแบบการลงโทษที่ชัดเจนเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

ส่วนแนวทางที่สองเห็นว่า ความยุติธรรมควรเน้นการชดเชยค่าเสียหายโดยเชื่อว่าระบบกฎหมายส่วนใหญ่ควรมีวัตถุประสงค์เพื่อการชดเชยการกระทำผิด ด้วยการชดเชยค่าเสียหาย ที่ได้กระทำโดยตรงรวมถึงต่อสังคมโดยรวม การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และการทำให้สาธารณชนรู้สึกพึงพอใจแทนการกระทำที่ชั่วร้ายของเขาต่อสังคม และเหยื่อที่บริสุทธิ์ เช่น การทำงานบริการสังคม

นอกเหนือจากความต้องการจัดการกับปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นสิ่งสำคัญควรต้องคำนึงถึงคือ การทำอย่างไรให้เกิดความยุติธรรมทั้งนี้เมื่อพูดถึงความยุติธรรมแต่ละคนต่างให้ความหมายของคำว่า “ความยุติธรรม” ที่แตกต่างกันแม้แต่ความยุติธรรมในมุมมองของรัฐและในมุมมองของผู้เสียหายก็อาจแตกต่างกันได้ ประเด็นสำคัญก็คือสังคมให้อำนาจใครในการกำหนดความยุติธรรม เป็นความยุติธรรมในมุมมองของใครจึงเห็นได้ว่าการจัดการกับปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นด้วยแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพียงรูปแบบเดียวดังเช่นในปัจจุบันเป็นความยุติธรรมในมุมมองของประชาชนอย่างเพียงพอหรือไม่ และหากจะนำแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ร่วมด้วยรัฐจะยอมมอบอำนาจในการกำหนดความยุติธรรมคืนแก่ประชาชนหรือไม่ การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ร่วมกับการลงโทษผู้กระทำผิดภายใต้แนวคิดปรัชญาของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ยังคงเห็นว่า การกระทำผิดอาญาถือเป็นการละเมิดต่อรัฐและหวังว่าการลงโทษจะนำไปสู่การปรับพฤติกรรมของผู้กระทำผิด สร้างความยับยั้งชั่งใจให้กับสมาชิกในสังคม และอาศัยวิธีการบังคับใช้กฎหมายที่รุนแรงขึ้นเมื่อวิธีการที่ใช้เดิมต่อผู้กระทำผิดไม่ได้ผล เช่น ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 ที่ให้อำนาจศาลใช้ดุลพินิจนำมาตรการรอกการลงโทษมาใช้ได้ก็ตาม แต่กลับพบว่าการใช้อำนาจตามมาตราดังกล่าวทำให้ผู้กระทำผิดรู้สึกสำนึกถึงผลร้ายในการกระทำแต่อย่างใดไม่ และหากมองเพียงว่าการยอมรับสารภาพเพื่อให้ศาลปราณีเป็นการกลับใจสำนึกในการกระทำนั้นแล้ว เห็นว่าเป็นการมองที่ง่ายจนเกินไปอีกทั้งยังขาดสำนึกที่แท้จริงต่อการแก้ปัญหา หรือการการเพิ่มโทษฐานไม่เช็ดหลาบซึ่งเห็นได้ว่าการใช้วิธีการที่ว่านี้ต่อผู้กระทำผิดฐานลักทรัพย์ไม่ใช่วิธีแก้ปัญหามาตามแนวทางที่ถูกต้อง ซึ่งเห็นได้จากที่

ผู้กระทำผิดแล้วมักจะกระทำผิดซ้ำอีก ดังนั้นเราคงต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อความฐานลักทรัพย์รวมทั้งความผิดต่อแผ่นดินฐานอื่น

ทั้งนี้เห็นว่าแรกเริ่มเดิมทีวัฒนธรรมการควบคุมอาชญากรรมที่เกิดขึ้นก็เป็นเรื่องของชุมชนนั้นๆ แม้รูปแบบวัฒนธรรมการควบคุมอาชญากรรมกันเอง ได้ถูกกลืนหายไปเนื่องจากความเจริญเติบโตของรัฐ โดยการมอบอำนาจให้แก่รัฐเป็นผู้ดูแล แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในปัจจุบันนั้นคืออาญาความผิดต่อส่วนตัวเมื่อมีความผิดเกิดขึ้นผู้เสียหายยังคงมีอำนาจที่สามารถจะฟ้องร้องและหาพยานหลักฐานมาสู่ศาลสิทธิจึงยังคงอยู่กับผู้เสียหาย อำนาจนี้ผู้เสียหายจึงยังหวงแหนและสงวนอยู่ แม้ในส่วนของกระบวนการควบคุมอาชญากรรมจะเป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐก็ตาม ดังนั้นเมื่อนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับความผิดฐานลักทรัพย์จึงเป็นเรื่องของการผสมสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยซึ่งยังคงสืบต่อมากับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงซึ่งได้กำหนดให้ความผิดฐานลักทรัพย์เป็นอำนาจของรัฐ แต่เมื่อใดก็ตามที่เราสามารถนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ร่วมกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในความผิดต่อแผ่นดินในฐานความผิดอื่นๆ ไม่จำกัดแต่เพียงความผิดฐานลักทรัพย์ ทั้งนี้อาจอาศัยแนวทางที่ได้ศึกษาถึงในเรื่องของทฤษฎีต่าง ๆ ตลอดจนแนวคิดอาชญาวิทยาแนวสันติวิธี ไม่ว่าจะในเรื่องของพฤติกรรม ปัจจัยที่เกิดขึ้นโดยภาวะวิสัย และอัตวิสัย และตัวอย่างข้อความคิดในต่างประเทศย่อมเป็นประโยชน์ต่อการคลี่คลายปัญหาในด้านต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าในเรื่องปริมาณคดีที่เข้าสู่ระบบ คดีสำคัญที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะได้รับการพิจารณาอย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ทำหน้าที่ตามความมุ่งหมายที่สุดแล้วย่อมส่งผลถึงจำนวนอาชญากรรมที่ลดลง และในขณะที่เดียวกันไม่เพียงแต่ผู้กระทำผิดเท่านั้น ผู้เสียหายที่ได้รับผลร้ายจากการทำผิดจะได้รับการดูแลให้ความสำคัญมีต้องถูกทอดทิ้งจากกระบวนการยุติธรรม

1. ปัญหาของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในปัจจุบัน

- 1) ปัญหาจากปริมาณคดีที่เข้าสู่ระบบเป็นจำนวนมากคดีที่มีความสำคัญและจำเป็นไม่สามารถได้รับการพิจารณาได้ภายในระยะเวลาตามที่ควรจะเป็นผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยา
- 2) ปัญหาจากการขาดระบบการกลั่นกรองคดีและการจัดการกับคดีที่ไม่สำคัญที่เข้าสู่ระบบแล้วให้ออกจากระบบอย่างรวดเร็ว

- 3) การดำเนินคดีมีความล่าช้า ขาดความเอาใจใส่ของตำรวจในการติดตามผู้กระทำผิดหากไม่เป็นคดีที่สังคมให้ความสนใจและจำนวนอาชญากรรมที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก
- 4) เมื่อมีความผิดเกิดขึ้นผู้เสียหายทำได้เพียงรอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ไม่ว่าจะเป็นการตามจับกุมผู้กระทำผิด การฟ้องคดี
- 5) กระบวนการยุติธรรมอาญาต้องใช้เงิน เช่น หากไม่มีเงินประกันตัวก็ต้องติดคุกและต้องอาศัยเวลาที่ยาวนานไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือผู้กระทำผิดเช่นการอ้างพยานจำนวนมาก
- 6) แม้ระเบียบของสำนักงานอัยการพนักงานอัยการจะมีอำนาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องก็ตามแต่คดีก็ยังคงต้องสู่กระบวนการในชั้นพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ แม้ความผิดที่เกิดขึ้นที่สุดแล้วอัยการจะมีคำสั่งไม่ฟ้องก็ตาม หากมีการนำยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้จะเป็นการลดคดีที่สมควรจะยุติได้ก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม
- 7) แม้ว่าจะมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 43 ที่ให้อำนาจพนักงานอัยการเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนเนื่องจากการกระทำความผิดแทนผู้เสียหายได้ แต่มีข้อจำกัดเรื่องค่าเสียหายอย่างอื่นตามมาตรา 44/1
- 8) ปัญหาคดีล้นศาลและผู้ต้องขังล้นเรือนจำราชทัณฑ์ที่ไม่สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้กระทำผิดได้

2. ปัญหาของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับความรับผิดชอบทางอาญาลักษณะ

- 1) ปัญหาความชัดเจนทางกฎหมายศาลยังไม่ยอมรับหน้าที่ของผู้นำชุมชนในการระงับข้อพิพาทของสมาชิกในชุมชน โดยการไกล่เกลี่ย เช่น

คำพิพากษาฎีกา 2113/2516 การที่กำนันใช้ให้บุคคลอื่นไปตามบุตรสาวจำเลยมาไกล่เกลี่ยแบ่งทรัพย์สินกันระหว่างสามีภริยา มิใช่เป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ของกำนันตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่จำเลยกล่าววาทะหมิ่นกำนัน ไม่เป็นความผิดฐานดูหมิ่นเจ้าพนักงาน¹

¹ นพพร โพธิ์รังสิยากร ปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งด้วยการไกล่เกลี่ย หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง รุ่น ที่ 12 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม พ.ศ. 2552 หน้า 162

- 2) ปัญหาความชัดเจนทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไต่ถาม ฎีกา 1722/2524
คำพิพากษาฎีกา 524/2484, ที่ 958/2519 ที่วินิจฉัยไว้ว่าถ้าเป็นการทำสัญญา
ประนีประนอมยอมความในคดีความผิดอาญาแผ่นดิน หากเป็นการยอมความเพื่อมิให้ฟ้องคดีอาญา
หรือมิให้ดำเนินคดีอาญาแผ่นดินเป็นกรณีชั่วคราวของประชาชน และปัจจุบันการทำ
สัญญาประนีประนอมยอมความในคดีความผิดอาญาแผ่นดินคงใช้ได้เพียงเป็นเงื่อนไขให้การ
กำหนดโทษเท่านั้น
- 3) ปัญหาประเภทของความคิดที่สามารถเข้าสู่กระบวนการได้ทั้งสองรูปแบบการจะ
แบ่งแยกว่าความคิดสามารถจัดการได้โดยกระบวนการใด
- 4) หลักประกันความสุจริตและยุติธรรมของผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการ
กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมาเป็นข้อบ่งชี้กับผู้กระทำผิด
- 5) ปัญหาของข้อตกลงว่าจะสามารถสร้างความเป็นธรรมได้เพียงใด เช่น ผู้เสียหายอาจนำ
กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมาเป็นข้อบ่งชี้กับผู้กระทำผิด
- 6) การได้ความจริงในการกระทำผิดจากผู้กระทำผิดเพราะไม่มีบทลงโทษสำหรับการให้
ข้อความเท็จ ดังเช่นการนำสืบหรือเรื่องแสดงพยานหลักฐานเท็จของกลุ่มความในศาลที่มีบทลงโทษ
ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 180
- 7) ความซับซ้อนของการกระทำผิดอาจก่อให้เกิดปัญหาบางประการ เช่น ผู้ที่เข้าสู่
กระบวนการได้เป็นผู้กระทำผิดที่แท้จริงหรือไม่
- 8) ปัญหาด้านเวลาเนื่องจากกระบวนการบางครั้งต้องใช้เวลา ซึ่งผู้เกี่ยวข้องอาจมีข้อจำกัด
ด้านเวลาเนื่องจากภาระหน้าที่ที่แตกต่างกัน

บทที่ 5

สรุปการวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปการวิจัย

ปัญหากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยซึ่งประสบอยู่ในเวลานี้เป็นปัญหาที่สะสมต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานไม่ว่าปัญหาอาชญากรรมที่เพิ่มขึ้นการตามจับกุมผู้กระทำผิด ความคับหน้าของคดี ราชทัณฑ์ทำหน้าที่ได้เพียงจำคุกผู้กระทำผิดไม่สามารถปรับปรุงคดีนิสัยผู้กระทำผิด ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นมาจากปริมาณคดีที่เข้าสู่ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นจำนวนมากและไม่มีระบบการคัดกรองคดีคืบบางประเภท ให้คดีเข้าสู่ระบบน้อยที่สุดหรือให้ออกจากระบบให้เร็วที่สุด รัฐเองพยายามดึงความผิดอาญาที่เกิดขึ้นเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยจึงประสบปัญหาในการลดจำนวนผู้กระทำความผิด และผู้ต้องหาสิ้นเรือนจำ แม้ปัจจุบันได้มีแนวคิดในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ แต่แนวคิดดังกล่าวรัฐก็ยังคงจำกัดประเภทคดีที่สามารถนำมาใช้ร่วมกับกระบวนการสมานฉันท์ได้แต่เพียงความผิดบางประเภทเท่านั้น โดยยังคงมองว่าความผิดอาญาต่อแผ่นดินทั้งหมดรัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย ทั้งที่จริงแล้วคดีความผิดซึ่งสามารถจัดการได้โดยกระบวนการสมานฉันท์ที่กำหนดไว้นั้นก็ไม่จำเป็นต้องเข้าสู่กระบวนการได้อยู่แล้วด้วยการตกลงไกล่เกลี่ย และให้อำนาจผู้เสียหายในการถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง ขอมความ ซึ่งทั้งนี้หากยึดถือเพียงตามประเภทความผิดเท่าที่ได้กำหนดไว้คงเป็นแนวคิดที่แคบเกินไปและไม่สามารถเกิดผลได้ตามความมุ่งหมาย หรือหากแย้งว่าในความผิดต่อแผ่นดินหากมีเหตุอันสมควรพนักงานอัยการก็มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องได้ตามระเบียบของสำนักอัยการหรือในชั้นศาลแม้ท้ายที่สุดผู้พิพากษาอาจใช้ดุลพินิจในการรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษแต่ตราบใดเมื่อคดีต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้วก็จะต้องมีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็นผู้ถูกกล่าวหา ผู้เสียหาย พยานที่ถูกอ้าง พนักงานสืบสวน พนักงานสอบสวน และหากกล่าวถึงด้านวิธีการลงโทษที่ยังคงอาศัยความเชื่อตามทฤษฎีเรื่องการลงโทษ ที่แสดงให้เห็นแล้วว่าไม่สามารถแก้ไขที่ต้นเหตุของปัญหาได้ซึ่งท้ายที่สุดแล้วก็ลงเอยโดยการให้ “ คุก ” ซึ่งเป็นวิธีการสุดท้ายและสรุปว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำผิดคดีนิสัยไม่สามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อีกต่อไปโดยความพยายามแยก “ สีดำ ” ออกจาก “ สีขาว ” โดยคนที่อยู่ในคุกเป็นสีดำเท่านั้นและผู้กระทำผิดเหล่านั้นสมควรถูกตัดออกจากสังคม ส่วนผู้กระทำผิดเหมือนกันแต่ไม่สามารถจับได้ล้วนเป็นผู้บริสุทธิ์ ซึ่งท้ายที่สุดแม้กระทั่งผู้กระทำผิดพันโทษจำคุกกลับคืนสู่สังคม สีดำเหล่านั้นก็ยังคิดว่า

ออกมาโดยไม่อาจเคลื่อนกลืนเข้าสู่สังคมได้อีกต่อไปและหวนกระทำผิดซ้ำอีก ซึ่งการใช้วิธีเหล่านี้ของรัฐต่อผู้กระทำผิดโดยที่รัฐไม่ได้หยิบยื่นความช่วยเหลือเพียงโดยมองว่าประชาชนทุกคนต้องเป็นเด็กดีของสังคมเท่านั้น

เมื่อพิจารณาถึงความผิดฐานลักทรัพย์ซึ่งเป็นมาตราความผิดที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นความผิดต่อแผ่นดินไม่สามารถยอมความได้จึงถูกจำกัดไม่อยู่ในประเภทความผิดที่สามารถใช้ร่วมกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แต่จากการศึกษาพบว่าความผิดฐานลักทรัพย์เองมีความเหมาะสมต่อแนวคิดของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นำมาใช้ร่วมกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในหลายประการเช่นพิจารณาโดยหลักอาชญาวิทยา และทัณฑ์วิทยาเองก็มิได้สนับสนุนให้นำโทษจำคุกมาใช้ต่อการกระทำผิด เนื่องจากเห็นว่า การจำคุกจะเหมาะสมกับการกระทำความผิดอันมีลักษณะร้ายแรงและมีพฤติกรรมที่ชั่วร้ายและเป็นภัยต่อสังคม การกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ในลักษณะความผิดที่เกิดขึ้นมีความแตกต่างกันไม่ว่าในเรื่องของปัจจัยการกระทำผิด เช่น ความยากจน การกระทำผิดที่เกิดโดยไม่ตั้งใจ ซึ่งสาเหตุส่วนมากสามารถแก้ไขได้โดยไม่ต้องใช้โทษจำคุก และหากเลือกการใช้โทษจำคุกอาจจะเป็นการซ้ำเติมและก่อให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำ เนื่องจากจะยิ่งเป็นการตัดโอกาสให้การประกอบอาชีพและยิ่งเป็นการส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดได้รับการถ่ายทอดวิชาจากในเรือนจำ ดังนั้นการให้โอกาสโดยไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ย่อมสอดคล้องต่อแนวทางและสามารถตอบสนองต่อความต้องการที่จะลดจำนวนผู้กระทำผิด และลดปริมาณคดีให้ยุติก่อนเข้าสู่กระบวนการ และหากมีการนำรูปแบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ร่วมกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างได้ผลต่อความผิดฐานลักทรัพย์ย่อมเป็นลดการก่ออาชญากรรมที่รุนแรงประเภทอื่น เนื่องจากความผิดฐานลักทรัพย์มักอยู่ร่วมในการกระทำความผิดรุนแรงฐานอื่น

แต่อย่างไรก็ตาม แม้โดยลักษณะความผิดฐานลักทรัพย์จะมีความเหมาะสมต่อแนวทางของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แต่ก็พบปัญหาที่เป็นอุปสรรคหลายด้านเช่นกันไม่ว่าในเรื่องของหลักประกันความสุจริตและเป็นธรรม การได้ความจริงของทั้งสองฝ่าย อุปสรรคด้านเวลา แต่สิ่งหนึ่งอันเป็นที่ประจักษ์ในเวลานี้คือการแก้ปัญหาโดยอาศัยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแบบเดิมเพียงมิติเดียวไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ดังนั้นแม้จะมีการล่าช้าในช่วงแรกแต่เมื่อเวลาผ่านไปไม่ว่าจะโดยอาศัยคำพิพากษามาเป็นแนวทางปฏิบัติ ย่อมเป็นการดีกว่าที่เรารู้ว่าควรทำสิ่งใดจะเป็นการแก้ปัญหาได้แต่เราไม่เลือกที่จะทำในสิ่งนั้น

การศึกษาทั้งหมดนี้ในการกำหนดถึงประเภทคดีที่สามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยอาศัยฐานความผิดลักทรัพย์อันเป็นข้อจำกัดตามแนวความคิดเดิมคงเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางในการวางหลักเกณฑ์การนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ร่วมกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาถึงการกำหนดประเภทคดีอื่นให้กว้างยิ่งขึ้นซึ่งการ

กำหนดประเภทคดีที่สามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างตายตัวอาจจะมีข้อดีในแง่ของความแน่นอนในการบังคับใช้กฎหมาย แต่อาจไม่สอดคล้องตามปัญหาสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น อีกทั้งอาจเป็นเงื่อนไขที่จักทำให้ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้สมดังเจตนารมณ์ ทั้งนี้ในส่วนของผู้เขียนมีความเห็นว่าไม่ควรจำกัดเพียงแต่เฉพาะประเภทคดีดังที่เป็นอยู่ในเวลานี้เท่านั้น และไม่ควรผูกติดกับความผิอันยอมความได้หรือไม่ ทั้งควรมีกรอบที่กว้างและยืดหยุ่น โดยคำนึงถึงปัจจัยของค้ประกอบต่างๆที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงของพฤติการณ์ความผิดร่วมกับความยินยอมของผู้เสียหายซึ่งในบางครั้งความยินยอมที่เกิดขึ้นนั้นอาจมีเหตุผลสำคัญบางประการ เช่นความต้องการปิดเป็นความลับและทั้งนี้เราอาจพิจารณากำหนดตามอัตราโทษเป็นเกณฑ์ในระยะแรก ดังเช่นในประเทศฟิลิปปินส์ เพื่อติดตามผลกระทบต่อสังคมที่เกิดขึ้นก่อน

2. ข้อเสนอแนะ

ที่ผ่านมากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยยังขาดการปรับปรุงเชิงโครงสร้างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแยกส่วนการทำงานขาดการประสานทางด้านนโยบายแยกกันมองปัญหาไปตามอำนาจหน้าที่รับผิดชอบ ทั้งนี้การนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ร่วมกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงเป็นเรื่องที่ยากจะเกิดขึ้นได้เพราะไม่เพียงแต่จะเป็นการปรับปรุงเชิงโครงสร้างเท่านั้นแต่เป็นเสมือนการปรับเปลี่ยนฐานคติของระบบงานยุติธรรมใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม ทั้งรูปแบบที่จะเกิดขึ้นนั้นจะเป็นการลดอำนาจของรัฐและหน่วยงานที่จะต้องมีส่วนในการผลักดัน ซึ่งการจะทำให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมได้นั้นเห็นว่าเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความตั้งใจอย่างแท้จริง ซึ่งการจะทำให้เกิดเป็นรูปธรรมนั้นเบื้องต้นจะต้องมีสร้างการยอมรับโดยกฎหมาย Community justice ไม่ว่าในเรื่องสถานะอำนาจและผลของการกระทำ มาตรการต่างๆทั้งวิธีปฏิบัติ รวมถึงการกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่เช่นกำหนดการให้มีวาระในการทำหน้าที่เพื่อไม่ให้เป็นการผูกขาดสร้างเครือข่ายอำนาจ การสร้างการตรวจสอบและหลักประกันความสุจริตยุติธรรมในการปฏิบัติของผู้เกี่ยวข้อง ดังเช่นบุคคลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีระเบียบราชการ ความรับผิดชอบฐานเจ้าพนักงาน และบทมาตราต่างๆ จารีตชุมชนที่แตกต่างการให้ความสำคัญกับเรื่องที่แตกต่างกันจะสร้างหลักเกณฑ์อย่างไรที่ไม่ขัดกับหลักการของกฎหมายที่อาจเบี่ยงเบนหลักการที่ถูกต้อง เช่น ผู้กระทำผิดคนของชุมชนหนึ่งไปลักทรัพย์ของคนในชุมชนหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญต่อความผิดลักทรัพย์ที่แตกต่างกัน เช่น ในชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลาม ได้บัญญัติให้กระทำผิดฐานลักทรัพย์เป็นความผิดรุนแรงและบัญญัติให้ลงโทษผู้กระทำผิดฐานลักทรัพย์ทั้งชายและหญิงด้วยการตัดมือ (อัลกุรอาน 5:38) การสร้างหลักประกันความสุจริต และเป็นธรรมหากผู้กระทำผิดเป็นผู้มีตำแหน่งหน้าที่เนื่องจากสังคมไทยมีรูปแบบของระบบศักดินาและอุปถัมภ์การช่วยเหลือตอบแทน และประการสำคัญจะทำอย่างไรเมื่อเราเลือกใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจจะต้องเปลี่ยนแนวคิดที่ว่าความยุติธรรมคือ “ความเหมือนกัน” ที่ว่าผู้กระทำผิดแบบเดียวกับจะต้องได้รับผลเหมือนกัน เพราะกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีแนวคิดต่างที่ว่าความยุติธรรมแบบหนึ่งในที่หนึ่งหรือในสถานการณ์หนึ่ง อาจไม่ใช่ความยุติธรรมในอีกที่หนึ่ง หรือในอีกสถานการณ์

ทั้งนี้หากกล่าวถึงส่วนของประเภทความผิดจากการศึกษาทำให้ทราบว่าแนวคิดการกำหนดประเภทความผิดที่สามารถนำมาใช้ร่วมกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เป็นอยู่ในเวลานี้เห็นว่ามีการอบและข้อจำกัดที่ยังแคบเกินไป การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เฉพาะความผิดที่กำหนดคงมีประโยชน์เพียงเป็นการสร้างเวทีรูปแบบและคนกลางเพื่อให้ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายได้เจรจาตกลงกัน แต่ทั้งนี้หากเปิดกว้างให้ทุกประเภทความผิดสามารถเข้าสู่

กระบวนการได้ ดังเช่นประเทศ สหรัฐอเมริกา หรือญี่ปุ่น แม้โดยวัฒนธรรมของสังคมไทยจะเป็นสังคมแห่งการให้อภัยเช่นเดียวกับญี่ปุ่นก็ตาม แต่ในสังคมของญี่ปุ่นมีความแตกต่างจากสังคมไทยในหลายประการไม่ว่าในเรื่องความจริงจังต่อการกระทำความเคร่งครัดต่อตนเองของคนญี่ปุ่น ตลอดจนความมีจิตสำนึกต่อสังคมอันเป็นปัจจัยสำคัญอย่างมากต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ไม่ว่าในเรื่องความละเอียดใจต่อสิ่งที่ได้กระทำ การจดจำของสังคม ตลอดจนความมีจิตอาสาต่อสังคมซึ่งเป็นเหตุผลที่ทำให้ชุมชนญี่ปุ่นมีประสิทธิภาพ เห็นได้จากญี่ปุ่นมีอาสาสมัครชุมชนมากกว่าจำนวนผู้กระทำความผิด ประชาชนชาวญี่ปุ่นให้ความร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดีอันมีผลทำให้ การจับตัวผู้กระทำความผิดทำได้ง่ายขึ้น อาชญากรรมลดลง ซึ่งรูปแบบที่เกิดขึ้นย่อมเกิดเฉพาะกับสังคมที่มีสำนึกต่อส่วนรวมและมีจิตอาสา หรือทั้งนี้อาจเป็นเพราะสังคมไทยที่ต้องพึ่งพาตนเองผู้คนจึงไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการให้ความร่วมมือกับส่วนรวม หรืออาจเป็นเพราะรูปแบบของการตอบแทนและอุปถัมภ์ในสังคม ในความเห็นของผู้เขียนเห็นว่าการพิจารณากรอบความผิดโดยพิจารณาจากอัตราโทษจะเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับสังคมไทยในเวลานี้มากกว่าที่เป็นอยู่ และทั้งนี้ต้องพิจารณาถึงพฤติกรรมแห่งคดีเป็นรายๆ ไปว่ามีความร้ายแรงเพียงใด ตลอดจนความชั่วร้ายในจิตใจของจำเลย รวมถึงเหตุผลอื่นเช่นภาวะวิสัยที่เกิดการกระทำผิด พื้นฐานของสังคมที่อยู่ เป็นต้น โดยเราอาจนำวิธีการชดใช้ค่าเสียหายเชิงลงโทษร่วมด้วย ทั้งนี้อาจกำหนดใช้สำหรับความผิดที่มีอัตราโทษขั้นต่ำไม่เกิน 5 ปี ซึ่งเป็นอัตราโทษที่เท่ากับความผิดที่จำเลยให้การรับสารภาพตามวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 176 ที่เปิดโอกาสให้ศาลไม่จำเป็นต้องสืบพยานเพื่อรับฟังพยานโจทก์ว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่แต่ทั้งนี้คงต้องพิจารณาร่วมกับความยินยอมของผู้เสียหายด้วยซึ่งเป็นข้อแตกต่างจากมาตรา 176 ที่ยังคงทำให้ผู้กระทำความผิดยังคงเข้าสู่กระบวนการตาม มาตรา 176

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

1.หนังสือ

- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (2545) ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: หลักการและแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย กรุงเทพฯ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- โกเมท ขวัญเมือง (2550) กฎหมายอาญาชั้นสูง กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์วิญญูชน
- คณิต ฅ นคร (2546) กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์วิญญูชน
- คณิต ฅ นคร (2523) กรมสอบสวน : ทางแก้ความเดือดร้อนของประชาชนจริงหรือ
อัยการนิเทศ เล่ม 42 ฉบับที่ 1
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2552) การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ในสถานศึกษา เรื่อง
กรอบแนวคิดความสำคัญและความยุติธรรมท้าทาย วราสาร ร่มพฤกษ์ ปีที่ 27
- เดช วุฒิสงห์ชัย (2526) หลักวิชาชีพนักกฎหมาย กรุงเทพฯ แสงจันทร์การพิมพ์
- ณัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์ (2550) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติ
นานาชาติ กรุงเทพฯ

2.หนังสือรายงานการประชุม การสัมมนาทางวิชาการ

- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2543) ทบทวนการจัดกระบวนการงานศาลยุติธรรมไทยในบริบทของ
แนวโน้มอาชญากรรมยุคโลกาภิวัตน์ ใน การจัดการปกครอง (Governance) รวม
บทความจาก การประชุมทางวิชาการ ในวาระครบ 50 ปี คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นพพร โพธิ์รังสิยากร (2551) เอกสาร รายงานหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรม
ระดับสูง รุ่นที่ 12 เรื่องปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งด้วยการ
ไกล่เกลี่ย วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม
- นิติธร วงศ์ยืน เอกสาร กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว:
หลักการสำคัญโดยย่อและข้อคิดเห็นบางประการ กรุงเทพฯ

อารีนา เลิศแสนพร เรื่อง การปรับกระบวนการทัศนการณ์การอำนวยความสะดวกผู้พิการสู่ความสมานฉันท์
 รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง กระบวนการทัศนใหม่ผู้พิการชุมชน กรมคุม
 ประพฤติร่วมกับสำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

3.บทความในหนังสือรายงานการประชุม การสัมมนาทางวิชาการ

สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม (2549) เอกสารรายงานวิชาการส่วนหนึ่ง
 ของการอบรมหลักสูตร“ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น” รุ่นที่ 3 เรื่อง
 การใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษของศาลยุติธรรม กรุงเทพมหานคร
 ชาญชัย ณ พิบูล (2553) เอกสาร รายงานผลงานส่วนบุคคลนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
 หลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 8 เรื่อง การจัดการความขัดแย้งด้วย
 การไกล่เกลี่ยประนีประนอมในคดีอาญา สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาล
 ยุติธรรม

4.ชุดวิชามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ณัฐฐวัฒน์ สุทธิโยธิน (2553) ทฤษฎีความรับผิดชอบอาญา เอกสารประกอบการเรียนวิชา
 กฎหมายอาญาชั้นสูง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช นนทบุรี
 สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

5.วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท

สุภัทรา กรอุไร (2543) เรื่องการประนอมข้อพิพาททางอาญา วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตร์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

6.บทความวิจัย

รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานยุติธรรมชุมชน (2551) เรื่อง กรณีศึกษา
 ชุมชนคลองจรเข้ร้อย ตำบลเกาะไร่ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทราหลักสูตร นัก
 บริหารระดับกลาง รุ่นที่ 7 กระทรวงยุติธรรม กรุงเทพมหานคร

กระทรวงยุติธรรม (2551) เอกสารรายงานวิจัยการฝึกอบรมหลักสูตร นักบริหารระดับกลาง
 รุ่นที่ 7 เรื่อง ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานผู้กระทำผิดในคดีอุกฉกรรจ์ของ
 นักโทษเด็ดขาดคดีอุกฉกรรจ์เรือนจำกลางนครราชสีมา กรุงเทพมหานคร
 ยศวินต์ บริบูรณ์ธนา พรประภา แก้วกล้า (2553) เอกสาร รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
 ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีต่อผู้เสียหาย และผู้กระทำ
 ผู้กระทำผิดสถาบันวิจัยและพัฒนา กรมคุมประพฤติ กรุงเทพมหานคร

7.เว็บไซต์

www.coj.go.th	สำนักงานศาลยุติธรรม
www.ago.go.th	สำนักงานอัยการสูงสุด
www.moj.go.th	กระทรวงยุติธรรม
www.oja.go.th	สำนักกิจการงานยุติธรรม
www.probation.go.th	กรมคุมประพฤติ
www.tdri.or.th	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
www.pokkrongnakhon.com	ที่ทำการปกครองจังหวัดนครศรีธรรมราช
www.gotoknow.org	คนทำงานแลกเปลี่ยนความรู้
www.polsci.chula.ac.th	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
http://joticlub.exteen.com	exteen blog

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นายอรรถวุฒิ ศิริวานิชย์
วัน เดือน ปีเกิด	18 ธันวาคม 2516
สถานที่เกิด	บางกอกน้อย กรุงเทพฯ
ประวัติการศึกษา	มหาวิทยาลัยรามคำแหง นิติศาสตรบัณฑิต 2542 เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 58
สถานที่ทำงาน	หนังสือพิมพ์รายวันสื่อโฆษณา
ตำแหน่ง	-

